מוסף על המשמר
מס' 11 (893)
11 במארס 1988
כ"ב באדר חשמ"ח

הרצים העתידים עם מאמנם

קיץ 1992, אולימפיידת ברצלונה. גמר המירוץ לחמשת אלפים מטר. על קו הזינוק ניצבים 25 רצים, ביניהם יצחק גולה, ארס טסמה ויאיר מלקו, שלושה אתלטים ישראלים בגופיות לבנות כחולות עם סמל המנורה. שלוש־עשרה דקות מאוחר יותר, בתום תיאור דרמטי של הריצה, יהדהד קולו הנרגש של ניסים קיוויתי השדר הישראלי בכל בית בישראל. יש אלוף אולימפי ישראלי...

המהפכה האתיופית

בשבוע שעבר. אליפות כפרי הנוער של עליית הנוער. גמר המירוץ לנערים עד גיל 18 ל־3000 מ', בחולות מכמורת. שמונים משתתפים, 30 הראשונים אתיופים, המנצח, יצחק גולה בן 17 מכפר הנוער כפר־בתיה. השני ארס טסמה, בן 14 מ„נווה־עמיאל" והשלישי יאיר מלקו בן 17.5 מכפר־בתיה. במירוץ ל־2000 מ' לנערים עד גיל 14 ניצח אוריאל מהרט מכפר הנוער ימין־אורד.

למי שעובר בשטח כבר אין הפתעות בנושא הזה. בכל הקשור למירוצים המהפכה האתיופית כבר פרצה מזמן. חומר הגלם הנפלא הזה ליצירת אלופים אולימפיים כבר בידינו. השאלה היא מה יקרה איתו ואיך ישכילו, אם בכלל, רשויות הספורט בארץ להתמודד עם האתגר...

הנערים האתיופים שהגיעו ארצה הם פוטנציאל אולימפי בטוח — סובר מאמן האצנים חיים בן אברהם. הם אינם שונים, בעיקרון, מהרץ המפורסם אבבה בקילה הגדול — בעל מדליות בטוקיו וברומא. נראה לאן הם יגיעו

מאת שלמה גלזר

צילם בועז לניר

תרגילי התחממות לפני הריצה

רצים אתיופים

חיים בן־אברהם הוא מאמן האצנים של נווה־עמיאל. לחיים אין שום ספק, הפוטנציאל האולימפי ישנו. החבר'ה האלו אינם שונים בעיקרון מאבבה בקילה הגדול, שזכה בשתי מדליות זהב אולימפיות במרתון בטוקיו 1964 ורומא 1960, או ממירטוס יפטר אלוף העולם ואלוף אולימפי ב־5000 מ' ו־10.000 מ'.

„האתיופים, זה לא סוד" אומר חיים בן־אברהם „מתפתחים בתנאי מזג אוויר, תזונה, שטח ומחיה, שהופכים אותם לרצים גדולים. אצלם הריצה היא דרך־חיים. יש לי חניכים שבית־הספר היה במרחק 10 ק"מ מביתם וכל יום, מעשה שיגרה, הם היו לוקחים את הילקוט על הגב ורצים 10 ק"מ הלוך ו־10 ק"מ חזור.

„מגיעים אלינו לכפר הנוער ילדים שלא יודעים קרוא וכתוב, בקושי מדברים, אבל אחרי 20 ק"מ ריצה שואלים מתי להפסיק".

„לשחורים", מוסיף חיים, „ואני אינני מחדש דבר, יש סיבי שריר שונים משל הלבנים, אצלם לוקח זמן רב יותר עד שהשריר נכנס למהלך של כיווץ בעקבות מאמץ. ניצול החמצן שלהם ותהליך התמוטטות הגוף כתוצאה ממאמץ, שונים לגמרי מאשר אצל הלבנים".

על חניכו, ארס טסמה, בן ה־14 הנמצא רק שנתיים בארץ אומר חיים שהוא נער בעל כשרון ופוטנציאל בלתי רגילים. יצחק טויטו, רכז הספורט והמורה לחינוך גופני בכפר הנוער ימין־אורד, מטפח אף הוא קבוצה מעולה של רצים. נבחרתו זכתה לאחרונה באליפות הארץ במירוצי שדה ותייצג בראשית מרץ את ישראל בלוכסמבורג. גם הוא, כמו כל העוסקים במלאכה בשטח, גילה מזמן את הפוטנציאל העצום של העלייה הזו. הוא חושב שבנוסף לכל יתרונותיהם יש לנערים האתיופים יתרון גדול נוסף — מוטיבציה אדירה ונכונות לעבוד קשה, הוא מקווה מאוד כי לא „יתקלקלו" בארץ.

אל קו הזינוק האולימפי

בעוד שבכפרי הנוער מתבצעת העבודה בשטח עם הנערים האתיופים דומה כי מרכזי הספורט בארץ, ו„היחידה לספורט הישגי" אינם ערים משום־מה לאוצר האדיר. לחיים מיטיס, רכז האתלטיקה של „אליצור" שכפרי הנוער קשורים אליו אין בנושא זה בשורות טובות. „הנוער המצוין הזה", הוא אומר, „נמצא כבר מספר שנים בארץ ואף־על־פי־כן, לא נעשתה פעולה של ממש ברמה הארצית וכפי שזה עובד כרגע, סביר להניח שהרצים האלה יישארו כוכבים ברמה ארצית בלבד, וחבל".

מרכז „אליצור" משתדל מאוד להקצות משאבים וכוח אדם כדי לטפח את הנוער הזה, אבל אין ספק שזוהי משימה לאומית. חיים היה רוצה שיקימו קבוצה של טובי הרצים, שתרוכז במקום אחר ותעבוד עם תכנית מקצועית לאורך זמן.

חיים בן־אברהם מאמין כי המדובר לא רק ברצים מצוינים אלא גם בספורטאים עם כשרון עצום לכדורגל, כדורסל ושאר ענפי הספורט. תקוותו היא כי אגודות הספורט הגדולות יגלו סוף־סוף את הנוער האתיופי ויתחילו לטפח אותו. הוא משוכנע שמי שישכיל לעשות זאת לא יצטער. קיץ 1992 יהיה קיץ אולימפי. התשובה לשאלה האם יתייצבו רצים ישראלים על קו הזינוק נמצאת בידיהם של מוסדות הספורט. ■

כתובת המערכת:
"על המשמר", רח' חומה ומגדל 2, ת"א
העורך הראשון: בצלאל לב זיל
עורך: ישראל זמיר
עורכת משנה: חאיר זבולון
מזכירות: רוני גופר
עיצוב גרפי: ארנון אבני
ביצוע גרפי: שושנה זילבר

הפעם:

כתבות

■ נאמן לרעיון אחד
דברים לזכרו של מאיר יערי
מאת נתן שחם 5

■ ביקור רופאים
רופאים ישראלים
בבית־חולים בעזה
מאת ד"ר קובי ארד 6

■ הסנה הבוער
ראיון עם ד"ר אפרים סנה
מאת גבי בשן 8

■ ארבע קבוצות יאוש ופתרון רחוק
בשיחה עם ד"ר הירשפלד
על הגדה
מאת גוגה קוגן 10

■ הולך להם בקלות
בית־ספר לילדים מחוננים
בירושלים
מאת טלי ברזילי־זוננפלד 12

■ ציפור בכלוב זהב
ציבי גבע, תערוכה חדשה
מאת חיים מאור 14

■ גלגולו של „גלגל ראשון"
סרט סטודנטים
שיצא מן הכפור
מאת יעל ישראל 17

■ פוגת המוות
על המשורר פול צלאן
מאת א.ב. יפה 18

■ „היהודי היה שקרן, שוביניסט, קפיטליסט ואינדיבידואליסט"
חומר מארכיון בגנזך
בוושינגטון
מאת שלמה אהרונסון 20

■ המכורים לג'אודוק
פט מאטיני בא למדינה
מאת יוסי ונונו 28

מדורים וטורים

■ הלו חותם 4
גבי בשן – 2; עמירם כהן – 2; זאב צחור – 2; ג'גו – 3; יהודה לחב – 3; נתן רענן – 3; חנה איש־הורביץ – 4; עודד ליפשיץ – 5; שמואל בונים – 16; גיורא מנור – 16

■ כל יום
(עיצוב: רחל דביר) 22־27

■ בשער: שמיר וטוב לו...

עם סגולה

אירוניה שאין לה גבול

מעשה בשני אנשי שלום עכשיו מבאר שבע שנסעו במכוניתם להפגין בירושלים נגד מת שקורה בשטחים. מסיבות של דוחק זמן החליטו לנסוע דרך חברון, כך יחסכו 30 ק"מ וסיבוב מייגע. אשר לסכנה בדרך – יש להם ביטוח, שלט באנגלית שהוכן להפגנה: "Peace Now". שלט כזה, חמכריז ברבים „שלום עכשיו", הוא חרי לטובת הערבים אז למה שיפגעו בנו לרעה!! השלט הוצב בהבלטה על החלון הקדמי כהצהרת כוונות וכוויזה למעבר חופשי מאבנים.

בדרך, לא רחוק מחברון, נראו מרחוק שני חובשי כיפות, העומדים בגבם לכביש. „מתנחלים!", אמר הנהג. חברו ניסה להסתיר את השלט של שלום עכשיו, לך תתעסק עם מתנחלים פנאטיים. אבל לפני שהנוסעים הספיקו לזוז, הסתובבו שני חובשי הכיפות והשליכו לעבר המכונית משולש ניסמרים קטון שגרם לפיצוץ בגלגל. מיד הסתבר שהזוג־קים לא היו מתנחלים אלא נערים ערבים שהעטו על עצמם כיפות סרוגות בנוסח מרכזי הרב. לצורך הסוואה והטעיה. הנערים נמלטו והתנוקמו במעלה הגבעה, בעמדת תצפית נוחה. האבנים שאספו לא השאירו ספק ביחס לכוונותיהם בהמשך.

לחברי"ה משלום עכשיו היה ברור שאין טעם בהסברים או בהנפת השלט. אלה שם בגבעה מחכים להזדמנות להמשיך במבצעם. להחליף גלגל עם הגב לאבנים זה לא כל כך נעים. צריך שמישהו ייקח חסות. ואז, ברגע הנכון, הגיע טרנזיט ועליו שלט גדול "Peace", יופי, מה יותר טוב מחסותם של עיתונאים זרים. מנפנפים להם והם עוצרים. אבל אז שוב הסתבר שיש טעות בזיהוי. אלו שחסתו מאחורי שלט גדול של עיתונות־חוץ הם בסך הכל מתנחלים מפוחדים מיישוב בסביבה שרצו להגיע הביתה בשלום.

אנשי „שלום עכשיו" בחברון

המפגש הזה, שבו חברו יחד, חברים תמימים משלום עכשיו, נערים נואשים מהשטחים, ומתנחלים מפוחדים, היה מעין טרגדיה של טעויות. על הגבעה, בטווח ביטחון, צפו שני ערבים מוסווים בכיפות של המתנחלים על ראשם, והוצאות פעילותם: שני אנשי שלום עכשיו שיצאו להפגין נגד מתנחלים. הנערים נראו בה...וקוט בעזרת שני מתנחלים, שנסעו לביתם מוסווים לעיתונאים שנואי נפשם, כדי שיחולו מערבים שזהותו כמתנחלים כדי לפגוע באנשי שלום עכשיו שיצאו לסייע לערבים. מישהו מבין כאן משהו?

● **זאב צחור**

אירוע

בבאר שבע, ביום ב'...

„תן לשרון להיות שר הביטחון שלושה ימים. רק שלושה ימים ותראה מה זה סדר." משפט זה, של צעיר בסוף שנות העשרים שלו (למה הוא לא עובר בשעה כזו) איפיין את הלכי הרוח במדרחוב הבאר־שבעי בבוקר יום ב', עם היוודע דבר הפיגוע באוטובוס ליד ערוער, בואכה דימונה.

שעות של לפני־הצהריים חורפי, מזג אוויר הפכפך שבע בין שמש נעימה לזרזיפים טורדנים. במעלה המדרחוב, מול תחנת המשטרה, מתרכזים מאות סקרנים. את חלל האוויר פולחות צפירות של ניידות המשטרה. איש אינו מנרב אינפורמציה. כל שוטר שיוצא לרגע מן התחנה ומדליף שמועה לאחר ממכריו הופך מלך לרגע. חרושת השמועות יכולה לחסל מדינה שלמה. מורות מדימונה, אוטובוס מלא נשים וילדים, טיול בית ספר,

„תגיד לי," אני שואל את הדובר, צעיר גברתן, „אתה מסתובב שם הרבה, בשטחים שלנו?"

„מה, נפלתי על הראש? מה יש לי לחפש שם?"

רק על נושא אחד יש הסכמה כללית: „לכסח את כל הערבים, יחד עם העיתונאים הכלבים ושלום־עכשיו הבני־זונות."

הערבים והבדווים, שכימים כתיקונם ממלאים את רחובות העיר, נעלמו כאינם. אחר כך מתברר להיכן: כולם התרכזו בשוק, הרחק מעין הסערה. אירים, פעילת „שלום עכשיו" הממתינה למונית בתחנת „יעל־דרומה" הסמוכה, נשמעת אובדת עצות נוכח גל השנאה המפעפע באוויר.

אט־אט הולכת ומתבהרת התמונה. מתוך כל השמועות צף ועולה הסיפור האמיתי. רשת

אוטובוס הדמים 1988

נשים שעובדות בקריה למחקר גרעיני — הכל הולך. מספר ההרוגים עולה מקבוצת אנשים אחת לשנייה בטור גיאומטרי.

„זה לא יכול להמשך ככה. עד שלא נכניס להם באבי אביהם ימשיכו להרוג אותנו."

„והממשלה הזו, אין ממשלה ואין בעל בית. הכל חצי־חצי, אחד שמיר אחד פרס. שטחים פרס רוצה לתת להם. את האמא שלהם נזיין ולא ניתן להם שטחים. בשביל מה נקרעתי שלוש שנים, בשביל להחזיר להם שטחים שלנו?"

ספורות לאחר השעה עשר ושלושים דולפת השמועה על שלושה הרוגים. פה ושם נראים אנשים שקרוביהם עלולים להיות באוטובוס כשהם ממהרים לבית החולים. רק הרדיו, האשם העיקרי, ממשיך לשתוק עוד למעלה משלוש שעות לאחר גמר האירוע. בפעם הבאה ינתקו גם את כל קווי הטלפון לאיזור.

ברקע נשמעות צפירות האמבולנסים הראשונים המגיעים מן השטח. מאות הפועלים הערבים המרוכזים בפינת השוק בצומת חברון מביטים בהם בפנים חתומות.

● **גבי בשן**

אלימות

גשר צר מאוד

בפרשת הקיבוצניק המפורסם ביותר במדינה בימים אלו, החייל שגיא הרפז מקיבוץ גשר, אנחנו נוטים לערב הערכות, דעות, משאלות לב, אידיאולוגיות ועובדות. אז בואו נדבר עובדות.

● „הבן שלנו ביצע הוראות" (האב).
לא נכון.
הבן הפר הוראות. ההוראות בעניין זה היו תמיד חד־משמעיות: אין להכות עצור לאחר שנתפס ופורק מאבניו. וגם אין כל קשר לעובדה, שהחייל ספג, או לא ספג, זמן קצר לפני האירוע אבן בפניו. אף חייל בשטח לא קיבל מינוי לשופט ולהעניש עצירים ללא משפט. אין הוראה כזו, לא היתה הוראה כזו ואין, בצה"ל „תהליך עצירת חשוד" הכולל „חבטות באבן בכתף העצור".

● „מאז החל לשבת בשטחים הבן שלנו הולך ודועך" (האם).
לא נכון.
הבן שלה דווקא ממתדר לא רע עם המצב החדש. מאינפורמציה בדוקה עולה כי החייל שגיא הרפז נגוף בעצה, בעת שירותו בגזרה, על שימוש מופרז בכוח כלפי ערבים ובניגוד להוראות מפקדיו.

בשיחה שהיתה ביחידה עם מ"מ ראש הממשלה, שמעון פרס, כשבוע לפני האירוע, היה זה הרפז שקם והתלונן על כך שאין מרשים להיילים להשתמש ביותר כוח כלפי הערבים.

● „חודשים בשכם שינו לגמרי את הבן שלי." (האם)
לא נכון.
חברים מספרים על הרפז, שנער שקט הוא אף פעם לא היה וברקורד שלו במשק רשומות תקריות אלימות כלפי צעירים ממנו.

● הרפז זכה בבית הספר האזורי לציון „מעולה" על עבודת הגמר שלו בנושא הדמוקרטיה.
נכון.
וזה רק מוכיח עד כמה לא הטמיע הנער את תלמודו. אילו היה עושה כן היה יודע שאחת מאושיות הדמוקרטיה היא הפרדת הסמכויות: הרשות המבצעת — צבא ומשטרה — אינה רשות שופטת.

● „אפשר לחשוב שזה הכייף של הבן שלי להכניס מכות לערבים" (האם)
נכון.
על־פי הציטוטים שנרשמו מפיו של הרפז בעת הקרנת תורות של הסרט, בביתו בקיבוץ, (לפני שעורך הדין שלו סתם לו את הפה) — נראה שהוא אפילו נהנה כזה.
„בוא הנה (לאחיו) „בוא הנה, תראה איזה בעיטות אני מכניס לו", „הואללה תעימי" „תשבור לו את הזרוע ואת הכתף הימנית" — „לא תשבר" „תאמין לי, תשבור לו את היד", סובבתי, סובבתי לא נשבר".
שגיא הרפז עובר בכותנת, אוהב את מוצרט ואת הבגנל של אבא בשכנת.
איפה טעינו?

● **עמירם כהן**

רשות דיבור לפרופ' אליהוא כץ, ראש צוות הקמת הטלוויזיה הישראלית, מומחה לתקשורת המונית

„אסור לכלוא את כלב השמירה של הדמוקרטיה"

השבוע הועלתה שוב ההצעה לסגור את השטחים בפני כלי התקשורת. שאלתי את פרופ' אליהוא כץ, מומחה לקומוניקציה באוניברסיטת ירושלים, האם להערכתו סגירת השטחים בפני כלי התקשורת תתרום במשהו, או שמא תסב נזק גדול יותר מן הדימוי הקיים בלאו הכי של מדינת ישראל בעולם.

אליהוא כץ: „נוכחות המצלמה משפיעה על התנהגות החיילים"

„אלה המאמינים בסגירת השטחים מנמקים את עניינם בשני כיוונים עיקריים: ראשית, חשש מן הביקורת הנוקבת; שנית, חשש שהמצלמות תורמות לליבוי יצרים.

„בהקשר לשני נימוקים אלה, כדאי שנפנה את הורקור אל הפסיכולוגיה החברתית ומושגים בסיסיים בסוציולוגיה, הקובעים כי נוכחותם של אנשים אחרים בסביבתך משנה בהכרח את דפוסי התנהגותך. כלומר, כל אחד מאיתנו מושפע בצורה זו או אחרת מנוכחותם של אחרים בסביבתנו. ההשפעה יכולה להיות הן על צורת ההתנהגות, הן על תפקוד וכיוצא בזה. בעידן המודרני, נוכחות אחרים פירושה גם מצלמת התקשורת, המיקרופון. נוכחות זו פירושה, בהכרח, שינוי מסוים בדפוס ההתנהגות. אם נתייחס למה שקורה בימים אלה בשטחים, הרי שנוכחות המצלמה משפיעה לא רק על עושי המהומות, אלא גם, למשל, על התנהגות החיילים כלפי האוכלוסיה. הייתי מזכיר בהקשר זה את המקרה שבו צילמו אנשי סי.בי.אס. את החיילים שהיכו מיידי אבנים. במקרה זה היתה מצלמת הטלוויזיה, על פי הדיווחים, במרחק של כ־300 מ' מן האירוע, כלומר במרחק רב מאוד. נוכחותה כוודאי לא השפיעה, כיוון שהמעורבים באירוע לא ידעו כלל על הימצאה, אולם הדברים שהנציחה הם בבחינת תיעוד תקשורתי לגיטימי וחשוב.

האם יהיה נכון לומר שסגירת השטחים עלולה לגרום לחרושת שמועות שמקבלי ההחלטות בישראל לא יוכלו לעמוד בפניה?

„ברור שברגע שקיימת סגירה, הרי שהאינפורמציה ניזונה, בין היתר, גם משמועות על כל הנזק המשתמע מכך. סגירת השטחים, או הרחקת העיתונות, תגרום בהכרח למצב שבו המימסד ינהל פעולות ללא ביקורת כלשהי. כלב השמירה של הדמוקרטיה בעצם יינעל במלונתו. מכאן עד לצורת שלטון טוטאלית על כל המשתמע ממנה, הדרך אינה רחוקה.

„הייתי רוצה, בהקשר זה, להזכיר דווקא את מעקב העיתונות אחרי גורל הסירובניקים בברית המועצות. כדי להבהיר, אני לא רואה בכך דמיון למה שקורה כאן, אולם חשוב לי להדגיש שהמעקב העיתונאי שם היה חיוני והוכח כחשוב ביותר. כולנו היינו ועדיין משוכנעים בכך. אחת המהויות הבסיסיות בדמוקרטיה היא חופש התקשורת. השתקתה אינה פותרת בעיות והמקרה של דרום־אפריקה יוכיח.

● **אלי הכהן**

סטטוס קוו

הנאחזים באתמול

יצחק שמיר נאחז עתה כבקרנות המזבח בהסכמי קמפ־דיוויד, וכמוהו גם משה ארנס. כל תג בחוזה השלום עם מצרים קדוש עתה בעיניהם. בעת כריתת ההסכמים האלה לא תמכו בהם שמיר, ארנס ושותפיהם הפוליטיים מן „התחייה". הם נמנעו מהצבעה או הצביעו נגדם, וכפי שבצדק מעירים להם, נוכח התנגדותם של חבריו למפלגה נזקק מנחם בגין לתמיכת המערך (שהיה באופוזיציה) כדי להשיג את אישור ההסכמים. אבל גם בגין עצמו נהג בדומה לכך. החלטה 242 של מועצת הבטחון היתה בעת אישורה כצנינים בעיניו והוא איים לפוצץ את הממשלה, אם זו תקבל את ההחלטה. אך כעבור עשר שנים אומצה ההחלטה 242 ביוזמתו של בגין, כיסוד שעליו מושתתים הסכמי קמפ־דיוויד.

לא מעט לעג נשפך על שמיר, על ארנס, וממנו גם על בגין, בגלל חוסר עקיבות (זהו) הם שאמצים להם מעשים והחלטות, שבעבר התנגדו להם בתוקף, ומנפנפים בהם לעומת יריביהם, שתמכו בהם בשעת המעשה. וזה די טבן, מנהיג פוליטי חייב להיות אציל־נפש מאד, או טיפש מאד, כדי שלא יעשה שימוש בגלוי כה בולט ובוטה של חוסר עקיבות אצל יריבו.

אך חייבים להודות, כי חוסר עקיבות זה הוא על פני השטח כלבד. על־פי מהותו של הדבר, שמיר וחבריו נוהגים דווקא בעקיבות ובהגיון: כלל וכלל. יצחק שמיר ואנשי המחנה הרעיוני והפוליטי שלו רוצים בהקפאת המצב הקיים. מאחר שכל אלטרנטיבה ריאלית גרועה יותר בעיניהם, הם תומכים בכל מה שמשמר את הסטאטוס־קוו ומתנגדים לכל מה שעלול לשנותו. אם משום־מה אין הם מצליחים למנוע את השתנות המצב, הרי בעקיבות מוחלטת הם מנסים לכל הפחות לבלום את תנופת ההתפתחות ולעצור אותה בנקודה שהגיעה אליה. בכל מצב נתון, הם נאחזים ביום הזה, תומכים ביום האתמול ומתגעגעים ליום השלשום. המחר הוא האויב שלהם, היום הוא המקלט, האתמול — מקסם־השווא החלומי.

בשעת הדיונים במועצת הבטחון ב־1967 הם התנגדו להחלטה 242, כיוון שהיה בה משום שינוי לעומת המצב שהיה קיים אז, וכבר אז גרסו, שלעומת המצב ההוא לא ייתכן אלא שינוי לרעה. לאחר שההחלטה 242 אושרה בעל כורחם, היא היתה לחלק מן המציאות הבינלאומית; בקמפ־דיוויד, כאשר נשקפה סכנה, שייעשה צעד נוסף לשינוי המצב הקיים, הם נאחזו באופן טבעי ב־242, שבינתיים היתה לסמל של משאת־נפשם: הסטאטוס־קוו. בימי הדיונים על חוזה השלום עם מצרים הם כבר ראו בהסכמי קמפ־דיוויד (שהתנגדו להם תחילה) את המחסום האפשרי מפני שינוי נוסף. היום הם מציגים את האוטונומיה כנגד הוועידה הבינלאומית. אפשר לנחש בנקל, כי מחר, כאשר על סדר היום כבר תהיה הצעה אחרת, הם ייאחזו בוועידה הבינלאומית.

הם רוצים לנסוע תמיד ברכבת שאיחרו אותה. מסרבים לעלות על הרכבת הממתינה בתחנה. אבל אין הם מתלוננים, שנשארו תקועים בתחנה, שהרי כיוון הנסיעה הוא המרתיע אותם. היו זמנים, שזה היה אופייני לערבים: האחיזה חזן בפתרון של אתמול, שדחוהו שלשום, כדי למנוע את בוא המחר. בגלל גישה זו החמיצו הערבים פעם אחר פעם את הזדמנויות העבר, תעו במרחבי ההווה והפסידו גם את העתיד. להוותנו נוצר רושם, שהיוצרות התהפכו, אפשר להגדיר את הדבר בכל מיני הגדרות שליליות — אבל חוסר עקיבות אין כאן!

● **יהודה לחב**

לחץ

ציונות עכשיו

מכתבם של שלושים הסנטורים, בהם ידידים מוצהרים ועתירי נסיון של ישראל, אל מזכיר המדינה ג'ורג' שולץ, שבו ביקורת על שמיר, הוא חמור לעצם הקיום הציוני. בזכותם של אלה ושכמותם יש לא רק טעם קיום למדינת ישראל, אלא שבלעדיהם לא היינו קיימים כאן כלל. ללא סיועם של סנטורים כאלה מכבר היתה נמחקת המדינה הציונית מאטלס אומות העולם.

הסנטורים שקבעו — במכתבם אל מזכיר

הסנטורים זועמים על שמיר

המדינה — כי הצהרת שמיר אינה קבילה עליהם ו„סיכויי שלום דלים ללא פשרה טריטוריאלית, מרמזים — בלשון המעטה — כי אם, חס וחלילה, נביא על עצמנו מלחמה מיותרת, אזי נוכל „לחפש אותם בסיבוב". חלפו עברו הימים בהם היינו „מסיתים" את בתי המחוקקים כנגד המימשל. עתה, לחוץ הסנאט — וקודם כל ידידינו שם — על המימשל כדי שיכפו עלינו את ההיגיון המדיני שאבד לנו.

דומה כי מי שמצוי ברזי הפוליטיקה האמריקאית ותולדות התמיכה בישראל, אינו יכול להעלות על הדעת תקדים כה חמור בתולדות ההוויה הציונית. במלחמות העבר, במבצעי חרם וגעש, בעיתות יום הכיפורים של 73' — אלה היו משענת לחוסן הציוני. עתה הצלחנו להביא את תומכינו אל סף התהום, ואם נמשיך עוד מעט־קט במדיניותנו הנואלת, אזי התמיכה בנו תעשה עוד צעד אחד גדול, קדימה אל תוך התהום.

וכל נשגה באשליות: אין מדובר כאן בתרמית אלא במהות: עצם הקיום. הפעם, המצב חמור אלפי מונים מאשר בעת פרסום המאמר המבריק של וודי אלן על המתרחש בשטחים ב„ניו יורק טיימס". אין זאת עוד ביקורת או עצה מדינית, ואפילו המכתב אינו מופנה אלינו. לא בייעוץ מדיני עסקינן, אלא בתמיכה הקיומית ביותר אותה אנו עומדים לאבד.

למרבית הצער, אין זו אגדה, וההוויה הציונית, ואת הקובעת את התודעה, עוכרת על־פי מותה. אם זאת היא „ציונות עכשיו", אזי מותר להביט נכוחה בשברו של החלום. עדיין לא מאוחר לנקוט מדיניות שלום, להגיע אל דו־קיום תוך נסיגה הבאה כפונקציה של משא ומתן מדיני, שעימו הכרה המעניקה לעם הפלסטיני את האפשרות להגדרה עצמית. כך צריכה לנהוג תנועה ציונית לשחרור לאומי ברעותה שהיא, לפי שעה, אויב. שכן, כבר הוכחנו לבלי עלמא כי הקרבן האומלל מכל הוא עם שמתעמר בו עם אחר, שהיה קרבן ודרוף משך דורות וסכל שואה קיומית.

● **נתן רענן**

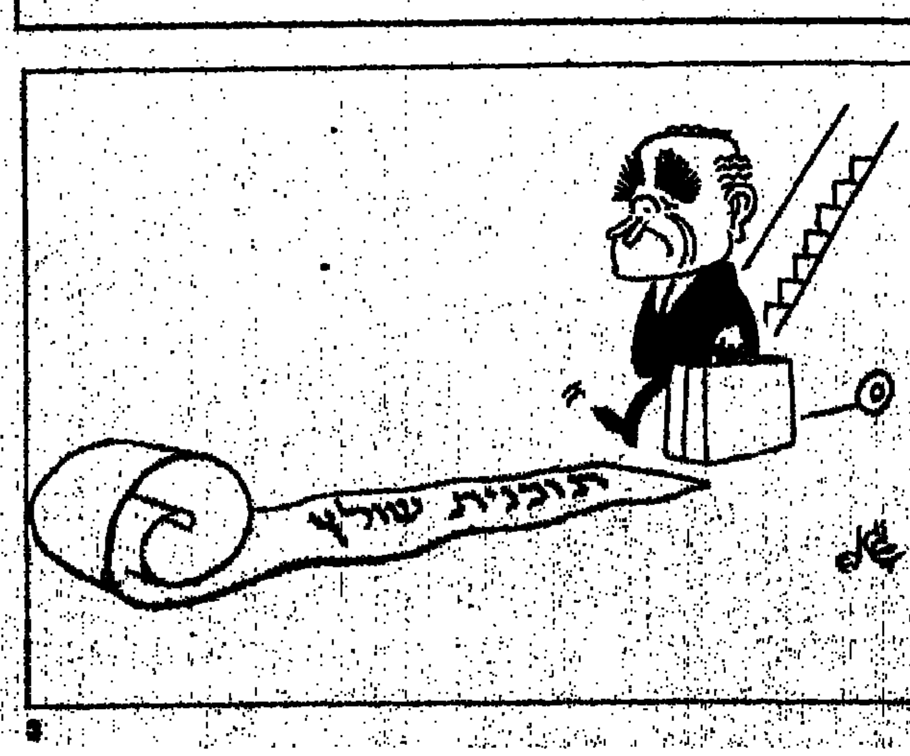

כס המשפט

התמימים והפראים

במושב חמרה שבבקעה, אנשים נרשמים לרווחה. ח. עובדת בחממות הפרחים שלה משעות הבוקר ועד חצות, עם הפסקת צהריים קצרה, והיא מאושרת: „היום אנחנו אוכלים את פרי עמלנו. קודם, הכסף שקיבלתי בעד הפרחים הלך לארגון הקניות, שהיה נותן לנו דמי קיום ברווח."

ארגון הקניות של האיחוד החקלאי התמוטט לפני שנתיים וח. אומרת: „אנחנו מצטערים שזה לא קרה קודם."

למתיישבי חמרה, מושב שיתופי שקם לפני 17 שנים בבקעה, היו נציגי „המוסדות" — ארגון הקניות והסוכנות — אומרים: „אתם אל תטרידו את עצמכם בענייני כספים. תלכו

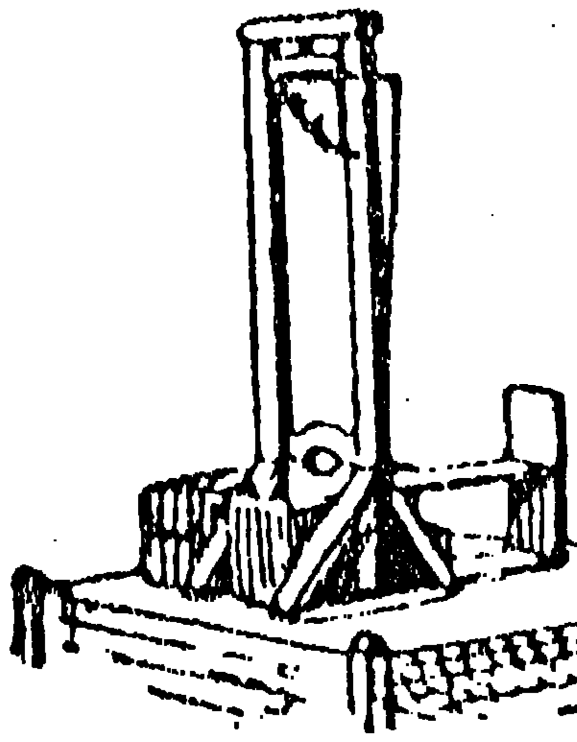

גיליוטינה

לעבוד". לא היה להם קשר עם כספים, הכל עבר באמצעות ארגון הקניות. כמה פעמים בשנה הם התבקשו לחתום את שמותיהם על ניירות שהמציאו להם, בלי לשאול שאלות. מישהו מטעם ההנהלה היה עובר בין הבתים ומחתים את מי שפגש. היו אלה דפי נייר משוכפלים, שדבר לא נרשם על גביהם, פרט לחתימות עצמן, והם גם לא היו מצורפים לשום מסמך. לעתים היו דפי ההתחמה מונחים במזכירות והתושבים היו נדרשים לבוא ולחתום. אמרו להם שהחתימות נחוצות כדי להשיג מימון ביניים מארגון הקניות עד לקבלת תקציבי קליטה מהסוכנות, או להשגת אשראי לפיתוח אמצעי הייצור החקלאי שלהם, לרכישת לולים, חממות, זרעים ושתילים.

לטענת התושבים, היה ידוע במושב, שמי שאינו חותם לא יקבל כסף. היה ברור להם, שאם הם לא יחתמו, לא יגיע אוכל לצרכניה. התושבים לא ידעו על איזו הלוואה מדובר ומה הם תנאיה, אבל, כאמור, הם לא היו אמורים לדעת, והם חתמו, כדבר שבשיגרה.

היום השכונותיהם של תושבי חמרה, וגם דירותיהם ומכוניותיהם, מעוקלים. בנק הפועלים תבע את האגודה ואת התושבים, בבית המשפט המחוזי בתל־אביב, על סכום של 373 אלף שקלים. וזוהי יתרה של הלוואה בסכום של מיליוני שקלים. ח. אומרת, שכספי הלוואה זאת, כמו של הלוואות אחרות, לא נועדו כלל להגיע לידי האגודה, אלא לארגון הקניות, שהשתמש בשמה של האגודה, והוא שאמור היה לפרוע את התשלומים. אבל עם התמוטטותו של הארגון, לפני כשנתיים, תבע הבנק את האגודה ואת התושבים, שהחתימות שלהם צורפו להסכם ההלוואה.

תושבי חמרה ביקשו מרשמת בית המשפט, רות שטרנברג־אליעז, רשות להתגונן בפני התביעה. הרשמת ביקרה את האופן בו טיפל בנק הפועלים בהלוואה, וקבעה שהוא לא מילא את החובה המוטלת על בנק, לתת לערבים שהוא מתקשר איתם, את כל המידע הנוגע לעיסקה. לכן, היא לא חייבה את חקלאי חמרה לשלם לבנק, ונתנה להם רשות להופיע בפני בית המשפט המחוזי ולטעון בפניו, שלא הייתה להם ידיעה על מה הם חותמים, ולכן אין החתימה מחייבת אותם.

הבנק מצידו ינסה, ככל הנראה, לשכנע את בית המשפט באמצעות עדים, ובדרך של חקירה בשבועה של החותמים, שהם אינם כל כך תמימים וחסרי הכנה. שהייתה בידיהם האפשרות לברר במה המדובר, וכי אם לא עשו זאת, עליהם לשאת בתוצאות.

תמימות מוח, נוקשות מוח והצדק ינצח.

הגיליוטינה והשר היהודי

מאה שמונים ושמונה שנים פעלה הגיליוטינה בפריס המעטירה. מי שהכניס את הגיליוטינה לשימוש היה ד"ר ג'י.אי. גיליוטין, ציר באסיפה הלאומית המכוננת, אשר אמר שהתזת ראש היא דרך הוצאה להורג הומאנית ויפה יותר מתלייה. המהפכנים היעקובינים, ששלטו בפריס, התרשמו מהנימוק הזה. אחד הראשונים שזכו ל„טיפולה" היה המלך לואי הט"ז. יותר מ־40,000 „אויבי המהפכה" הוצאו להורג באמצעות הגיליוטינה.

הגיליוטינה שירתה בנאמנות את ממשלות צרפת עד שנת 1981. באוקטובר של אותה שנה היא הוצאה משירות פעיל, והוכנסה למוזיאון. מי שגרם למהלך הזה היה יהודי־צרפתי בשם רובר בדנטר, שבשנים 1981 עד 1986, תקופת הנשיא מיטראן, היה שר המשפטים של צרפת וביטל את עונש המוות שהיה נהוג במדינה זאת. בדנטר, שכיום הוא נשיא בית־המשפט הצרפתי העליון לחוקה, מבקר בימים אלה בישראל, והשתתף בכנס הצרפתי־ישראלי למשפט חוקתי שנערך השבוע באוניברסיטת תל־אביב.

על השמועות שהוא סייע לישראל כמתנדב בתקופת מלחמת העצמאות, הוא מסרב להגיב. עזרה לישראל — בימים טרופים אלה — היא בעיה ליהודי, שופט עליון מצרפת.

● חנה איש־הורביץ

הלו... חותם

מבקר שהוא כולו שמרים

הודיתי וקראתי את הביקורת על הצגת התיאטרון היהודי בישראל „קשה להיות יהודי" של גיורא מנור וחלפשתי ניפוק אחר. למה? ההצגה אינה מוצאת חן בעיניו (כמה צא בה?) ומאוכזב (זו זכותו של כל מבקר לצאת ...) ומאוכזב, אם ההצגה אינה עונה להשקפת עולמו, לשיטתו הפוליטית. לי נראה כי באמצעים טכניים מועטים, לא מרעישי עולם ולא מרקיעי שחקים, נבנתה הצגה צנועה, על מתיחות עלילה טרגי־קומית כיצד תחושת „שלום עליכם" כמו אמונתית אשר הרסה כל מחיצה בין הקהל והשחקנים, וללא יומרות מופרזות. ענווה, למחזה, למפקט השלום עליכמי השופע.

ורנה פעלולים ותעלולים על הבמה העברית מצאו את ליקוי עצמותיו של המחזה של הטקסט והפך אותנו למציאים „בקישקע סטום" ועם תום ההצגה אמרנו זאת למנות שכתב, כלומר מרוב פעלולים לא ראו לא את המחזאי ולא את המחזה. אילו המבאי היה הולך בדרך זו, היה הורס את שלום עליכם. והיו כל מחוותיו של שלום עליכם מבקשים אמצעים טכניים מועטים, לבל יבולע לטקסט, להומור ולדמעה.

בקו הציג על הבמה לא „לוקח מסחרית עלובה", בביטוי המרושע (כן, מרושע) של גיורא מנור, אלא הצגה של לוקח, שמבינה את שלום עליכם, משחקת אותו באיפוק מירבי ומקנה להצגה ערכים אמנותיים ראויים לשמם.

על מה, בעצם, צריך היה המבאי להתגבר כשהמותלה הופכת לטרגדיה? גיורא מנור אינו מסביר, כי אין לו מה להסביר.

איזה תבלין של אקטואליות חייב המבאי להעניק ליצירתו של שלום עליכם? עיפנו מהענקת אקטואליות, במקום שאינה היא מיותרת. התבלין האקטואלי היהודי נשאר לתמיד: קשה להיות יהודי. האנטישמיות היא המגיפה והאיומה ביותר בהיסטוריה האנושית. וכל תבלין אקטואלי גורע. איזה „דריידל" היה צריך לעשות המבאי, כדי להכניס אקטואליה של היום בתוך „האקטואליה הנצחית" המדברת בפני עצמה?

כותב גיורא מנור „אין בבימוי זכר לניסיון כלשהו להתייחס למציאות כאן ועכשיו". באיזה ספר תיאטרלי כתוב שמחזה של שקספיר, של צ'כוב, חייב להתייחס למציאות כאן ועכשיו? כל מחזה חי בזכות הערכים הגלומים בו, אם גם אין לו השלכות על ימינו אלה. הזעקה הזאת והגן לגן אקטואליה היא פרימיטיבית ואוולת חולנית. מקור הגאווה ממש „שירה" בפי גיורא מנור, כי בן־אהרון יידיש מגיע לנו שימורים". מה רע בשימורים בימינו אלה? הלא שימורים הם מעדנות המותקנים בשיטה מיוחדת כדי שישמרו ימים רבים. אם קיבתו של המבקר אינה מעכלת שימורים, שיספוג במעדנה שונה, כי מגיע לו!

אודות המהדורה של גיורא מנור אינו מוצא חן בעיני.

י.ה. ביליצקי
תל־אביב

בעקבות קריאתו של בן־אהרון

בראיון של אהוד דגן עם יצחק בן־אהרון („חותם" מס' 9, 26.2) נשמעו דברים שהלכו משתמש אשמעון לגבורת מבצע של המדינה ממוסדה של תנועת העבודה כנגד המאורעות הטרגיים. בן־אהרון מגנה באיזמל חד את מציאותנו. המוסר את הבעתו לאחר מלחמת ששת הימים כלפי הגולה המיישמו שנראים לגה. כל תורה שלם ולמשאל לערבים את השטחים שאיר לנו צורך מזה. ואמנם, לפי הגרסתו, הוא כבר כשאנו משליכים להתייחס אל מעכבים אותנו מאשר אל עצמנו". במצב כזה ובה הוא שחוזו והתקוממו נגד המרפאים והמגלים העלוחשות נחשל ללמכות. אין צפוני ליצור ברשימה קצרה זו מבחינת רעיונותיו המרכזיים של בן־אהרון, אתייחס רק לנושא השמאל, מדוע השמאל בארץ מפוצל וממשיך להתפצל ומה יש לעשות נוכח מגמות המתקרבות.

בן־אהרון מודיע לנו כי עוד בהיותו חבר השומר־הצעיר מועמד בפני תביעה של הקשר בין מיהוד וליחד. המיסטוריה של תנועת הפועלים באיי מוכיחה, כי השמאל שטיפח את היחוד של פרדוקסלי שאף גם ליחד ודבר זה מצא את ביטויו בשותפות ממושכת שנמשכת גם היום. [illegible]

על מנת לבלוע את השמאל שיש לו ייחוד, ומי כבן־אהרון והקיבוץ המאוחד, ומיעוט הנוסד צבר. אולם עתה, נוכח עלייתו של הליכוד ושלטונו המתמשך, נוצר מצב חדש, מורכב יותר משהיינו רגילים לו במשך כל חיינו בארץ־ישראל, ומאז הקמת המדינה. סכנת הפאשיזם, התלכדות הימין הלאומני־דתי, (גם אם הוא מפוצל במסגרות פוליטיות שונות) זאת חזית תוקפנית מלוכדת — מחייבים את תנועת העבודה על כל אגפיה להתייצב מול הימין, ולו על חשבון הייחוד של השמאל. אני מסכים לקביעתו של ב.א. כי השותפות הזאת טומנת סכנה [illegible]

[illegible]

גם עיתון פוליטי צריך פסק־זמן

יום שישי בערב, חצי שעה לפני מסיבת פורים, אני קורא את „חותם" האחרון (מס' 10, 4.3) ורואה את הכותרת „הוש צחלם ושמחה" כמוני מסיבה. עם הצילום של חייל חובש מסיכת גז. והמוגש ערבים וישראלים.

פורים, הוא, לדעתי, חג שמח על כולנו לשכוח את המציאות הפוליטית העגומה והבחירות שלפם משכחת את שמחתי ומכוונה שגם את שמחת האחרים. אני חושב שגם עיתון פוליטי כמו חותם יכול וצריך לקחת פסק־זמן ולתת לעצמו ולנו רגע של שמחה.

יאיר רוזמן
פתח־תקווה

„מודה אני שמאיר יערי האיש, שהלהיב את דמיוני יותר מאשר האדם שבחר לדכא כשרונות לא מעט בשביל שיוכל למלא תפקיד כבד אחריות..." — קטע מתוך דברים שנאמרו ביום עיון באוניברסיטת חיפה

נאמן לרעיון אחד

מאיר יערי, בגיל 86, האיש שקידש מלחמה על „סמלים תלושים"

אישיותו השלמה של זה האיש, שנוצר מטבע ברייתו להיות תלמיד־חכם, ומצא את עצמו הולך לפני העדה, כאילו באמת הוא רש בעקב ספקות שמתייסרים בהם חבריו ועל כן מותר לו להיות מנהיגם, מעניינת ואולי גם מאלפת לא פחות מן תופעת הציבורית.

סיפור חייו של אותו „בחור חיזור שיש לו שפם אך עדיין אין לו שירים", המגלגל על לשונו סמלים נוצריים בעגה חסידית ובעברית של בית המדרש, אשר כתוך שתיים שלוש פנים צמח ממנו האיש הצעיר שקידש מלחמה על „סמלים תלושים", יכול ללמדנו לא מעט על אופיה של התנועה שבחיקה היה למי שהיה... שכן גם מן הדמויות שבוחרת התקופה להעמיד בראש המחנה ניתן ללמוד משהו על רוח הזמן.

מודה אני, שיערי האיש שהלהיב את דמיוני יותר מאשר האדם שבחר לדכא כשרונות לא מעט בשביל שיוכל למלא תפקיד כבד אחריות, המחייב התמסרות שלימה ומאלץ את הנושא בה לשעבד לו לא רק כלי ביטוי אלא, לעתים, גם זיקות שבין אדם לחברו. בחירה קשה, וקשה שבעתיים לאדם כמאיר יערי, שלא חדל להציץ לתוך נפשו שלו ולשאול מניין הוא שואב את הכוח להיות מכשיר למטרה, אף־כי תוססת בו המשאלה להיות אדם לעצמו, רע לרעיו, איש עובר, המתנאה במעשי ידיו והכל אוהבים אותו בשל מזגו הנוח. איני יודע זאת, כמובן, ממקור ראשון. שכן לא היינו ידידים. ולא רק משום ההבדל בין דורו לדורי, ולא רק בגין הבדלים שבמזג, אשר לפעמים הם מקרבים ולאו דווקא מרחיקים, אלא מסיבה אשר היו חשודים עליו שהם מבקשים להיות בַּשָׂמים בתקופה התובעת דווקא מן הרגישים. שכן הרגישות, היא שגרמה לו לעזוב את המלאכה ולעסוק ברבנות, והיא שעשתה אותו „שונא מושבע" של כל מי שהחזיק בהשקפה הטוענת ל„נצח הגלות" ודחה את פתרון הבעיות החברתיות לאחרית הימים; והיא שהעניקה לו את הכוח להחליט שחובה עליו להיות חזק ולקיים את החלטתו. הוא לא מצא בנפשו את היכולת לכבד מי שלא היה מוכן להקריב על מזבחה של אמונה התופסת את כל החיים מה שהקריב הוא — עט של סופר מחונן, שויתר על שירי־העגבים כדי שיוכל להידבר עם אלוהים.

מכיוון שלשם תיקון עולם הסתלק מן הדו־שיח עם ריבונו של עולם, ראה את עצמו כרובאי זה, העוצם עין אחת כדי שייטיב לקלוע במטרה, וכל ימיו נהג כבוהו ותשדהו באנשי־רוח מטעם עצמם, שאינם מוכנים ללכת בדרכו ולעצום עין למען מטרה חשובה, והם מבקשים ליהנות משני העולמות גם יחד. הוא חשד בהם שהם רואים את עצמם כיורשי „הסולת שבחברה האירופית" שהיתה סבורה כי „צעיר הנאמן לרעיון אחד ואינו מרפה ממנו, ודאי מוגבל הוא ברוחו". איש כמוהו, שהנאמנות לרעיון אחד, בלי להרפות אף לרגע, איפיינה אותו מיום שעמד על דעתו, ריחק עצמו מדעת ממי שהיו קרובים לו ברוחם ולו במחיר הסיכון שיאשימו אותו שהוא „מוגבל ברוחו". דבר זה ציער אותו לא מעט, שכן בתוך ליבו ידע שהוא מאנשי הרוח הללו, המתעוררים לעשות מפני שבוערת בהם להבה גדולה, ולא מאנשי המעש, היודעים לטעת כוח בארגון המתקיים על פי שיטה, אף־כי שנים ארוכות עמד בראש ארגון כזה, ואף הסתבך, ברוך אנשים המתפארים רק במה שאינו נחשב בעיניהם הרבה, ביכולתו לשלוט בו באמצעים העוכרים לרכותו של כל פקיד בכיר. הוא קיבל עליו את הסיכון וגם הצטער מקרב לב. אולם לא היה מוכן לעשות כזוניחן לפי שנראו לו כאנשים שענייני עצמם קרובים להם מענייני הכלל. לא השררה־מעט שבצא בלשכות המדורות של הקיבוץ־הארצי והמפלגה יכלה לפצותו על ההתבדלות מרומיו, אלא ההכרה שעיקרון מוסרי ברור הוא שגילגלו, בייסורים קשים, מן הבְּשָׂמִים אל השְׁמָנִים.

עד כאן עניין צדדי אחד שבין מאיר יערי לבין עצמו. יש יסוד סביר להנחה שהדברים שאמר וכתב יזכו לעיון ולימוד, ואישיותו היא שתצא מקופחת. לו יצורפו סימני שאלה אחדים, שהצגתי כאן ליד דמותו של אדם שחייו רצופים סימני קריאה, אל דמי הסיוטה של מי שיבוא לספר לא רק מה היה, אלא גם מי היה, האיש מאיר יערי.

● נתן שחם

מלה רעה

בנק הוא לא רק ידיד

ב„דף הירוק" האחרון ראיין לזר את ריצ'רד ערמון, משנה למנכ"ל בנק הפועלים, בנושא — א.ה.ל. מה שנקרא „תכנית הסיוע" של הבנקים לקיבוצים.

די בכמה „פנינים" מהראיון כדי להבהיר, ללא צל ספק, שבמסווה של „סיוע", מתכוונים הבנקים להשתלט על הניהול הכלכלי של הקיבוצים, המפעלים האיזוריים והתנועות.

ההשתלטות תיעשה בכפייה: „בתהליך שיקום חייבים לנקוט גם באמצעים לא דמוקרטיים", אומר ערמון ומפרש: „אני לא נותן כסף אם אינני יודע לאן הוא הולך... לא רוצה לממן חצר של חמישה שישה מפעלים הבנויים כמפעל איזורי. רוצה לממן כל מפעל בנפרד". כלומר — פירוק המפעלים האיזוריים תוך השתלטות על מרכיביהם, כדי לאשר לבנק לגבות את חובו.

את המוסדות התנועתיים ערמון רוצה „להחזיר... למימדים הנכונים", כלומר שלא יפעלו בתחום המימון וישאירו אותו לבנקים — חלום ישן של בנק הפועלים עוד מימי לוינסון ז"ל, שרצה להשתלט על המערכת העיסקית הקיבוצית...

על הקיבוצים יש לערמון דיעה „מובהקת": „הקיבוץ אינו יכול להמשיך להיות פילנטרופיה", כלומר, חברי הקיבוצים אינם עובדים קשה ומייצרים בהיקף של למעלה משני מיליארד דולר בשנה, אלא חיים מפילנטרופיה, כמו תלמידי הישיבות!

את אשמת הפילנטרופיה מטיח ערמון דווקא בתנועה הקיבוצית, מיגזר יחיד שעד כה שילם כל פרוטה מחובותיו, בניגוד לרבים במושבים, קבלנים, תעשיינים ואחרים שפשטו רגל והותירו בבנק שובל של חובות בלי כיסוי. על האוצר ובנק ישראל, שיומו מדיניות שהעשירה את הבנקים ורוששה את הסקטור העיסקי — אין שום ביקורת.

אחרי שהאוצר התיר לבנקים לגזול את כספי הקיבוצים בריבית נשך, אין במהלך כל הראיון, אף לא מלה אחת של ביקורת על שיעורי הריבית במשק, ולמה שהנהיג בנק הפועלים נהנה מהם. אחרי שהאוצר דחה כל בקשה למחיקת חובות וכל בקשה של נציגי ההתיישבות לפריסת חובות בריבית נמוכה — בערבות ממשלתית — ערמון טוען שהבעיה היא רק פיקוח בנקאי ותכניות עבודה של הבנקים לקיבוצים. כשזה יהיה — כך ערמון — „גם הממשלה תצטרף, אין צל של ספק בכך". מעניין, לרבים יש יותר מצל של ספק.

מי שמדבר

לערמון יש המון ביקורת על התנהלות הכלכלית המודעה של הקיבוצים בשנות אירוזו הידועות, הנא רק שוכח להזכיר שבאותן שנים בזמן הקיבוצים השקיעו ב„השקעות ספקולטיביות... השקעות ערכניות לא כדאיות, במשכה שאין בהן צורך, במפעלה מיותרת, בפולים לבנים..." הבנקים עסקו בוויסות מניות תוך עבירה על החוק, יבוא הון שראי מחו"ל למימון הוויסות, ובניית סניפי בנקים מפוארים ויקרים, ארמונות שיש ופורטאיקה, בכל קרן רחוב. רק החלטת הממשלה לערוב למניות ההסדר בבנקים, שעלתה ותעלה לאוצר במיליארדים, הצילה את הבנקים מפשיטת רגל. ערבות כזו לא ניתנה לקיבוצים, ואילולא ניתנה לבנקים — ערמון היה בבית, כי היו מפטרים אותו כמפולת הבנק, או שהיה מקבל את שכרו מכונס הנכסים של הבנק. הוא היה נזהר מלהטיף לתנועה הקיבוצית.

בימים אלה פורסם מאזן הבנק הבינלאומי ל־87. מנוית אחת לא מביאה אכזב, אבל כל הרשנים טוענים שמאזני הבנקים האחרים, לכשיתפרסמו, יצביעו על רווחים ללא תקדים: בבינלאומי הרווח „קפץ" ב־1100%!!

כשערמון דורש מהקיבוצים ייעול וצמצומים — הוצאות הדירקטוריון בבינלאומי עלו ב־60%. את המאזן של הבנק הבינלאומי הציגו המנכ"ל שלום ויגור ויו"ר הדירקטוריון עו"ד יגאל ארנון. מעניין שהרווחים הגיעו לשיא דווקא אחרי שהמנכ"ל האגרי בינו צריך עבר לכל"ל לאחר הדיחה — התמוטטותו של ארנסט יפת, שהלך בחלקו מיליונים ממקום עבודתו.

מה אנו לומדים מהמאזן המופלא הזה? שלא כשרונות הבנקים גרמו לרווחיות, אלא סדרי העדיפויות המעוותים. שמדיניות הממשלה במשק, המפלים לטובת בנקים והבנקאים, ונותנים להם שיעורי ריבית המרקיעים שחקים ומשמרים למיניהם.

אותם סדרי עדיפויות מפלים לרעה את הסקטור היצרני, הנזקק להון רב ומשלם ריבית בשיעורים שאין להם תקדים בשום ארץ בעולם.

שהקיבוצים יהיו במסופקים

כשחורות בבינלאומי הכפיל, התפרשה לחובות אבודים ומסופקים גדלה פי עשר (!) מ־4.6 ל־44 מיליון ש"ח. אין בכך שום הפתעה. בריבית כזו — הרבה עסקים ומפעלים פושטים רגל, וכספי הבנק יורדים לטמיון. תהליך דומה, של גדילת החובות האבודים והמסופקים, יתגלה, כנראה, גם כשיתפרסמו מאזני שאר הבנקים.

מה צריכה התנועה הקיבוצית לעשות? לנצל את יתרונותיה הכלכליים: אותו חוב עצום שהיא חייבת לבנקים, ובמיוחד לבנק הפועלים, בו עובד גם ערמון.

למי שחייב כל כך הרבה — יש קלפים למיקוח. אם התנועה הקיבוצית תחליט על שמיטת חובות חד־צדדית, ולו חלקית, הבנקים יאלצו לפרסם מאזנים כל כך מבהלים, ייקלעו לקשיים — ואולי יתמוטטו.

הגיע הזמן להפוך את סדרי העדיפויות על פיהם. אפשר להמשיך לשלם חובות וריבית לבנק, אך להחליט לא לשלם יותר מתקרת סכום התרומה. כשהבנק ייקלע לקשיים בגלל בסוגנו לדון בתכנית של פריסת החובות בריביות סבירות. נדרוש גם יותר פיקוח על הבנקים. בסופו של דבר הם עשו הרבה שטויות, ונוכחו הרבה כסף, בשנים הישנות והטובות.

● עודד ליפשיץ

ביקור רופאים

תריסר רופאים ישראליים, ירדו לעזה. „בכולנו גאתה התחושה שהבית בוער" — אמר ד"ר קובי ארד, המתאר את שראו עיניהם ושמעו אוזניהם מפי עמיתים למקצוע בבית חולים „שיפא" ובביה"ח הפסיכיאטרי

מאת ד"ר קובי ארד

פואד נמלאוי (12), נפגע בבטנו מקליע רובה בעת הפגנה. סובל מפגיעה נרחבת המערבת את המעי, שלפוחית השתן והשופכנים. צילום הרנטגן מראה פיזור רב של רסיסים בבטן. קיים חשש שמדובר בתחמושת לא סטנדרטית בצה"ל.

ד"ר איאד אל-סאראג' נושא את התואר המכובד „הפסיכיאטר הראשי של חבל עזה". למעשה, הוא הפסיכיאטר הפעיל היחיד ברצועה. גבר מרשים בשנות הארבעים לחייו, דובר אנגלית מצוינת, מתנסח באורח בהיר ואינטליגנטי, חניך בתי-הספר לרפואה של מצרים, אך לבושו, הליכותיו ומדבריו אומרים כולם „אנדרסטייטמנט" בריטי מובהק. ד"ר אל-סאראג' משמש כמנהלו של בית החולים הפסיכיאטרי היחיד ברצועה. הוא היה מארחנו הראשי — קבוצה של תריסר רופאים ישראלים — בביקורנו ברצועה, והיחיד שהסכים להיות מאוזכר ומצוטט בשמו. השאר — אנשים טובים אך למודי-ניסיון — בורחים מפרסום כמו מאש. עמיתיהם, שנזהרו פחות, חוו סיטורים, חקירות והטרדות — וחלקם נלמד.

אל-סאראג' מצוי כבר מעבר לפחד. את ליטרת הבשר של השעיה, איומים והפרעה בתיפקודו המקצועי כבר שילם, וכיום אין דבר שימנע ממנו לפעול עבור העניין הבוער בעצמותיו: לדבר עם הישראלים, לגשר על מחיצות השינאה ולהביא לריבונות פלסטינית בגדה וברצועה בדרכי-שלום.

ראשיתו של הסיפור „בצורך לעשות משהו". לאחר שלושה חודשים של תסכול מהפך-קרביים, נוכח האקרנים והכותרות, לאחר שנים של שחייה נגד הזרם, של ויכוחים אינסופיים וטלטלה קיצונית בין תקווה ליאוש, קם אדם ומרגיש שהגיעה השעה לקום ולעשות מעשה. במשך שנים היה ה„שמאל המתון", ממולכד במשחק-שחמט פנימי לגבי הדרך ליישוב הסכסוך, ואת הדבר שיש לעשותו — „לשאול את פי הנערה" — נמנע מלעשות. ק"נ טעמים ניתנו לדבר, אך ביסודם עמד החשש מדה-לגיטימציה עקב הידברות ישירה עם פלסטינים. צוק העיתים שבר גם את ה„טאבו" הזה. הופעתו של חנא סניורה בהפגנת „שלום עכשיו", הסיורים בגדה וברצועה, הזמנת דוברים פלסטינים להרצאות וסימפוזיונים קדמו למה שנראה למרבית משתתפי הסיור, לא רק כצעד נחשוני בגיבוש הכרתם הפוליטית, אלא גם כאקט של מחויבות מסוג חדש.

ריח העיפוש והטחב מעורב בניחוח הזעתר

את מחסום ארז עוברים בנסיעה מהירה. לא צריך אפילו „להוריד הילוך". אך הנוף משתנה בבת-אחת: חושות מגובבות, משוכות-צבר ויער של מוסכי רכב, משיקים זה לזה לכל אורך הרחוב הראשי של ג'יבאליה, ומציעים לישראלי, שוחר ההזדמנויות, שירותים מגוונים — מ„פחחות" ועד ל„טיפול קרבורטור". את עזה הרי מכירים כולנו — מהסדיר, מהמילואים — וגם את טעם-הפחד. תחושה של אר-גזירה, שאינה מופגת על אף נוכחות מלווינו והמספרים העוינים על כלי הרכב.

יותר מכל הולמת כך עזה בריחותיה: ריח הים החריף במחנה שאטי, צחנת הצמיגים השרופים מהולה במדמנת הביוב, ריח העיפוש והטחב במסדרונות בית-החולים „שיפא", וגם ניחוח הזעתר הנבוק על כעכי השומשום. סיור בעזה של היום הינו, בראש ובראשונה, חוויה חושית ורגשית. התודעה, ההכרה והמסקנות השלכתניות באות רק בהמשך. התחושה של עיר במצור. החנויות סגורות כולן, במשמעת שביתה מעוררת-התפעלות. סמטאות שאטי זרועות מחסומי-אבנים, עמודי-חשמל שהופלו וצמיגים שרופים. הקירות מכוסים בכתובות מחאה בעברית ובערבית, וה„רחובות" — נתיבי תחתיים בהם עומדים מי-הגשמים מהולים בביוב — מלאים ואטוטים מיליטנטיים, שכיבדו גם אותנו במטח-אבנים.

סיורנו מתחיל בבית החולים הפסיכיאטרי. את המונח בית-חולים מתבקש לשים במרכאות כפולות ומכופלות. ארבעים מיטות פסיכיאטריות לאוכלוסייה של שש-מאות אלף איש, ותנאים שהדעת אינה סובלת.

„זהו בית החולים הפסיכיאטרי היחיד שאין בו עובד סוציאלי", אומר ד"ר אל-סאראג', „ייתכן שכך המצב גם בבנגלדש", הוא מציין בחיוך מריר.

הסיבה הרשמית לכך, כמו גם לעליבות המבנה, לתנאי האשפוז הירודים, להיעדר אמצעים — היא חוסר תקציב. „ריבונות אינה רק צורך מופשט", מסביר אל-סאראג', „מדובר לא רק במאוויים של חירות, זכויות אזרחיות והגדרה עצמית, אלא גם בצורך להיות אדון ליום-יום שלך — לחינוך, לבריאות ולאשפה".

שירותים הניתנים על-ידי שלטון זר — מלא רצון טוב ככל שיהיה, ושלנו אינם כאלה — לא יספקו לעולם את מאוויי האוכלוסייה הנשלטת. התלות המוחלטת בנותן, חוסר היכולת לשלוט בתקציבים, בסדרי-העדיפויות ובדרכים, הינה לא רק משפילה, כי אם מנוונת.

„גדלתי על שנאת הישראלים", מתוודה אל-סאראג'. „כשחזרתי ממצרים והכרתי אתכם מקרוב, למדתי להבחין בגוונים, גיליתי שאינכם עשויים מיקשה אחת."

הזמן, הניסיון והאינטליגנציה הטבעית, יצרו בו את ההכרה שאין דרך אחרת אלא חיים לצד הישראלים. הכרה זו הביאה אותו אל חוגי המתונים, המטיפים להידברות ולשלום. אך דא-עקא, „קשה מאוד להיות, היום, שוחר שלום בעזה. מה תגיד לאיש ברחוב, המושפל יום-יום על-ידי השלטון ונציגיו, הנתון למשיסת השלטון בכל רגע ורגע, המכיר את ישראל דרך שוטר-מג"ב מתעלל, דרך פקיד המינהל המתנשא, דרך החייל השונא — ואנו מדברים על התקופה שקדמה בהרבה להתקוממות — איך תשכנע את האיש שעם הישראלים האלה בדיוק אנחנו צריכים לשבת, לדבר ולעשות שלום?"

ניצול מחפיר של עם כבוש

כאן המקום לעצור ולספר על הקבוצה שלנו. יצאנו לעזה תריסר רופאים, פנימאים, פסיכיאטרים, גניקולוג, קרדיולוג, רופאי-ילדים ורופאי משפחה. אחרים נותרו מאחור, משום שמארחינו לא יכלו לספק להם תעבורה בטוחה. אנו באים מכמה בתי-חולים באיזור המרכז: איכילוב, רוקח, שלוותה, קפלן, וולפסון והדסה. כמה מאיתנו מעורבים בעשייה פוליטית ומחאה, אחרים הסתפקו בשפיכת קיטור בסלונים של יום שישי. כולנו ממוקמים „שמאלה מהמרכז" ובכולנו גאתה, בחודשים האחרונים, התחושה שהבית בוער".

היוזמה לסיור היתה, כמעט מחתרתית. מלה פה, טלפון שם — והתגבשה קבוצה, כמה מהאנשים הכירו זה את זה, היכרות מקצועית או פוליטית. חלק — למרבה האירוניה — הכיר במסגרת שירות מילואים משותף, שנגיעה לשטחים לא היתה לו. שם, בשעות הארוכות בבסיס ובשמירות, נבטה ההכרה שאי-אפשר לשבת בשקט.

יוסוף חמאדה (17) משייח רדואן. שברים קשים [illegible] מחבלות אלה ברגליים — פגיעות [illegible] מכות.

חסן חמדאן (19) מאל-בוריג'. לדברי המשפחה הוכה בביתו. בחוסר הכרה כ-24 שעות בעקבות פגיעת ראש. שבר מורכב ברגל שמאל כתוצאה מחבלות קהות.

זמנת פרועות של סירוב, שביתות והפגנות נדחו על הסף. איצטלת המסגרות הרפואית, כמו גם תהייה על יעילות של שיטות אלו מסיבות הזמן והמקום, הכריעו מלכתחילה. הכיוון המועדף, אפוא, היה הידברות. הידברות, כך אנו מאמינים, מביאה להכרה והבנה תוביל לפשרה. ואם להידבר — אזי כרופאים, ועם עמיתינו שמעבר לקו העימות. ואם להידבר — אזי ב„קטן". לא לצייר גבולות ולא להכין הסדרים, כי אם לעסוק ביום-יום: ללמוד את הבעיות, לתעד את העוולות, לחפש נתיבי-שיתוף ועזרה — לפרק את הסבך הגדול לגורמיו הקטנים.

והנה אנו יושבים בחדר הישיבות של בית החולים הפסיכיאטרי בעזה, ורואים את עצמנו במראה. רופא פלסטיני גא מטיח בנו — בנטנשים — את עוללות עשרים השנים האחרונות.

„הכיבוש, במובן מסוים, היטיב עימנו", הוא אומר, „בזכותו היינו לעם". יושבים אנו במעגל, לוגמים תה מתוק ובדממה הכבדה מנסר קולו הצרידי של ד"ר אל-סאראג', המפרט את ה„אני-מאמין" שלו. הוא מבליע בדוגמאות של יום-יום, מצבים קטנים של כובש ונכבש, והטרדות קטנות שרב המרחק מהן עד לשבירת עצמות, מניפולציות של שלטון ואטימות-לב של נציגיו. וחרף זאת, עדיין הוא מאמין ביצירת גשר.

„שלושה סוגי ישראלים פגשנו עד היום — את החיילים, את המתנחלים ואת הסוחרים רודפי הבצע, המנצלים את שווקינו הזולים, את עבודת כפינו ואת משאבינו. וכתמורה — לא פיתוח, לא תשתית, מאומה. אמת, התעסוקה עלתה, תמותת התינוקות ירדה, אך ביסודה זוהי לא רק מערכת של שלילת זכויות ומאוויים, אלא גם ניצול פשוט ובוטה. אל תספרו לנו שמצבנו השתפר. אכן, מצבנו השתפר, אך אנחנו חיים עכשיו עימכם, תחת שלטונכם ולא בארצות-ערב. והפער מנקר עיניים. הפער, הניצול, ההשפלה, חוסר התוחלת — כולם תולדת הכיבוש. כולם — בניו הטבעיים והחוקיים. כולם פירותיו הבאושים והבלתי-נמנעים. ואיך אתם מרשים שדבר כזה יארע לכם? איך אתם נותנים לילדים במדים להתנסות בכגון אלה? איזו חברה אתם בונים לעצמכם?"

שיפא — פלנטה אחרת

בית-החולים „שיפא" הוא המוסד הרפואי המרכזי ברצועת עזה. כמרבית בתי החולים ברצועה, הינו ממשלתי, וניהולו, תיקצובו ותפעולו יונקים ישירות מפי הגבורה — המינהל האזרחי. עובדיו — עד-אחד — הם „עובדי-מדינה" וכפופים ל„תקשי"ר". התקשי"ר, נוסח עזה, פירושו תקנון רחב, שהמותר והאסור בו — בעיקר האסור — הם מושא לאינטרפרטציה מגוונת, ברוכה תורה שבעל-פה. כרופאים, אנו אמונים על כמה עיקרים בסיסיים: קדושת החיים, האוטונומיה הרפואית, חובתו הבסיסית של הרופא כלפי חוליו, החובה לתת סעד רפואי לאדם באשר הוא אדם, ועוד קלישאות מובנות מאליהן לכל מי שמשמש כרופא באתר כלשהו. בעזה, הפכו עיקרים אלו לנוזלים למדי. את אשר ראינו ושמענו איני חפץ לצטט כאן. לא יצאנו לשם כטריבונל עממי או ועדת-חקירה.

חלק ניכר מהמידע הגיע כעדות-שמיעה, שאינה נתמכת על-ידי ראיות מוצקות, ולפיכך טעונה הוכחה. אולם הסך המצטבר של העדויות כבר עד כדי-כך, שעושה את תפקידו של הרופא הפלשתיני — איש מקצוע כלל לא רע בדרך-כלל — לבלתי נסבל. ההפחדות, החקירות, ההתערבות, לצד התנאים המשפילים, היעדר האמצעים, חוסר האקלים הרפואי — מערכת מסודרת של התמחות, השתלמות, מחקר, אינטראקציות מקצועיות — עושים את „שיפא" ודומיו לפלנטה אחרת. מנהל המחלקה שלי, ששמע ממני „קיטורים" עד לזרא על המערכת הרפואית המתבוססת שלנו — וזוהי כבר אופרה אחרת — לקח אותי הצידה, לאחר דקות מספר במסדרונות „שיפא" ושאל: „ואתה עוד חושב שב„רוקח" כל-כך רע?"..

שני דברים הולמים בך עם הכניסה ל„שיפא": ההמולה והצחנה. מבנה מיושן, בלתי מתאים לחלוטין לייעודו, מלוכלך להחריד — מתפורר בחלקו, לידו — מבנה חדיש, בהליכי-בנייה. עשר שנים נמשכת הבנייה, והסיום רחוק מן העין. חוסר תקציב. אפשרות של הזרמת כספים פרטיים — תרומות, קרנות — חסומה לחלוטין. הממשל דורש — וטעמיו עימו — שהכל יעבור דרך הקופה שלנו. רק מחלקת היולדות ומכון הרנטגן פועלים במיבנים חדשים, וההבדל — באוירה, בשירות, ברמה — ניכר לעין.

אנו מטפסים אל המחלקה הכירורגית. אולמות גדולים, צפופים להחריד, מיטה נושקת במיטה. במיטות שרועים חולים — בפיג'מות, בבגדיהם — ומסביבם המשפחות: מבקרים בהמוניהם — אוכלים, מעשנים — יוצאים ובאים. הזוהמה קשה מנשוא. הקירות מכוסים טחב. השירותים — מתיאות עמידה נוסח בסיסי הטירונים של צה"ל. במטבח, סירי אוכל פתוחים ושני חתולים שמנים — שחרחר וארמוני — סועדים את ארוחתם בנחת. אני מתבונן סביב, עוצם את העיניים ומנסה לדמיין את הריטואלים הרפואיים היום-יומיים: ביקור-רופאים, בדיקת-חולה, ביצוע פרוצדורות אבחנתיות וטיפוליות — בתנאים שכאלו. כמה מחברי למקצוע, בעודם בשלב התהייה לגבי עתידם המקצועי, נסעו לקצווי עולם כדי להתנסות בחוויות רפואיות „ראשוניות", בטרם יתברגנו בנחת במקומותינו. למה הרחקתם לאפריקה, רבותיי סעו ל„שיפא"!

מהו חריג ומהי נורמה?

גולת הכותרת של הסיור, הרגע אליו התכוונו מארחינו יותר מכל: „הצגת המקרים". אין טעם להלאות בתיאורים. את אשר לא עשה האקרן יעשה המשורה. שורות-שורות הם שוכבים חבושים ומגובסים, ובעיניהם — אש. לא אש-יורה, כי אם אש של שמחה וגאווה.

„תמיד חשנו בנחותים לידכם", אומר אחד הרופאים, „כעת, אנחנו יכולים לדבר כשווים אל שווים".

את הגהרה הזו, את האופוריה הקורנת, קשה לתאר במלים. מגדול ועד קטן, מהרופא המעונב ועד לנער הלא-מגולח, מפצוע ועד בריא.

„אני מקנא בהם" אומר אחר מאתנו, „כך בוודאי הרגשנו ב-1948". ההתקוממות, מעבר להיותה ביטוי ליאוש, לתסכול ולחוסר ברירה, הינה מקור לגאווה. שלושה חודשים הם עומדים בעין-הסערה, ונראה שהאש המכוונה אותם אך מתגברת, וההתקוממות הופכת לכור המצרף של האומה הפלסטינית. אל קבוצתנו הולך ונספח זנב ארוך של מלווים, וכבר אנו מתערבים בהם, ולצד תיאור הזוועות נשמעים תיאורי הגבורה, סאגות של עמידה ואומץ, כשאמת ודמיון, מציאות וגוזמה מעורבבים בהם.

אנו מתעכבים ליד מיטתו של בחור כבן עשרים. לפני חודשיים נפצע בבטנו מקליע רובה, בזמן שהשתתף בהפגנה. עשרים וארבע שעות שהה ב„אנצאר 2" בטרם הובא לטיפול רפואי. הוא הובהל ברחיפות לאשקלון, שם נותח, ולאחר כשבועיים הוחזר ל„שיפא". בבטנו פצע כניסה של קליע וכן קולוסטומיה ואורטרוסטומיה (סיום כירורגי של המעי הגס ושל שופכני הכליות אל דופן הבטן). לפי התיק הרפואי נפגעו המעי, שלפוחית השתן ושני השופכנים. בצילום הכליות ניתן לראות פגיעה רצינית במערכת המאספת של השתן, וכן הפתעה — הבטן מנוקדת ב-11 רסיסים, המפוזרים על-פני כל חלל הבטן. גם היקפו של הנזק האנטומי אינו מתאים לפגיעה של קליע בודד. בהמשך — במכון הרנטגן — ראינו תצוגה של עשרות צילומים המציגים חלקיקי-קליעים פרוסים בתפזורת גבוהה.

אינני רנטגנולוג, גם לא מומחה לרפואה צבאית, אך לקרוא צילומי רנטגן אני יודע, ובצבא אני משרת כרופא ביחידת חי"ר. פציעות שכאלו אינן נגרמות על-ידי התחמושת הצה"לית המקובלת. איני קופץ למסקנות, גם לא שש להאמין למראה עיני, אך העובדות זקוקות — כלשון המעטה — להבהרה נמרצת.

התחנה הבאה ליד מיטותיהן של שתי נערות בנות 14 ו-15, שנופצו חבול. לדבריהן, הוכו בביתן בשלא היו בבית גברים ומבלי שעשו כל פרובוקציה. מותר גם לא להאמין לגירסתן. אני מנסה לדמיין מה עשו השתיים, שכך אירע להן. התפרעו? הסיתו? זרקו אבנים? קראו „סיסמאות לאומניות"? כמה צריכה נערה בת 14 להתאמץ כדי שתוכה ביסודיות כזו? מי שולח חיילים ליישם מדיניות שכזו? האם זה „חריג"? האם זו נורמה? האם הבחור השוכב בחדר הסמוך, מגובס ביד וברגל, נתיב-אוויר בפיו והוא משותק-הכרה לאחר פגיעת-ראש, הינו חריג? האם המפעל כאן „כוח סביר"? האם האנשים שעוללו זאת [illegible] והם ואני שייכים לאותה ישות? חותרים לאותה מטרה? מתכוונים לאותו עתיד?

„תעשיית הילדים" של שיפא

ביקור במחלקת היולדות מזוהה „אנטי-קלימקסי". מבנה חדיש, מחלקה טובה, נראית מיומנת ומאורגנת. „אלף לידות בחודש יש לנו כאן", מספר הגניקולוג, „יותר מכל חדר-לידה באיזור". וזה החלק השני של הבעייה: „כאשר יענו אותו, כן ירבה וכן יפרוץ". הריבוי הטבעי העצום, הצפיפות הנוראה, המוני הילדים הצעירים — תרתי משמע — בסמטאות שאטי, ג'יבאליה ואל-בוריג', הינם התשובה המוחצת ביותר לכל הוזי הסיפוח ותומכי השד הדמוגראפי לבקבוק. „תעשיית הילדים" של שיפא — אולי הענף היצרני ביותר ברצועת-עזה — הינה עדות בדורה הן לכוח והזיות הפלסטיני הן לבגמות המסתמנות לעתיד, והכתובת — הרי היא חרותה על הקיר באותיות, הן מכבר.

שיחת סיכום, על מרפסת הווילה של ד"ר אל-סאראג'. המחיצות הרי הוסרו זה מכבר, והשיחה עברה משלב הנאומים לשלב הדיבורים. מתפצלים לקבוצות קטנות, כמעט אינטימיות. אפשר כבר להתנבא, לעשות השוואות, להתוודע בקלוח, ובכלל מנסרת השאלה „מה עושים?" איך מנגשים את שני העולמות הללו, האחוזים בריבוק מסוכן זה בגרונו של זה, ומביאים אותם להידבר, להתפשר ולהינתק. איך גוברים על חומות השנאה, הבורות והפחד? איך עוקרים מנהיגויות אטומות וקפואות, נטולות חזון ושאר-רוח, משוללות כל רגישות הומאנית והבנה היסטורית? איך, לכל הרוחות, הולכים לעזה?

[illegible]

הסנה הבוער

„אני חושב שצעדים נמרצים נגד חיילים ומפקדים שהפרו פקודות והתנהגו בברוטאליות משקמים את הנזק שנגרם במידה מסוימת לתדמית צה"ל." ראיון עם ד"ר אפרים סנה

מאת גבי בשן צילם בועז לניר

לפני כחודש ימים, בעיצומן של ההכנות לביקור שולץ באזורנו, יצאו דחופים ומבוהלים נציגי שני אגפיה של ממשלת השיתוק הלאומי לארה"ב, כשכל צד מנסה, כמיטב יכולתו, להשביע את רצונו של הפריץ. מטעם ראש הממשלה יצא דן מרידור, הבקי ומנוסה בהופעות, מגעים וקשרים בינלאומיים. מטעם שר החוץ יצא ד"ר אפרים סנה, דמות חדשה יחסית על המפה הציבורית. האם הרופא ממוצע הקומה, העינייני ונעים ההליכות, אשר שימש בשנים האחרונות בתפקידים הרגישים ביותר בצה"ל, יהווה חלק מתשובתה של מפלגת העבודה לדור הצעירים העולים בליכוד?

„בטלוויזיה אמר צוער, בוגר קורס קצינים, שהכיסוי הטלוויזיוני מעורר, במקרים רבים, הפגנות והתפרעויות אבל אני לא רוצה לחיות בחברה שבה השטח סגור לתקשורת"

מה הן דעותיו של האיש שעמד בשנים האחרונות בצומת האירועים, על מספר סוגיות מרכזיות בבעיית ישראל וערביי השטחים?

ד"ר סנה, אתה פורש מתפקידך האחרון, כראש המינהל האזרחי ביהודה ושומרון, כשלושה חודשים לפני פרוץ המהומות. האם נראה לך שאילו המשכת בתפקידך הקודם, היית יכול לתרום להרגעת המערכת?

אני חושב שבמצב הנוכחי תרומתם של המפקדים בשטח — ואני מדגיש: היום ובנסיבות הנוכחיות — היא משנית, כיוון שהמצב מחייב כרגע פתרון מדיני, שרק מדינאים יכולים להביא אותו. לכן, עם כל החשיבות הרבה שאני מייחס לתפקידי השטח — לא האנשים בשטח הם שיכתיבו עכשיו את המאורעות.

האם כשפרשת היו לך הערכות שגל כזה של אלימות עלול להתרחש?

ב־4 בדצמבר 86 פרץ בשטחים גל של אלימות, שבמהלכו היו ארבעה הרוגים ופצועים לא מעטים. הגל הזה נמשך שבועות מעטים ודעך. כשנשאלתי אז הבעתי את דעתי שהגורמים הבסיסיים להפגנות ולאלימות ולאי־השקט הם התסכול הלאומי והחברתי של הפלסטינים, ובעיקר של הנוער. כך שאת גורמי היסוד למצב הנוכחי זיהיתי די מזמן, אך לא שיערתי שיקרה בנפח כזה ולאורך כל כך הרבה זמן.

לאור מה שקרה, איך אתה מעריך את ההתפתחויות העתידיות?

כיום נוצר מצב חדש. בגלל גורמי היסוד שציינתי קודם, אני מניח שבהעדר התחלה של פתרון מדיני הרי שאי־השקט הנוכחי יישאר על כנו — ברמות משתנות של עצמה — לאורך זמן רב.

מה התייחסותך להצעה של סגירת השטחים לתקשורת?

בטלוויזיה אמר צוער, בוגר קורס קצינים, שהכיסוי הטלוויזיוני מעורר, במקרים רבים, הפגנות והתפרעויות, אבל הוא אינו רוצה לחיות בחברה שבה השטח סגור לתקשורת. הוא הוסיף ואמר שזה מחיר כבד. אבל הוא מוכן לשלם אותו עבור האופי הדמוקרטי והפתוח של החברה שלנו. דעתי כדעתו.

לאור מעשה הלינץ' בקבטיה, מה הפתרון שמדינת ישראל צריכה לתת לאנשים אלה?

אני לא יודע לאיזה סוג אנשים אתה מתכוון, אך כל עוד אנחנו שולטים בשטח עלינו להגן על כל אחד, יהיה אשר יהיה. אין ספק שמקרה כזה עלול להרתיע משתפי פעולה, אם כי אינני מכיר את הנסיבות המדויקות של המקרה או של האדם.

הורת עכשיו ממטע המבריה בחו"ל. איך מתמודדים בחו"ל עם תדמיתנו ביום?

בפגישות עם ידידי ישראל עולים בעיקר שני סוגים של שאלות. סוג אחד מתייחס להתנהגות חיילי צה"ל בשטחים, והסוג השני נוגע למדיניותה הכוללת של ממשלת ישראל. אני חושב שצעדים נמרצים שננקטו נגד חיילים ומפקדים אשר הפרו פקודות והתנהגו בברוטאליות משקמים את הנזק שנגרם במידה מסוימת לתדמית צה"ל. אני חושב שבנקיטת אותם צעדים משמעתיים הוכיח פיקוד צה"ל שאנו מקפידים וממשיכים לשמור על נורמות שהיו נחלתנו בעבר, אפילו כשזה קשה בתנאים המיוחדים, המסובכים והקשים של העמידה מול ההפגנות בשטחים. ביחס לנושא המדיני — ידידי ישראל למדו להבחין שבעם ישראל ובממשלת ישראל יש שני זרמים המנוגדים קוטבית זה לזה. צד אחד גורס את המשך הסטטוס קוו, המשך השליטה במיליון וחצי ערבים, המשך ההתנחלות, והצד האחר, שמעוניין לחפש שלום במחיר פשרה וויתורים. לא קשה לנחש איזה ישראל מעדיפים ידידיה בחוץ.

מכל הפתרונות הפוליטיים שאנו שומעים חדשים לבקרים, איזה נראה לך היום הפתרון הסביר ביותר?

הפתרון האקטואלי המדובר ביותר כרגע הוא יוזמתו של שולץ. יש ביוזמה זו יסודות חיוביים, אם כי היא עוסקת רק בפתרון הביניים ובהנחת היסוד לפתרון הקבע, ואין היא מדברת על אופי פתרון הקבע. יתרונה של הצעת שולץ הוא בקונקרטיות שלה, בהיותה ניתנת ליישום כמעט מיידי, ובכך שכל מרכיביה הם אכן מרכיבים הנובעים זה מזה ומבטיחים להגיע לפתרון קבע בזמן סביר. לכן, אם צריכים לדבר על פתרונות מעשיים צריך קודם כל לדבר על הפתרון הקונקרטי. לכן אני חושב שיוזמת שולץ, אם באה באיחור, הרי שלעולם לא מאוחר מדי לעשות מעשה טוב.

ההסדר העתידי האידיאלי בעיני צריך לענות קודם כל על דרישות ביטחון לישראל. ● לתת פתרון לשאיפת הפלסטינים בשטחים למידה משמעותית של ריבונות ושליטה בגורלם. ● להבטיח את קיומה של המדינה הירדנית.

ההסדר חייב להיות מבוסס על הזיקה הטבעית הקיימת בין תושבי הגדה המערבית לבין תושבי הגדה המזרחית, שהם סך הכל בנים לאותו עם אשר נהר חוצץ ביניהם. לכן, אם משקללים את כל הדרישות גם יחד — של ישראל, של תושבי השטחים ושל המדינה הירדנית — הרי שהנוסחה הסבירה ביותר היא פדרציה ירדנית־פלסטינית שתהיה בשלום עם ישראל.

על קו הזינוק

ד"ר אפרים סנה, בן 43, יליד תל־אביב, בנו של ד"ר משה סנה ובוגר בית החינוך של זרם העובדים ותיכון עירוני א'. המחזור שלו בבית הספר התיכון שזור שמות מפורסמים, מאלבין חמנוח, דרך גד פרופר („אוסם") ועד עמוס שוקן. לאחר שירות בנח"ל פנה ללימודי רפואה באוניברסיטת תל־אביב ועם גמר לימודיו התגייס לצה"ל כרופא של חטיבת הצנחנים הסדירה. בתפקיד זה שימש במלחמת יום הכיפורים וכרופא ראשי במבצע אנטבה. משם עבר לפיקוד על יחידת מובחרת ולאחר מכן שימש כקצין השאה בפיקוד בפיקוד הצפון, בתקופות ההפגזות על ישובי הצפון.

ב־1981 מונה כמפקד אזור דרום לבנון. בתחילת 1983 יצא מטעם צה"ל לשמש כעמית מחקר בבית בוושינגטון בתחומי התמחותו (אסטרטגיה ואיסטרטגיה קליניות). בקיץ 1985 נכנס לתפקידו האחרון, כראש המינהל האזרחי ביהודה ושומרון. עם פרישתו מצה"ל בספטמבר 1987 הועמד בראש האגודה לקידום המנעות מהשרות למפלגת העבודה ועסק בגיוס כספים מחו"ל למטרות רעיוניות וחינוכיות.

בימים אלה הוא שוקל הצטרפות למירוץ לכנסת.

מי ייצג את הפלסטינים בשטחים?

את הפלסטינים בשטחים מסוגלים לייצג רק פלסטינים מהשטחים.

אם אני מבין נכון, הרי שאף אחד מהם לא ילך בלי ברכת אש"ף. אם כן, הרי שכל הסדר צריך להיות מקובל על אש"ף.

הדברים אינם כל־כך פשוטים. נכון שעם אור אדום מאש"ף — אף אחד לא ילך למשא ומתן. אך אם תיווצר אפשרות למו"מ שיהיו לו סיכויים מעשיים — ואני מדגיש את העניין של סיכויים מעשיים — הרי שמימסר אש"ף בראשות ערפאת יעמוד בפני בחירה קשה. אם יחליט ערפאת, למשל, להצטרף לתהליך המדיני, זה יביא מיידית, להערכתי, לפילוג באש"ף, כאשר קו השבר יחצה לא בין פת"ח של ערפאת לבין חזיתות הסירוב, אלא בתוך ארגון הפת"ח עצמו, ויכול להיות שערפאת ימצא את עצמו ללא כמה משותפיו ההיסטוריים. לפי התנהגותו עד כה, ערפאת מעולם לא הסכים לסכן את אחדות הארגון תמורת הישג פוליטי ממשי, ואני לא חושב שהוא יעשה זאת גם הפעם. אני גם לא חושב שהשותפים שלו בארגון, אותם צירף לפני כשנה מחדש לוועד הפועל של אש"ף, חבש והואתמה, החזית העממית והחזית הדמוקרטית, יאשרו לו להצטרף לאיזשהו תהליך מדיני. כך שאינני חושב שהאפשרות הזו היא מעשית.

אפשרות שנייה היא שערפאת יחרים את התהליך המדיני ואז — שוב, אם יהיה זה תהליך עם סיכויים מעשיים — מעמדו של אש"ף, שכבר היום די מעורער בשטח — ואני מדבר לא על אש"ף כסמל אלא על אש"ף כארגון — יוחלש עוד יותר, זאת כיוון שהפלסטינים בשטחים יציבו למנהיגי אש"ף את השאלה: מדוע כאשר יש סיכוי סביר לאיזושהי התפתחות מדינית אתם פשוט מחרימים אותה? למה אתם דבקים בסרבנות שלכם? ואני חושב שיקשה על ערפאת לעשות גם את הדבר הזה, כלומר להחרים טוטאלית את התהליך. אני מניח שמה שיקרה הוא שכדרכו, וזו טקטיקה ערפאתית ידועה, הוא עצמו לא ילך, אבל יביע את הסכמתו לכך שפלסטינים מהשטחים יצטרפו לשיחות. ואז יש נקודת התחלה. מה יהיה אחרי זה — זאת עוד נראה.

„ההסדר העתידי האידיאלי בעיני צריך לענות קודם כל על דרישות בטחון לישראל. לתת פתרון לשאיפת הפלסטינים בשטחים, למידה משמעותית של ריבונות ושליטה בגורלם ולהבטיח את קיומה של המדינה הירדנית"

האם כל עניין הכרוזים הוא חלק מהמאבק הזה?

כן. אני לא יודע בדיוק אם הכרוזים מופצים בהשפעה מבחוץ או לא, אך כבר עכשיו ברור שמה שקורה בשטחים נובע במידה רבה מהתלכדות וההנהגה המקומית, ולא תוצאה של הכוונת ארגוני אש"ף מבחוץ.

ד"ר סנה, איך אדם עם רקע כשלך, ואני מתכוון לרקע מהבית, מגיע לפעילות מסוג זו, והכוונה בעיקר לתפקיד האחרון בראש המינהל האזרחי?

הרעיונות והערכים שחונכתי עליהם גרסו תמיד נטייה נמרצת לשלום, ועם זאת נאמנות ללא פשרה לאינטרסים הקיומיים והחיוניים של ביטחון ישראל. כלומר, שאיפת שלום שאין בה שמץ של ניהיליזם ושיש בה אהבת הארץ ומסירה לביטחונה. מן שני הוא של החינוך, שהיה חינוך לעיסוק במה שנחוץ לציבור ולהליכה בדרך של שליחות ציבורית. אני חושב שבשירותי הממושך בצבא הקבע הגשמתי את הערך הזה, של שליחות. גם בתפקידי האחרון בצה"ל, כראש המינהל האזרחי ביהודה ושומרון, כאשר הדברים שעשיתי והבחירה שבה מילאתי את תפקידי שילבתי שני יסודות אלה, מצד אחד שאיפה להידברות עם בני העם השני, ולהידברות על בסיס של כבוד, ומצד שני הקפדה על מה שחשבתי חיוני לביטחון ישראל. אני חושב שבמשך שנתיים ורבע של שירות בגזרה לא סטיתי מהשילוב הזה אף לא פעם אחת.

האם אתה מאמין שיכולים בכלל להיות יחסים של כבוד בין שולט לנשלט?

אם בכל פגישה עם ערבי אתה נותן לו את התחושה שהוא נשלט ואתה שולט — לא יכולים להיות יחסים של כבוד. אבל אם אתה מקיים אתו מלכתחילה מערכת יחסים של כבוד, אתה מכבד אותו כאדם, למרות שאתה השולט והוא הנשלט — זה בהחלט אפשרי, וזה, אגב, מה שהיה.

לאחר התמחותך הרפואית, מדוע לא קיבלת את ההצעה המפתה להיות יו"ר קופת חולים הכללית?

מה שאני אוהב ברפואה זה את הרפואה הקלינית, את המגע עם החולים והטיפול בהם. אני בעד רפואה לחוד ופוליטיקה לחוד, והערבוב ביניהן מרשה אותי מאוד. לכן אני משתדל לעסוק בזה בנפרד, ומכיוון שהעיסוקים הציבוריים שלי הם כיום מאוד אינטנסיביים, אני מקדיש לרפואה מעט זמן, אבל את המעט הזה אני מקדיש לטיפול בחולים, לרפואה קלינית במסגרת בית חולים ולא לאדמיניסטרציה רפואית. ■

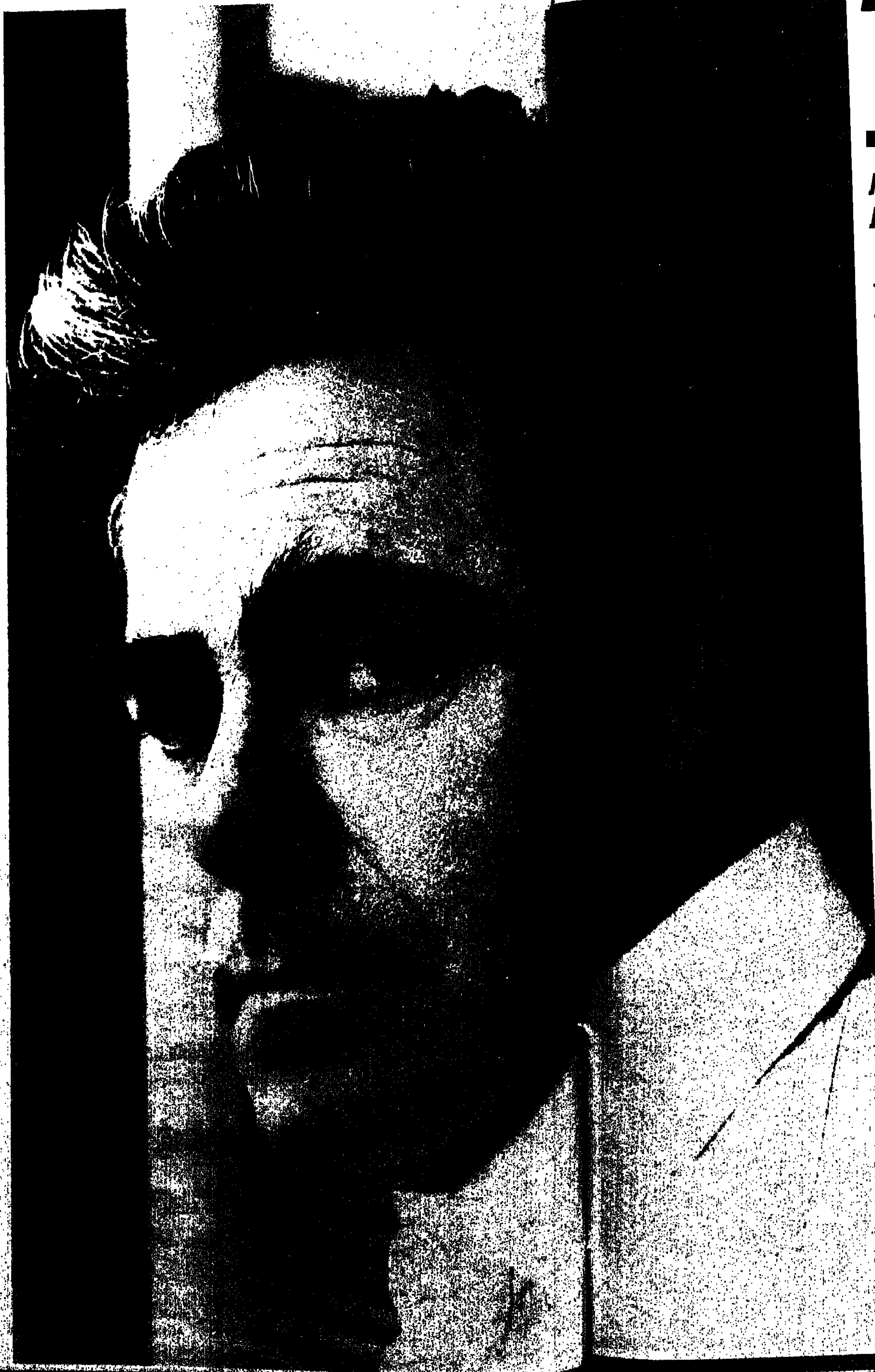

ארבע קבוצות יאוש ופתרון רחוק

ד"ר יאיר הירשפלד, מרצה בכיר בחוג להיסטוריה של המזרח התיכון, נדרש לסכסוך, לרמות היאוש של הפלסטינים והסכנה שהמתונים יישחקו והקיצונים ימשלו בכיפה

מאת גוגה קוגן

האיש התלוי על עמוד החשמל בקבטיה, מסמל, אולי, את סופה של אחת מקבוצות הכוח הפוליטי בקרב אוכלוסיית השטחים: זאת שרצתה לשתף פעולה עם ישראל. נותרו עוד ארבע קבוצות־כוח עליהם מבסס את דבריו ד"ר יאיר הירשפלד — מרצה בכיר באוניברסיטת חיפה, בחוג להיסטוריה של המזרח. הוא עורך מחקר על הסכסוך הערבי־ישראלי ועל יוזמות השלום. במסגרת מחקרו קיים ב־4־5 השנים האחרונות מגעים שוטפים עם אנשי ציבור פלסטינים.

הירשפלד ממשיך עד היום לשמש בותל וצינור לרעיונות והשגות של הצד השני, הערבי.

תופעת היאוש השלילי

„בעיית היסוד אצל הפלסטינים" — הוא אומר — „היא שאחרי 20 שנה של כיבוש יש אצלם תופעה של יאוש בעלת מרכיבים חיוביים וגם שליליים. לחלקם יש, מבחינתנו, יתרונות: היאוש מהעולם הערבי, למשל. קיימת אצלם תחושה שלא יקבלו עזרה מגורם ערבי כלשהו, יהיה ירדני, מצרי, סורי או סעודי. היום הם משוכנעים שבמאבק ההיסטורי בינם לבין הישות הציונית הם עומדים נגדנו לבד. יש להם הרגשה שהעולם הערבי רק הזיק להם, שהם חלשים ולכן חייבים להגיע איתנו להסכמה.

„היאוש השלילי הוא תוצאה מתחושה שהם עומדים לפני שואה. במילים אחרות: אין להם מה להפסיד. ככל שאצלנו מתגברות הדרישות לאלימות, הדיבורים על טרנספר והאיומים של המתנחלים, כך גוברת אצלם נחישות ההתנגדות ומאחדת את המתונים והקיצוניים במאבק נגדנו."

הניתוח שלך מתאים למצב בו קיימים מנהיגים המוליכים את המרד. אולם כאן, טוענים כולם שיש לנו מרד ללא מנהיגות.

„היאוש הוא מרכיב אחד. אבל צריך להכיר בעובדה שנוצר לחץ כלכלי־חברתי חזק מאוד שהוא גורם במשחק. יש תיאוריה על מהפיכות, הנקראת, ‚עקומת ה־J', הגורסת כי הרעה כללית משמעותית, לאחר שיפור כלכלי מתמשך, יוצר לחץ למרי, כפי שקרה בהרבה מהפכות באירופה.

„אצל ערביי הגדה, משנת 1967 עד 1981 חל שיפור כלכלי בולט במצבם. באותם שנים היתה הגירה פלסטינית ממוצעת של כ־15 אלף איש כל שנה, שמצאו עבודה בנסיכויות הנפט במפרץ. העילית הצעירה, בגילאים שבין 20 ל־35, יצאה מהשטחים כדי למצוא פרנסה, התעשרה ועשתה חיל.

משנת 1981 עקומת השיפור הכלכלי יורדת באופן מתמיד. מחירי הנפט ירדו, כוח העבודה במדינות המפרץ צומצם, ולא רק שלא מוצאים עבודה, אלא יש לחץ עצום לחזור. ביטחונם הכלכלי של ערביי הגדה עורער, קודם כל מעבר לירדן ובמפרץ והדבר יצר לחץ כלכלי וחברתי".

חינוך כדרכון

לבעיה החברתית, לדעת הירשפלד, יש היבטים פוליטיים מובהקים. „המדיניות שלנו, על מנת לאפשר הגירה, היתה להעניק להם חינוך רב ככל האפשר", אומר ד"ר הירשפלד. „בעבר, הקבוצות היחידות, שיכלו לנתח מציאות, באו ממשפחות עשירות ומכובדות, בעוד שהיום, אחוז הפלסטינים בעלי תעודת־בגרות והשכלה אוניברסיטאית גבוה מאוד. קבוצות בעלות השכלה תיכונית ומעבר לכך באות לא רק מהעילית החברתית אלא דווקא משכבות עממיות, תושבי מחנות הפליטים או בעלי רקע עירוני נמוך. וזהי שכבה מנהיגותית חדשה.

כלומר, אינם נזקקים למנהיגות מגובשת כבעבר?

„לא רק שאין צורך במנהיגות ברמה הכלל אורית, כדי להתחיל בהמהומות אלא שיש פה מצב שונה בו צומחים מנהיגים מקומיים בכל מקום. לפנינו פיזור יותר גדול של מנהיגות שאינה נחשבת פורמלית.

„אך יש כאן גם תופעה אחרת, לא רק כלכלית־חברתית, אלא דווקא פוליטית: כוחה של המנהיגות הישנה ירד. הן הירדנים, הן אש"ף והן אנחנו לא היינו מעוניינים בחיזוקה של המנהיגות המקומית. כל צד היה מעונין בחיזוק המנהיגות הקרובה לו על חשבון האחרים. התוצאה מכל זה — שחיקה כללית של המנהיגות הוותיקה, המוכרת, שכבר אינה משפיעה, ואף אין נשמעים לה. „לעינינו גדל דור חדש שאינו מאמין יותר במנהיגות הקיימת.

על מה שקרה — הזהרנו כבר לפני 3־4 שנים, ולא שמעו לנו. הזהרנו שיפרוץ מרד, לא נגדנו, אלא נגד המנהיגות הישנה. היום, הסכנה החמורה ביותר שהיא תולדת ההתקוממות היא, שעל ידי מעשים אלימים פנים־פלסטינים תיהרס כליל המערכת הפלסטינית, שעד כה שמרה על יציבותה ועל שיתוף פעולה איתנו. אנחנו צפינו התפתחות זו".

אתה מתכוון למזרחנים?

„נכון, אבל, גם אנשי צבא כמו פואד בן אליעזר אמר זאת".

הקבוצות והיאוש

דיברת על יאוש חיובי ועל יאוש שלילי. מהניתוח שלך עד עכשיו יוצא שהיאוש השלילי גבר על החיובי...

הירשפלד: „היאוש השלילי של הערבים הוא תוצאה מתחושה שהם עומדים לפני שואה"

„בהולס, ומכאן צריך לראות את המפה הפוליטית כדי לחפש תשובות.

היום יש ארבע קבוצות־כוח בשטחים: ● הפרו־ירדנים המחזיקים עדיין בעמדות כוח מסוימות כמו ראשי ערים, למשל. ● אנשי אש"ף מובהקים, אבל מתונים, כמו חנא סניורה מאיו אבו רחמה. ● אנשי אש"ף הקשורים לחזית הסירוב. ● אנשי הג'יהאד האיסלאמי, הקבוצה המסוכנת ביותר.

„היאוש והצורך לשנות דברים משותף לכולם. המרד הזה הוא תקוותם היחידה. בציבור הערבי קיימת חזית רחבה מאוד של תמיכה במרד שעברה את מחסום הפחד. היום, במצב הנוכחי ניתן לדכא זאת בכוח. זה יכול להשקיט שבוע, שבועיים, אבל המרד יפרוץ מחדש. כל עוד לא נגיע לפתרון מדיני, שבאמצעותו נפריד בין ארבע הקבוצות ובעיקר בין שתי הקבוצות הראשונות (המתונות) לבין הקיצוניות — לא נפתור את הבעיה.

„יכול להיות, ששימוש בכוח מסיבי יהיה בלתי נמנע, אך יש לדעת שהפעלת כוח כזו אפשרית רק בשני תנאים: ● יוכח לציבור ולעולם כולו שהשימוש בכוח נעשה כדי לקדם ולא לשבש את התהליך המדיני. ● אם הדבר יתקע טריז בין המתונים לקיצוניים בציבור הפלסטיני.

„אם לא נעשה מאמצים להתקדם במו"מ המדיני החזית המשותפת של ארבע הקבוצות תישמר ותקדין: שתי הקבוצות המתונות תישחקנה. על שתי הקבוצות הקיצוניות לרוב לא מרוויחים, אבל מצויים כבר סימנים מדאיגים מאוד. האירוע בקבטיה הוא רק קצה הקרחון. הקריאה להתפטרות עובדי ציבור פירושה שהמתונים נדחפים לעמדות מגננה שהן מסוכנות מאוד עבורם.

„במשך עשרים שנה עשינו גם כמה דברים טובים: הקמנו מערכת מוסדית שתיפקדה. והיום היא הולכת ונהרסת. אנשים אינם משלמים מיסים, המחאות חוזרות והמערכת המוניציפלית מתמוטטת. קיימות תופעות ראשונות של ביזה: זורקים אבנים על החיילים ואח"כ פונים לאחור, שוברים חלונות ובוזזים הכל.

„כל מוקדי הכוח ששיתפו פעולה איתנו, שאיתם אפשר היה לדבר, שהיו מעוניינים בסדר כלשהו, כוחם נחלש והולך. במאזן הפנימי, כוחן של הקבוצות הקיצוניות עולה. המסקנה מכאן היא שהיאוש מפתרון מדיני מחריף את המצב. קיימת סכנה שמעתה הקיצוניים הם הם שיכתיבו את הדרישות..."

פתרון בשלוש רמות

כדי להגיע לאפשרות של פתרון, טוען ד"ר הירשפלד, יש לפעול בשלוש רמות בו־זמנית: ברמה המקומית, ברמה האיזורית וברמה הגלובאלית. יש להבין את השינויים שחלו במערכת האיזורית והגלובאלית:

● בעבר, הרדיקליזם הנאצרי, שהיה חילוני, ביקש להשמיד את ישראל והיה בן ברית טוב לבריה"מ, בגלל חילוניותו. היום, עם תחייתו של הפונדמנטליזם האיסלאמי, נוצר רדיקליזם דתי, שאינו יכול להיות בעל ברית עם בריה"מ. ההיפך הוא הנכון, הוא מהווה איום כלפיה בגלל נוכחותם של כ־60 מיליון מוסלמים בבריה"מ.

● „הרדיקליזם הערבי החילוני מת," הוא קובע, „כיום יש רק פונדמנטליזם וכנגדו פרגמטיזם שרוצה שיתוף פעולה עם המערב וגם שלום. לא במקרה, הצהירה המפלגה הקומוניסטית בגדה שמי שזורק אבן הוא בוגד. להם, ולבריה"מ האיסלאם הקיצוני הוא איום לא פחות מאשר לנו".

„כך נוצר אינטרס משותף בין האמריקנים, בריה"מ, ירדן, מצרים וישראל שמטרתו יצירת חזית משותפת אחת עם הפלסטינים המתונים, מול האיום האיסלאמי. השאלה היא איך עושים זאת?

„הדרך הנראית לעין היא לקבל את תכנית שולץ, ללכת ב־15.4.88 לוועידה בינלאומית, שתביא לפתיחת מו"מ ישיר בין הצדדים ועשויה ליצור הידברות גלובאלית ואזורית לשמירת היציבות והביטחון באזור. בתחום הפלסטיני, יש להגביר את המעורבות הירדנית בנושאים כלכליים ומינהליים, לתת לגיטימציה לגורמים פלסטיניים ולהתחיל במו"מ על־פי יוזמת שולץ. לשם כך, יש להכיר בשאיפות הלאומיות של העם הפלסטיני, שיוסכם עליהן במגעים ישירים בין ישראל, ירדן והנציגים הפלסטינים.

מה אנחנו עושים

המטרה המרכזית של מדיניות רציונלית היא קודם כל לחזק את ישראל מכיוון שרק ישראל חזקה, משוכנע הירשפלד, תוכל להביא את השלום.

מה אנחנו עושים במקום זה? על־ידי מדיניות הסירוב של רה"מ יצחק שמיר ישראל כל הזמן נחלשת. במקום לתקוע טריז בין אויבינו, אנחנו מלכדים את העולם הערבי נגדנו. יתרה מזאת: אנחנו גורמים לקרע בינינו לבין ארה"ב. היום יש לנו ממשל אוהד, אבל דעת־הקהל והקונגרס הם נגדנו. ההתקוממות המתמשכת בשטחים פוגעת בכלכלה שלנו, צה"ל עוסק בתפקיד לא־לו, גובר הקרע בינינו לבין יהדות העולם ואנחנו, במדיניותנו, נותנים עידוד לרדיקליזציה בקרב המיגזר הערבי ובתוך המדינה.

ברור היום, כי מה שלא עשינו באפריל 87, כאשר פרס הגיע להבנה עם המלך חוסיין, לא נוכל לעשות עכשיו. ומה שלא נעשה עכשיו, לא נוכל לעשות באפריל 89. הזמן אינו פועל לטובתנו ולא לטובת המתונים. הוא פועל רק לטובת הקיצוניים. לכן, לדעתו, לא צריך לדבר על אופציה ירדנית או אש"פית או פלסטינית מקומית, אלא לדבר על אופציה אינטגרטיבית שבה כולם משתתפים בתהליך עשיית השלום.

במישור הגלובאלי

אם מנסים להביט על העניין מזווית גלובאלית, טוען הירשפלד שצירופה של בריה"מ לתהליך השלום הוא אינטרס ישראלי מובהק כל עוד צעדינו מתואמים עם ארה"ב. בריה"מ רוצה לצאת מאפגניסטן, אולם ידוע לה שברגע שתצא משם, תתגבר בארצה המגמה האיסלאמית הפונדמנטליסטית. לכן היא מעוניינת לצאת משם תוך הבנה עם ארה"ב. בתמורה, במשחק הזה של קח ותן, היא תהיה מוכנה לתרום לשקט באיזורנו ולהביא את הרדיקלים, כמו אסד, ליתר הבנה בנושאים שלנו. לכן האינטרס האסטרטגי שלנו לטווח ארוך, מחייב שתהיה הידברות אמריקנית־סובייטית שתשמור כאן על השקט ועל היציבות.

אין כאן אשליות ולא הזיות: אנחנו יכולים לתרום הרבה ולהיות גורם נכבד בעיצוב המערכת הבינלאומית. צריך רק להשתחרר מקונצפציות ישנות ביחס לבריה"מ, משום שלה יש אינטרס ברור שהאיסלאם הקנאי לא יתסיס את האוכלוסיה המוסלמית בשטחה. היום היא הולכת לקראתנו ורוצה בחידוש היחסים עימנו ואפילו תהיה מוכנה לפתיחת השערים, לעלייה מבריה"מ. צריך רק לעבוד בשכל, לא באמוציות. זאת אומרת: הסדר באפגניסטן תמורת הסדר כאן, במזה"ת.

ביחסינו עם מצרים, יש להגיע ליתר הבנה והיום זה ניתן. המגמה צריכה להיות: קידום השלום שווה שיפור הנורמליזציה. היום גם הם מוכנים לקדם את הנורמליזציה, בתנאי שנעשה בתהליך השלום. כך אפשר להגיע לנורמליזציה מצרית־ישראלית־ירדנית.

אם שמיר יגיד על כל דבר לא, והירדנים והמצרים יימשכו. השבוע יגיע שמיר לארה"ב, האמריקנים ילחצו חזק, והם מסוגלים לעשות זאת, משום שיש להם הרגשה שהזמן אוזל. ■

מי שצופה בטלוויזיה בסדרה „מלך הכיתה", מהי יום ב' בערב, עשוי לחשוב, כי גאונים מן הסוג הזה — מצויים רק בניו־יורק, בכיתתו של מיסטר מור. אך אם תעלו לירושלים, לביה"ס למחוננים „אופק" — יתברר לכם כי ניו־יורק וירושלים אחיות הן. גם שם מצויים „יורמים", „פרופסורים קטנים" וגאונים למיניהם.

ביה"ס „אופק" שוכן בבניין ערבי ששופץ על־ידי הקרן לירושלים ומקבל את תקציבו ממשרד החינוך ומעיריית־ירושלים. במבנה הקבוע הוא משתמש רק שנה אחת אם כי הוא פועל כבר תשע שנים.

רונית רענן, מנהלת ביה"ס „אופק": „מה שמייחד אותנו הוא שהילדים פה רוצים ללמוד".

הולך להם בקלות

בבית־ספר „אופק" לומדים יום בשבוע כחמש מאות תלמידים מחוננים, שליש מהם בנות. המורים הם כמעט חברים שלהם והאווירה שם חופשית־חופשית. איך מסתדרים „גאונים" בין נורמליים?

מאת טלי ברזילי־זוננפלד

ב„אופק" לומדים כחמש־מאות תלמידים מחוננים, שהם כאחוז אחד מכלל אוכלוסיית התלמידים הבאים מירושלים והפרברים שבסביבה. מחמש מאות התלמידים שב„אופק", רק 30% הן בנות, השאר בנים. אחוז זה נשמר לאורך כל השנים. (ראה משבצת). התלמידים לומדים בביה"ס יום אחד בשבוע, ובשאר הימים הם לומדים בבתי־הספר רגילים. הסדר זה נקרא בעגה המקצועית של משרד החינוך: „יום העשרה שבועי", לעומת כיתות למחוננים בתוך בתי־הספר, או חוגי העשרה הניתנים בשעות אחה"צ. מגיעים לכאן מדי יום תלמידים משכבות גיל שונות. בביה"ס „אופק" לומדים תלמידים מכיתה ג' עד כיתה ט'. בכל כיתת לימוד כעשרים תלמידים. יום הלימודים מתחיל בשעה שמונה בבוקר ומסתיים בשעה אחת בצהריים, והוא מחולק לשלוש חטיבות: חטיבת מדעי הטבע, חטיבת הלימודים ההומאניים־חברתיים וחטיבת האומנויות. מדי חצי שנה מתחלפים נושאי הלימוד, אבל מתכונת החלוקה לחטיבות נשארת, כלומר במשך שנת הלימודים עוסקים התלמידים בשישה נושאים מרכזיים. שניים מהם בתחום ההומאניסטיקה, שניים בתחום המדעים ושניים בתחום האומנות.

ילדים יוצאי דופן

אומרת רונית רענן מנהלת מיחסו: „מטרתנו היא יכולתם של תלמידים אלה מכיוונים שונים. מי שלומד אצלנו מכתה ג' עד כתה ט', שבע שנים רצופות, זוכה „לכסות" נושאי לימוד רבים ומגוונים".

על אף היותו אחד מבתי־הספר השייכים למשרד החינוך, מנותק ביה"ס מהקונצפציה של המשרד, שכן הוא מטפל באוכלוסיית ילדים יוצאי־דופן. ביה"ס חופשי להחליט באלו נושאים הוא בוחר לעסוק. כל נושא במדעי הטבע, האומנות או ההומניסטיקה יתקבל, אם יימצא המורה או המדריך המתאים. המנחים, ברובם, אינם מורים המועסקים על־ידי משרד החינוך, אלא אנשי מקצוע, מומחים בתחומם, שמלמדים סימסטר אחד בלבד. כך נמלט ביה"ס מהשיגרה ומהנושאים הנדושים, החוזרים על עצמם מדי שנה.

כשם שמבנה ביה"ס שונה מכל מוסד חנוכי, כך שונה גם האווירה בו. לדברי ד"ר בלנקה בורג, מנהלת היחידה למחוננים במשרד החינוך: „הנושאים בנויים בהתאם לכוח האדם המצוי. אם יש עיתונאי שמוכן לבוא ללמד, סימסטר אחר, נושא תקשורתי — יתקיים שיעור כזה, אם לא — יילמד נושא אחר. אנו, מכל מקום, מחפשים נושאים בלתי שיגרתיים, כי נראה לנו שילדים כאלה מסוגלים ללמוד נושאים שהם מעל ומעבר למה שמעניק ביה"ס".

הצוות הקבוע בביה"ס כולל את מנהלת ביה"ס והיועצת החינוכית. כל השאר הם מרצים שבאים לסימסטר אחד, שהוא כמחצית השנה, מלמדים נושא — ובזה מסתיים תפקידם. ברוב המקרים אין אלה מרצים שהוכשרו להיות מורים, לכן הרגש הוא בעיקר על תכנים לימודיים ופחות על מסרים חינוכיים.

כיצד נבחרים הנושאים והמרצים? על כך רונית רענן, מנהלת ביה"ס: „יש שעולה הצעה ורעיון לנושא על־ידי אחד מחברי הצוות הקבוע, ואז מחפשים את המרצה המתאים, או שאדם פונה בא ומציע נושא להוראה. מה שמייחד אותנו הוא שהילדים פה רוצים ללמוד ומגלים עניין כמעט בכל נושא. כאן אפשר ללמד בקצב מזורז מזה של בתי־ספר רגילים, ומכיוון שאנחנו חופשים לברור מורים, אנחנו גם נפרדים מהם בקלות, אם אינם מוצלחים. משקל רב ניתן להערכה לה זוכים המורים אצל הילדים, וזו קובעת בבחירת המורים והנושאים. אנו מתייחסים אל התלמיד כאל אדם שיש לשמוע את דעתו ולהתחשב בה. אשר לבחירת הנושאים, יש לי חופש פעולה מוחלט. ביה"ס מחליט מה כדאי להדגיש, ואם נחליט שחשוב לעסוק בנושא כלשהו, למשל — זהות לאומית — נחפש מורים לנושא זה".

ההתחשבות ברצון התלמידים ושיתופם בלבטים הקשורים לבחירת נושאי הלימוד ובחירת המורים, אינה מקובלת על כל המורים שמלמדים בביה"ס. נתי כהן, מורה להיסטוריה יהודית בכיתות הגבוהות, סבור שלא בכל עניין בשלים התלמידים להחליט ולהכין. לפעמים התלמידים אינם מעריכים נכונה את חשיבותו של נושא, ואינם יודעים די כך שיוכלו לפסול נושא, או להחליט שהם מעוניינים ללמוד נושא אחר. לדעתו, מפריז ביה"ס בנכונותו לשתף את תלמידיו.

ההורים לוחצים

המקצועות המוצעים לתלמידים בנושאי המחשב מגוונים ביותר: שפת לוגו, שפת פסקל, יצירה במחשב ולידם נושאים כמו: מדעי כדור־הארץ, ארכיאולוגיה, ארכיטקטורה, אדריכלות נוף, מטאורולוגיה, לוגיקה, כימיה, ביוכימיה, פיסיקה, אלקטרואופטיקה, אמבריולוגיה, דרמה יוצרת, אישים בעיצוב דמותו של עם ישראל, כתיבה דוקומנטרית, צילום סרט דוקומנטרי, פסיכולוגיה חברתית, קריקטורה, איור ועוד.

פרויקט חדש, ראשון מסוגו בארץ, הוא שיעור שבועי באלקטרואופטיקה, שניתן במכללת „הדסה", מכללה טכנולוגית על־תיכונית בירושלים. שיעור בן שעתיים, מחולק לחלק תיאורטי ולשיעור במעבדה, שכולל ניסויים בקרני־לייזר, ללמדך שהכל אפשר למד, צריך רק לעבד תוכניות לימודיות.

במשרד החינוך פועלת יחידה למחוננים. בשנת 1984, כשנכנס שר החינוך יצחק נבון למשרה, הוא הציג את עיקרי תוכניתו, ובין הנקודות שמנה הדגיש את הצורך לטפל באוכלוסיית התלמידים המחוננים. מאז הורחב הטיפול בהם. בחירת הילדים המחוננים, מכל הארץ, נעשתה על־סמך מבחן סינון ראשוני, בסוף כיתה ב'. המבחן בודק את היכולת האינטלקטואלית הכללית ומנבא את הצלחת התלמיד במקצועות המדע וההומניסטיקה. לאחר בדיקת המבחן על־ידי מחנכת הכתה, מומלצים כעשרים אחוזים מן התלמידים למבחן נוסף, מבחן שחובר ע"י מכון „הנריאטה סאלד". תוצאות מבחן זה, מאשרות את התאמת התלמיד למסגרת של בי"ס למחוננים. היו שנים שבגלל אילוצי תקציב הופנו התלמידים למכון „הנריאטה סאלד" ללא מבחן המיון הראשוני, אלא רק ע"פ המלצת המורה. כדי לא ליצור מצב של שיקול דעת מוטעה של מורה, נתנו השנה בידי המורים כלים אובייקטיביים למבחני סינון ראשוניים.

האם הורים לוחצים שילדיהם יוכרו כמחוננים?

אומרת אביבה טל, מנהלת ביה"ס „מנשה אלישר" בירושלים: „פעמים רבות אנחנו עומדים בפני לחצים קשים של הורים שהחליטו שילדם מחונן, ואנחנו, לעומת זאת, איננו חושבים כך. היה לנו אפילו מקרה של אם שאמרה שביה"ס הורס את עתיד הילד כי החלטנו שבנה אינו מחונן. אם הורים לוחצים, אנחנו לרוב, מפנים את הילדים למכון הנריאטה סאלד", לאבחון".

הכרה רשמית של משרד החינוך בילד, כילד מחונן, נחשבת לכבוד גדול. כאן כבר לא מדובר בהורה שהחליט שילדו מחונן, אלא מקבלים גושפנקה של מימסד ממלכתי.

נתי כהן, מורה בביה"ס „אופק", אומר: „גרמה לי שהילדים בביה"ס שלנו שומעים יותר מדי פעמים שהם מחוננים, בדרך זו או אחרת. אינני חושב שזה מועיל להתפתחות אישיותם. פן נוסף, הוא הגיבוי שהם מקבלים, לעתים, בבית. למה אני מתכוון? באסיפת הורים שנערכה בביה"ס, בה הוצגה תכנית לימודים בנושא מסוים, אמר אחד ההורים: „עכשיו אני מבין מדוע בנו משתעמם פה". אינני חושב שאותו הורה היה מרשה לעצמו לומר דברים כאלה במסגרת בי"ס רגיל, ובוודאי לא באותה חריפות".

מהו הקשר בין ביה"ס „אופק" לבין בתי־הספר הרגילים, שמשם באים הילדים?

בשאלה זו נתקלתי בתגובות צוננות של מנהלים ומורים. כולם הודו שאוכלוסיית המחוננים זקוקה לגירויים נוספים על אלה הניתנים בביה"ס הרגיל, אך מפריעה להם ההיעדרות הקבועה של התלמידים יום בשבוע מבית ספרם. הם רואים ב„אופק" מוסד המתחרה בהם, וקשה להם „לפרגן" לו.

בדיון שנערך לאחרונה בבית המורה בירושלים, בנושא „ילדים מחוננים", העלו מנהלי בתי הספר בעיר חשש שביה"ס „אופק" מעורר ירידת מוחות מן הארץ. לטענתם, אוכלוסיה זו היא העתודה האקדמאית שלנו, וככל שניתן להם יותר גירויים, כך ירצו להתפתח בעתיד, ומה שלא יינתן להם פה, מחוסר תקציב ונתונים אובייקטיביים — ירצו לקבל בחוץ.

בית הספר „אופק" הוא בי"ס חשוב ולא מדובר רק בתכנים ומהויות, אלא גם במסגרת החיצונית. רבים מהתלמידים המגיעים לביה"ס „אופק" מרגישים שהם יוצאי דופן בביה"ס השכונתי, בעוד שכאן ניתנת להם הזדמנות להימצא בחברת ילדים הדומים להם בצרכיהם המיוחדים. תכניות העשרה והרחבת תחומי ההתעניינות של התלמידים, הן נושא חשוב למערכת כולה. כל ילד זכאי ליהנות מהן. חבל שרק מי שיוצא מתחומי בית ספרו — זוכה לעסוק בנושאים בלתי שגרתיים.

מורים עם מוח קטן

ענבל בלס וישי בועזסון לומדים בבתי־ספר שונים, ובאים ל„אופק" מכיתה ג'. עתה הם מסיימים כיתה ט'.

מה המסגרת תורמת לכם?

ענבל: „פה מתיחסים אלי אחרת מאשר בביה"ס הרגיל בו אני לומדת. כאן אני יכולה להתקשר בטלפון אל המנהלת ולומר לה: „מדברת ענבל מכיתה ט'" והיא מיד תדע מי אני. כמובן שגם נושאי הלימוד כאן מעניינים במיוחד. יש לנו אפשרות ללמוד דברים שאחרת לא יכולנו להגיע אליהם. זה גם עוזר לנו בביה"ס, כי היו מקרים שלמדנו כאן דברים, שאח"כ למדנו בביה"ס הרגיל והכנו במה מדובר".

ישי: „כפי שבוודאי שמת לב, אנחנו קבוצה קטנה ולי, באופן אישי, נוח בה. במשך השנים למדו להכיר אותנו, ולספק את רצוננו, והמקום שוה נעים. אם יש לי בעיה כלשהי גם אם אינה קשורה ישירות לביה"ס „אופק", אני מרגיש חופשי להתקשר לכל אחד מהמורים ולבקש עצה. מבחינה חברתית הקבוצה פה יותר מגובשת. בביה"ס שלי חושבים שאני ‚פרופסור' שמפסיד יום למורים".

איך משפיעה העובדה שאתם נעדרים יום בשבוע?

ענבל: „מבחינת לימודים זה לא פוגע בי. אני תמיד משתדלת להשלים את החסר. נתקלתי גם במורים שהסתייגו מלימודי בבי"ס אופק, ומנסים להציק ולהפריע".

ישי: „אחרי צעקות של אמי, החלטתי להשלים את החומר שלומדים בביה"ס ביום הנעדרי. יש שם כמה מורים שאינני מכיר כלל, כי הם מלמדים רק ביום שאני לומד כאן. במקום מבחנים אני מגיש עבודות ולומד בעצמי. למורים שלנו אין גישה אחידה ללימודי כאן. יש מורים שמעודדים ויש שמפריעים".

> ## הבנות משיגות פחות
>
> לאת פולוצקי, מנהלת את הפרויקט לאיתור מחוננים במכון „הנריאטה סאלד" – מכון ארצי למחקר במדעי ההתנהגות בירושלים. לדבריה, המבחן מורכב משישה תתי־מבחנים:
>
> - אוצר מילים ומושגים – בדיקת אוצר המילים והכללתו לשימושים שונים.
> - בעיות בחשבון – בדיקת הרמה בחשבון, הקשב והריכוז.
> - רמת הפשטה והכללה – דימיון ושוני בין דברים שונים.
> - מבחן צורות – בדיקה של יכולת הכללה והפשטה.
> - הבנת קטעים ומשפטים.
> - מבחן הבודק ידיעות כלליות בתחומים מגוונים.
>
> נתון מפתיע שמציינת ליאת פולוצקי הוא, שלאור ממצאי המכון בשנים האחרונות, אחוז הבנות שהומלץ עליהן בתי־הספר, היה כ־1/3 בלבד, מסך כל התלמידים שהומלצו. פרופורציה זו נשמרה, גם לאחר שהילדים נבחנו במבחני מכון סאלד. מכלל המבחנים, הצליחו רק כשליש מהבנות. **מתברר אפוא, שהישגי הבנים עולים במעט על הישגי הבנות. נחיתות הבנות בולטת בעיקר בתתי־המבחנים: „ידע כללי" ו„חשבון".**
>
> מרכזי התוכניות למחוננים דורשים שאחוז הבנות בתוכניות יהיה לפחות כשליש. בגלל אילוץ זה, מגיעות לעתים בנות שהישגיהן נמוכים מהישגי בנים שלא הצליחו להיכנס לתוכניות למחוננים, כי מכסת הבנים התמלאה. אם לא היתה קיימת הגבלת הבנים לשני שליש מכלל המחוננים, סביר להניח שאחוז הבנות בתוכניות למחוננים היה קטן יותר.

איך מתייחסים אליכם חבריכם בכיתה הרגילה, האם אתם נחשבים ל„גאונים", ל„יורמים"?

ענבל: „כן, יש תדמית כזו. כשאני מקבלת ציון גבוה במבחן, תמיד אומרים לי שאני דוגרת שעות ולומדת. הם לא מבינים שלי מספיק לשבת בכיתה ולשמוע, ואני מיד מבינה וזוכרת. אין לי צורך להקדיש שעות לחומר, זה הולך לי בקלות. אבל, אם במקרה מישהו בכיתה קבל ציון יותר גבוה ממני — זו כבר חגיגה שלימה".

ישי: „זה נכון, אנחנו באמת גאונים יורמים. כשאני מקבל מאה במבחן זה לא מפני שאני לומד, זה פשוט כי אני יודע מה שאחרים לא יודעים. 100% אני מקבל במתמטיקה, פיסיקה ומחשבים. במקצועות ההומאניסטיים, שבהם צריך לחרוש, הציונים שלי יותר נמוכים. קיים פער גדול ביני לבין התלמידים בכיתה. אבל, היו גם מקרים שבהם לא כל־כך הצלחתי בבחינות, או כולם התנפלו עלי בשאלה: „מעניין, איך נכנסת ל„אופק"?"

מי מחליט מה תלמדו ב„אופק", אתם או ההנהלה?

ענבל: „בדר"כ המנהלת והפסיכולוגית. אבל, מה שלא קורה בבית־ספר רגיל, גם שואלים את דעתנו. בסוף כל סימסטר אנו מקבלים שאלון, ממלאים אותו בלי לציין את שמנו, והוא מגיע רק לפסיכולוגית. שם אנו כותבים מה דעתנו על הנושא שנלמד ועל המורה שלימד, ומתחשבים ברעתנו".

אלי הכהן – מורה לתקשורת: „לצערי, הם באים הנה כדי לקבל, לא לתת"

מה הערכתכם לרמת הלימודים כאן?

ענבל: „ברור שרמת הלימודים גבוהה יותר מאשר בביה"ס הרגיל. רמת האנשים מעלה את רמת הלימודים והדיונים".

ישי: הרמה גבוהה מאוד. גם המורים משתדלים יותר, לא כמו בבית־הספר הרגיל שלנו. יש כאן הרגשה שהמורים יודעים על מה הם מדברים".

ומה דעתכם על המורים בביה"ס הרגיל?

ענבל: „באופן עקרוני אני בכיתה טובה, כך שיש לי מזל. אבל יש לי כמה מורים שלא יודעים יותר ממה שכתוב בספר הלימוד שלנו, או בשביל מה אני צריכה אותם?"

ישי: „אני לוקח לדוגמא את בית־ספרי, שאינו דוגמא טובה, כי הרמה בו נמוכה. יש אצלנו אינטגרציה חזה, לדעתי, יוצר בעיה, כי יש ילדים שמשעמם להם, כמו לי, ויש ילדים שקשה להם. ספרי הלימוד, חלקם טובים, וחלקם מתחת לכל ביקורת. בקשר למורים, יש כאלה, ויש כאלה. יש מורים עם מוח קטן שלא עושים כלום ולא יודעים יותר ממה שכתוב בספר, ויש כאלה שעושים הכל כדי להעלות את הרמה".

איך המורים ב„אופק" בהשוואה לביה"ס הרגיל?

ענבל: „אני יודעת שהמורים פה רוצים להיות קרובים אלינו. יש כאן הרבה מורים צעירים כשיוצאים נגד המוסכמות החברתיות, ולכן הם מתייחסים אלינו אחרת, כמו לבני־אדם. אם אפגוש מורה בשעות אחה"צ ברחוב, אשוחח עימו כמו עם חבר".

ישי: „אני קרוב מאוד למורים שלי כאן. מי בכלל רוצה להיות קרוב למורה בביה"ס הרגיל? אולי הקירבה כאן נוצרה בגלל הקבוצה הקטנה, והיתה הזדמנות להכיר כל אחד מקרוב. יש מורים שיכולים ללמוד מאיתנו דברים חדשים, והם אינם מתביישים בזה. בביה"ס הרגיל, המורים שלי יתלו את עצמם לפני שיסכימו להודות שהם יכולים ללמוד משהו מתלמיד. כאן, בהפסקה, אני יכול להציע למורה שלי ממתקים, דבר שלא יעלה על דעתי בביה"ס הרגיל. אולי כל זה נובע מן העובדה שאין ב„אופק" ציונים, ובאמת רוצים ללמוד ולא רק להשיג ציונים".

> ## תרומה לקהילה
>
> אלי הכהן, (בעל הטור „רשות דיבור" ב„מוניטין") — מלמד בביה"ס „אופק" תקשורת המונים.
>
> „לצערי הרב כאן לומדים הילדים רק לקבל, לא לתת" אומר אלי, „הייתי רוצה לראות אותם יוצאים כמתנדבים לבתי אבות, בשכונות מצוקה, לפעולות תנכות של עזרה. לתלמידים מתקשים לפעילויות למען הקהילה והחברה שבה הם חיים. הפילוסופיה של ארגון „הדסה", שאותו אני מייצג (כיו"ר מועצת „הדסה", ס.ב.ג), גורסת שקיימת הכוח להעניק לא רק לקבל. כך הייתי רוצה לראות את הנהלת ביה"ס „ולשמחתי מצאתי אוזן קשבת. אני רואה מאידיאלי מצב שבו כל תלמיד בביה"ס „אופק" יהיה מחויב, כתנאי להיותו בביה"ס, לתרום לשנות שעתיים מזמנו וממרצו לטובת הקהילה. נוסף לתרומה המיידית היא משמש אלמנט חינוכי ממדרגה ראשונה במערכת החינוך הכללית ובמסורת הכשרה מיוחדים".

מה דעתכם על סדרת הטלוויזיה „מלך הכיתה", והאם היא משקפת מציאות מוכרת לכם?

ענבל: „יוצרי הסדרה טיפלו בבעיה בצורה הכי סטראוטיפית שאפשר. כל אחד מייצג טיפוס. זה שאוהב מתמטיקה הוא ה„יורם" השמן, והמורה הוא המבריקן שמחזיר אותם למציאות. למי שאינו מכיר את „אופק", הסדרה תחזק את הסטראוטיפים של קבוצת „יורמים, גאונים, משונים".

ישי: „אני מקנא בתלמידי הכיתה שבסדרה. הייתי מעדיף ללמוד עם תלמידים כאלה, לא עם אלה שאני לומד בכיתתי הרגילה. תמיד, כשאני מסיים עבודה, ומה שאני מקבל הוא — לעזור להם לסיים..."

■

בשיעור אלקטרואופטיקה

ציבי גבע בסטודיו שלו: ברקע – עבודות מתקופה קודמת

ציפורי בכלוב של זהב

ציבי גבע, בן קיבוץ עין־שמר, מבכירי הציירים הישראלים הצעירים. עוסק במיפוי ובניסוח התודעה התרבותית הקולקטיבית ובבדיקת המפגשים הצורניים־צבעוניים שבין „הציור המערבי" ו„הציור הערבי" באמנות הישראלית. השבוע תיפתח תערוכת עבודות חדשות בביתן הלנה רובינשטיין בת"א.

מאת חיים מאור

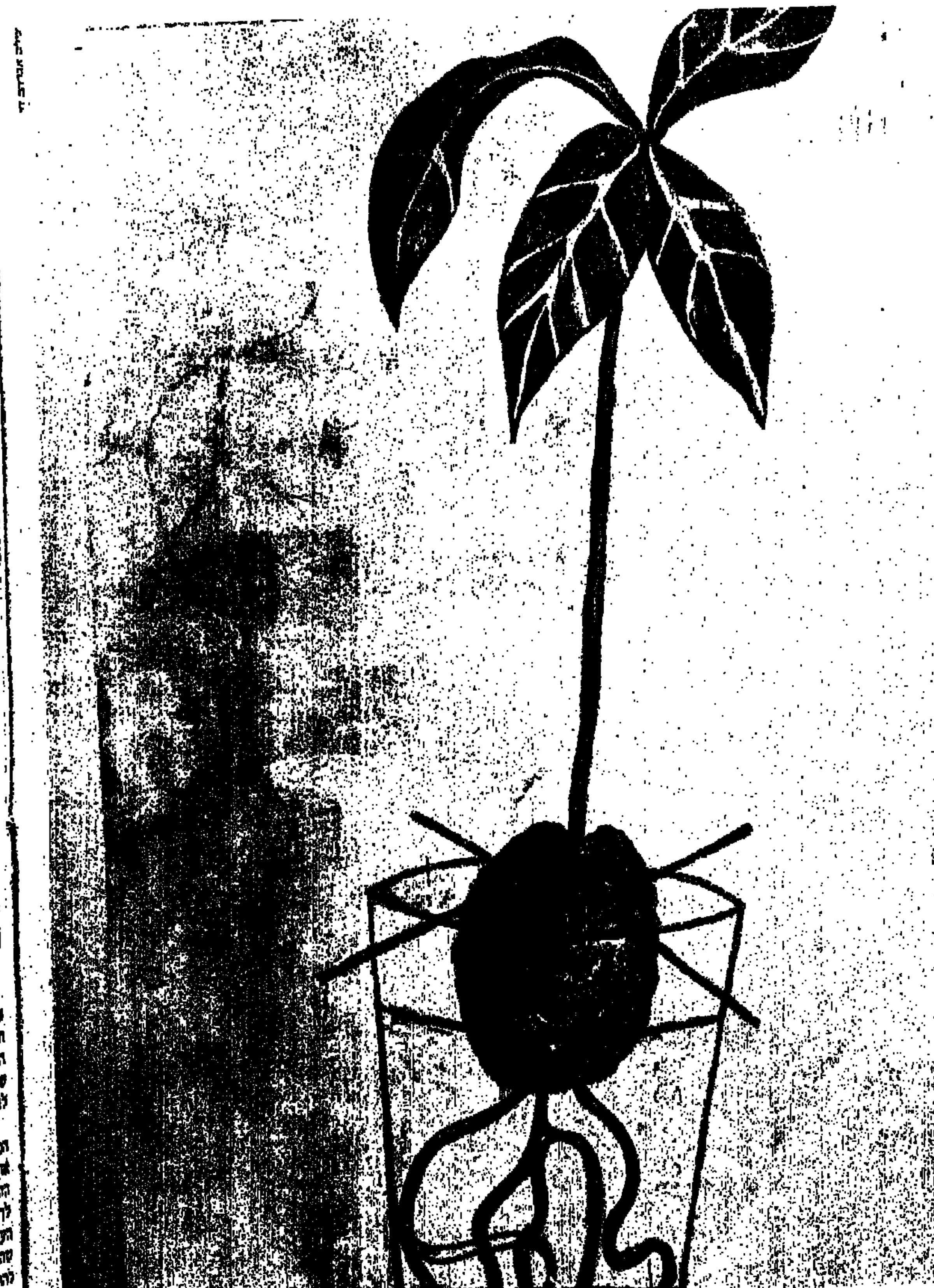

אבוקדו, 1987, 224x143, שמן, צבע־עץ, התזה, פחם, עפרונות.

צ יבי גבע מזוקן, מופנם ובביישן־מה שומר על צניעות ובורח מכל ניסוח העלול להישמע פתטי, רגשני, נוסטלגי, פואטי, חושפני או נשגב. ובכל זאת, דומני, כי בשיחתי עמו לקראת פתיחת תערוכתו, השתחררו דברים אחדים...

לאן נעלמת בשנתיים האחרונות?

„קיבלתי מ„קרן אמריקה־ישראל' מילגה להשתלמות בחו"ל למשך חצי שנה. נסעתי לניו־יורק עם אשתי ושני הילדים. נפלנו לניו־יורק ושהותנו נתארכה למשך שנתיים. היינו צריכים להתחיל מאפס. דירה, עבודה וכו'. בשלב מסוים התחלתי להדריך ישראלים בגלריות ובמוזיאונים בניו־יורק. בקהילה הישראלית יש מעגלי־אינפורמציה ענפים ובסוף־של־דבר היו לי כ־50 איש שבאו אחת לשבוע להדרכות שלי. בניתי תוכנית של ביקורים מודרכים בגלריות ובמוזיאונים גדולים וזו היתה פרנסה די יפה. בנוסף לכך חוה, אשתי, עבדה בהוראת עברית.

„במשך כל התקופה הייתי קשור להשתלמותי בבית־הספר לאמנות „ניו־יורק סטודיו סקול". קיבלתי שם סטודיו והשתתפתי בהרצאות ובמפגשים עם מורים".

ציבי, אולי תזכיר לנו מה היו הדברים שעסקת בהם לפני נסיעתך?

„הדברים האחרונים שעשיתי לפני הנסיעה היו סוג של ציורים שעסקו במיפוי תרבותי, מעין סוג של אלמנטים מזרחיים ומערביים על מצע אחד. ציורים שעסקו בניסיון לקשר ביחד, למיין, מקורות תרבותיים שונים שמשפיעים על התודעה שלנו. למשל: פסל אפריקני של אשה עם כד על הראש, או אלמנטים סיניים שמזכירים ציורים על להעת־ישנה שהיו תלויים פעם בכל בית בקיבוץ או אלמנטים מזרחיים־ערביים שהופיעו, בדרך־כלל, בכיתובים ושמות מקומות: „אום־אל־פחם", „דיר־אל־אסד", „ואדי־ערה". בחירת השמות, אגב, דומה לבחירת דימויים בציור. שמות שסוחבים מטען אמוציונלי ואסוציאטיבי. כתיבת השמות יוצרת הצבעה על טריטוריה ומושגים הקשורים בתודעה שלנו. שמות של מקומות שבחלקם אפילו לא ביקרתי, אך הם קשורים בתודעתי אל „משולש הערבי" ובקירבה לקיבוץ עין־שמר. שמות שסוחבים מטען אמוציונלי ואסוציאטיבי קשה וחזק. קודם לכן, לפני השמות, ציירתי פורטרטים של ערבים ושל אשה ערביה יושבת.

„היו גם אלמנטים דקורטיביים ערביים כמו אורנמנט הצמח המתפתל, הדי לערבסקה, וכן שימוש בצבעוניות המכונה „צבעוניות ערבית". דהיינו היה מפגש בין שתי מערכות צבע: „צבע אירופאי", כבד ועכור, עם „צבע ערבי", טהור, חריף, המתוק־מתוק. כל מערכת הדימויים והצבעים ובחירתם היתה פיתוח מודע לאורך התקופה".

חיים בתוך בועה

מה קרה לך בניו־יורק? האם יש לכך ביטוי אמנותי?

„שם קרו כמה דברים: ראשית — החיים משתנים. מקום זר ושפה זרה, אני מנותק מהבית, מהארץ, מהקיבוץ, ושנית — לא נטלתי חלק במקום החדש שבו נמצאתי. חשתי שאני חי שם בתוך בועה. וזו אגב, אני חושב שרוב האנשים שחיים בניו־יורק חיים בבועה של זרים. זוהי עיר של זרים. המושג „מקומי" כמעט לא קיים. קשה להיפגש אתה. זהו מטרופולין שמאכלס זרימה של אנשים ומניעים.

„המטרה שלי היתה של מתבונן מהצד: אתה חי עם עצמך ועם המשפחה שלך וצריך לחישרד. העולם אדיש לקיום שלך. מישהו אמר לי פעם בניו־יורק: „הדבר האופייני להימצאות במקום הזה הוא שאף אחד לא שואל אותך מה דעתך ואף אחד לא מתעניין בך". עברתי תקופה מאוד קשה ומאוד חשובה מבחינת ההתמודדות העצמית. שאלתי את עצמי כלפי מה העבודה שלי מתייחסת ולנגד המציאות הנפשית שלי בניו־יורק היא אחרת, וההכרה יכולה להוציא מוצרים אחרים. וגם היחס לארץ התחיל להיות דרך צילומים של מרחק. מה שנעשה בארץ תחת לחץ ומצב קונקרטי עבר בניו־יורק איזו־שהיא הרחקה ונוסטלגיה. היחס לארץ נשען על זיכרון.

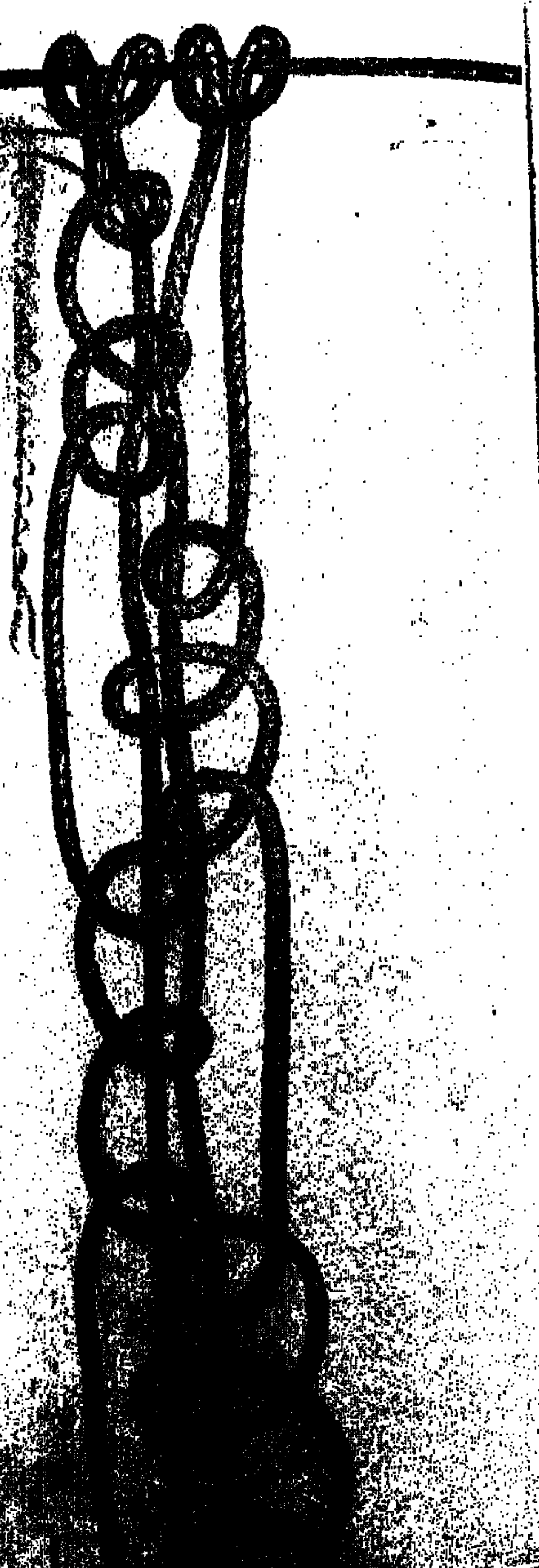

קשתה, 1988, 213x137 ס"מ, שמן, צבע־עץ, התזה, פחם, עפרונות.

„להבהרת העניין אספר לך את הסיפור הבא: שמעתי מפיה של בחורה ישראלית, סופרת אשר יושבת שנים אחדות בניו־יורק וכותבת רומן שעלילתו מתרחשת ברמת־גן. במהלך כתיבתה ניסתה לתאר, בפרטים מדויקים, תיבת־דואר בפתח של בית ישראלי. היא לא הצליחה להזכר בצורה, בצבע וכו'. כדי לפתור את בעיית הזיכרון היא החליטה שהרומן ייכתב מתוך תודעה של אדם זקן, היושב בבית־זקנים ובעיית הזכרון שלו היא בעיה ביולוגית. וכך, דרך חוסר־הזכרון שלו היא יכולה לתאר את חוסר־היכולת שלה לתאר דברים.

„הסיפור הזה משמעותי לגבי, מאחר שהוא מתאר מצב של תודעה הקשורה למקורות, לזיכרונות ולמקום, אבל נודדת או נמצאת במקום אחר. אתה נמצא במערב ולבך במזרח. בחלק מהעבודות כתבתי את הביטוי „שמה", ביטוי שהוזה מושיע בהתבוייד יהודיים ומילא פונקציה של המלה „ציון" או „מזרח". המלה הצביעה על נוכחות של מרחק ועל התכוונות נפשית למקום. הישיבה בניו־יורק איפשרה לי לחוש תחושה זו באופן ממשי".

כיצד אתה נותן ביטוי לתחושה זו בציוריך?

„בעבודות בארץ נהגתי לכתוב מילים ושמות בכיתוב עברי־קליגרפי והמשכתי לעשות את זה בניו־יורק. אנשים לא הבינו את הטקסט. נוצר פער של הבנה ולא קיבלו מה שלא הובן להם. אנשים אלה מייצגים עמדה מאוד שוביניסטית של מרכז. אבל אני המשכתי לכתוב באותיות עבריות בכתב ראי משמאל לימין כדרך שכותבים באנגלית, או לתרגם מונחים לועזיים לכתב עברי, למשל: „סטיל־לייף", כלומר „טבע־דומם". אבל באופן אחר יכול גם להתפרש „עריר־חיים". הדבר הזה יוצא את האקט שנבע מתוך אותו מצב של־בלבול. שמות, של שימוש מעורב בשפות שונות או המצאות — מין מצב בלים של קרעוליות תרבותיות שונות".

האם ניסית להשתלב בתוך הקהילה האמנותית הניו־יורקית?

„המשימה להיקלט בניו־יורק התבררה לי כבלתי־אפשרית. החזירה למערכת מצריכה שנים ונכתבתי גם לא עניינה אותי במיוחד. היה לי ברור שאני חוזר כעבור שנתיים.

„ההשתלבות בתוך המערכת האמנותית בניו־יורק תובעת ממך להפוך את זה למטרה. הפונקציה הישירה שלה היא „התבוללות מנטלית", דהיינו להיות אמריקני, להתלבש נכון, להיות במקומות הנכונים ולהתחבר לאנשים הנכונים. היתה לי הזוגרות אתית לעניין הזה. נוכחתי זו אני כשלון גמור במכירת עצמי. גיליתי גם כי אם יש לך רצון להתקבל כאמן בניו־יורק זה מחייב אותך לעסוק בשאלות ובנושאים „חמים" לחברה האמריקנית כגון: צריכה, עוצמה כלכלית וכו'. היום כשייגבה וקלג ונונבון, ישראלים ששינו את זהותם ל„אמריקניה", עוסקים ומצליחים בזה. זו לא כוס התה שלי. אני לא מוכן לשחק את משחק הסימולציה הזה של „להיות אמריקני".

„אני לא רוצה לנפנף בדגל של „ישראליות" או „שורשים", אלא להדגיש את הצורך להיות אתה עצמך. יש שלב ניסויים של הכרעה בניסיות וההתעסקות בציור, בצבע, היא לא אמצעי אלא היא הדבר עצמו".

תמונות מהילדות כמו גלויות דואר

אילו דימויים נוספים בציוריך בין „התקופה הניו־יורקית", אותם אתה עומד להציג במוזיאון ת"א?

„הדימויים עוסקים במספר מצומצם של אובייקטים: חבל, אבוקדו בכוס, מקושיות, תשבצה, כפייה ערבית וכו'. זוהי בחירה של אובייקטים שאין במשמעותם לא מספרים סיפור שהוא מעבר לעצמם. אבל יש ניסיון להעביר את האובייקטים מעל העיניים, להרגן גו ולבחון את מעמדם היומיומי שלי עם האובייקט. במערכת יחסים זו נעשית דרך השפה הציורית, דרך האופן שהאובייקט רשום, דרך הגוון הצבע. בצבעים מבטלים שונים כגון זהו הוה נוסטלגיות, ניכור מרוחק.

„ניקח לדוגמא את האבוקדו. בביתנו, בניו־יורק, גידלנו אבוקדו בכוס, עם ארבעה גפרורים. הילדים רצו לעשות את זה. בשלב זה האבוקדו לא הפך לנושא ציורי אצלי. בדרכי לסטודיו, בפינת השדרה השישית, ברחוב 8, עמדו מוכרי ספרים ישנים באמצע הרחוב. אני ידוע כ„חולה ספרים" והייתי ניתפש מציאות. מצאתי ספר שנקרא „עולם ירוק" ובו שרטוטים והדרכות של גידול צמחים והמוכות. בין היתר היה שם רישום של אבוקדו בכוס. זה עשה לי איזה „קליק" בראש. באותה תקופה ציירתי כבר קוצים גדולים, והאבוקדו הפך לאובייקט נוסף שבו אני מטפל. עבורי זה יותר טבעי לצייר אבוקדו כזה, מאשר סוג של פרח שלא אומר לי דבר. האבוקדו הזה מזכיר לי דברים. הוא כותב איתי ריח על בית, של ילדות. אבל, הוא לא סימבול בעיני, במובן זה שלא מדבר על שום דבר. אני היום לא חי את הילדות. תמונות מהילדות תקועות בראש כמו גלויות דואר ואני מסתכל עליהן כמרחק. אין לי אידיאליזציה של ארץ ישראל הישנה והטובה. אלה הן רק עבודות זיכרון שהציור, בעצם, מתווכה איתן. הציור, עבורי, אינו מניפסט או עמדה מילולית, כזו או אחרת. אני אוהב את ההגדרה של איתמר לוי, שכתב עלי שעבודותי הן „מיפוי תודעה"...

„כמו ואן־גוך צייר חמניות הוא לא צייר אותן כביוון שהחמניה היא פרח סימבולי, אלא מפני שזה מה שהיה לו ליד הבית. זה מה שהוא הכיר. האבוקדו זה מה שאני מכיר. אינני עושה אידיאליזציה שלו. המשמעות של הציור הואן־גוכי (ואני מבדיל בינו לביני אלף הבדלות) נובעת מהאופן המיוחד שבו הוא מצייר את האובייקט „הסתמי" שלו".

נראה כי קיים קשר בין העבודות שלך. ישנן מעין השתקפויות של זהויות...

„נכון. ישנו קשר בין העבודות השונות לבין הדימויים השונים. ישנו קשר תמטי: כל האובייקטים הם „טבעדומם" עכשווי ומקומי. אך יש גם קשרים צורניים: את מקום הצמח המתפתל מחליפים קווים טופוגרפיים של כפה, ומאוחר יותר החבל המתפתל של המקרמה (קישוט טיפוסי כבית ישראלי) או הקווים המתפתלים של הבקבוק המצויים בציורו של מורנדי, הכתיבה הקליגרפית הכמו ערבסקית, או המרקם של הכפייה הערבית.

„דוגמא נוספת — הצורות הדוקרניות של הקוץ מתקשרות ל„זיגזג" של לוח השש־בש ומתקשרות, באופן פחות אולי, לציורים של כמה מאמני הדור הצעיר הניו־יורקי („ניאו־גיאומטרי"), אבל בעוד שאצלם הביכתק הוא פורמליסטי והדמייתי, אצלי הוא מתייחס לאובייקט קונקרטי עם אסוציאציות תרבותיות לוקאליות".

ישנם בעבודות גם ציטוטים מתולדות האמנות...

„בעבודותי יש מעט ציטוטים מתולדות האמנות. רוב הציטוטים בעבודות הם דווקא ממקורות חוץ־אמנותיים או בפריפריה של האמנות, כמו פולקלור, ציור נאיבי וכו'.

„כן, ישנה התייחסות, ברמה עקרונית, למספר אמנים שאפשר לאמר שהמשותף להם הוא שהם אמנים שעסקו בארגון של עולם ובתרגום של אלמנטים נופיים לעולם אבסטרקטי באור תמיר ורדיקלי, למשל: מונדריאן, ברנט ניומן ורותקו. כולם יצאו מאובייקטים פיגורטיביים ועברו תהליך של הפשטה וריבוד. משותפת להם גם העובדה שהם הושפעו חזק מאוד מחשיבה מיסטית וספיריטואלית.

„ברנט ניומן, למשל, הגיע לציור של קו אנכי שחוצה את הרקע, מתוך המיכה של קו אופק וציורי שקיעת־שמש אצל ציירי נוף אמריקאיים. הוא העמיד את קו האופק לנוכח. השלישייה שהזכרתי עסקה גם בנשגב ונתנה לגיטימציה לצרכים הרוחניים שבתוכה.

„יש לי הזדהות מסויימת איתם. עם המאבק שישנו בציור שלהם בין כאוס לסדר ועם היכולת להכניס את עצמך למשמעת חמורה. אין בי רגשות ותפיסות פילוסופיות כמו שהיו להם, אבל אני מרגיש קירבה אליהם באותו שהם התמודדו עם ארגון עולמם הפנימי. גם אצלי מתרוצצים כל מיני דברים ואני מנסה לארגן אותם ולמצוא להם צורה. העיסוק באמנות — במובן מסוים — הוא ניסיון לתת צורה למה שאנו מרגישים. להכניס את הציפור לכלוב של זהב, כפי שאמר פעם (?).

„המושג „צלליות חילונית" של אורמן יכול לבטא כן את הציור הזה של התבוננות רוחנית וגעגועים עם שלולית, הבוץ והספק". ■

האיש שלנו בווינה

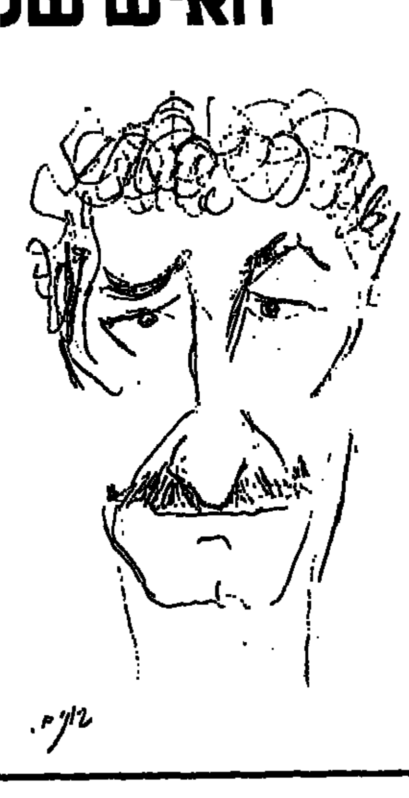

גדעון זינגר (זה הגבוה מ"רביעיית המועדון", עם הקול הנמוך) נמצא כאן בביקור מולדת, ילדים, נכדים וחברים (אינגנטר גדול). בדרך קבע (זמנית – לדבריו) הוא יושב בווינה והוא שחקן מן המניין בתיאטרון "אין דר יוזפשטדט". תיאטרון ידוע ומכובד. ריינהרדט היה שם, פרמינגר היה ועכשיו גדעון זינגר.

קצת היסטוריה (שגם לי יש בה חלק) – גדעון מספר: "ב־48 הייתי ב'משמר העם'. תפקידי היה להסתובב עם רובה ארוך ולשמור על עיריית תל־אביב. בחוץ סערה המלחמה. התביישתי, אז יום אחד פשוט קמתי וברחתי. באתי לפלמ"ח לגדוד החמישי. שאלתי: אני יכול להיות אתכם? אמרו לי: בוא. אני חושש שעד היום מחפשים אותי ב'משמר העם'. בפלמ"ח עברתי קורס חבלה והתחלתי לפוצץ בתים. עליתי לירושלים בשיירה האחרונה ונפצעתי בקרב בשייח ג'ארח. שכבתי ב'הדסה' בירושלים. כשיכולתי לעמוד על הרגליים ירדתי בדרך בורמה לשפלה. לא ידעו מה לעשות אתי. שאולה מקיבוץ מעוז, שהיתה קצינת סעד או משהו דומה לזה, הביטה בי ושאלה: אתה לא שרת במקהלת הפועלים? אמנם שרתי פעם במקהלה. היא נתנה לי פתק ושלחה אותי ליפו אל "הצ'יזבטרון". מכאן אתה ודאי יודע".

ואכן, יום אחד הגיע אלינו, אל להקת הצ'יזבטרון (אני הייתי במאי הלהקה) בחור גבוה, נבוך, עם עטיפה של חוץ־לארץ, מה שאז נקרא בפינו גח"ליץ (גדעון עלה ארצה מצ'כיה ב־40 באניית המעפילים "פטריה") ובידו פתקה: "בחנו אותו, אולי תוכלו להשתמש בו".

עמד הבחור ושר בפנים רציניות, מה שקרוי "פוקר פייס", את "עמוק, עמוק העצב בעיניים". תארו לעצמכם – "עמוק, עמוק" והצ'יזבטרון, חברי הבוחנים החניקו צחוקם, אך אני ראיתי שמאחורי הפוקר פייס מסתתר קומיקאי מלידה. התעקשתי והוא התקבל. הוא לא הכזיב.

כך התחילה דרכו של גדעון זינגר עלי במות – הקאמרי, רביעיית התיאטרון, תיאטרון חיפה, הבימה. "את הדלת לחו"ל פתח לי התפקיד של דון־קישוט במחזמר 'האיש מלמנשה' לצידו של רודנסקי שהיה לצידי סנצ'ו פנצ'ו. רודנסקי, שעשה קריירה גדולה ב'כנר על הגג' בגרמניה, המליץ עלי לתפקיד דון קישוט. הם באו, ראו אותי והחתימו על חוזה. שיחקתי בהמבורג, ניו־יורק ובווינה. כך התחיל הרומן שלי עם וינה. יום אחד, שיחקתי אז ב'הבימה' ב'אופרה בגרוש' את מקי סכינאי (למען האמת, לא הייתי טוב בתפקיד. הייתי נחמד מדי, חביב מדי. חסרה לי החריפות, הקשיחות) הגיעה שוב הזמנה מווינה. קיבלתי חופשה מ'הבימה' לנסוע. מנהל התיאטרון אמר לי: אתה לא צריך למהר לחזור. זה נתן לי דקירה בלב. שאלתי: אבל אני בתיאטרון, כך ענה לי: בטח! נסעתי. בהיותי בווינה קיבלתי מכתב ובו בעיטה שבעטה אותי מ'הבימה'. בווינה הייתה לי הצלחה וכך התחילו הצרות. לא, אינני מתאונן – אני מצליח, טוב לי שם, נחמד ושקט עד כדי שעמום. אבל זה לא כמו כאן – זה לא הבית שלי. אני מתגעגע לארץ... לא, אל תכתוב את זה. כשישראלי בחו"ל אומר לי שהוא מתגעגע לארץ, אני יודע שהוא יורד".

אני מתרומם על קצה האצבעות ונותן לגדעון צביטה של חיבה על לחיו, והוא, בהומור המפורסם שלו: "לא, אל תעשה זאת, בגילי זה כבר לא חוזר".

בין הכסאות

האושר הפרטי והאסון הציבורי

לפני שנים רבות התפרסם בכתב־העת של הקיבוץ הארצי, שהיה מוקדש לענייני חינוך ותרבות (שניים אלה היו אז עדיין כרוכים זה בזה...) יומנו של נער, שנכתב בשנת מלחמת השחרור. היומן תיאר בצורה מרתקת פרשיית אהבים של מתבגרים, של שמחות ו"אסונות" — סליחה, אני מבטל את המרכאות כי לגבי מי שאוהב, בייחוד אם היא או הוא בני 16, מבט קר או ביטול פגישה הוא בגדר אסון אמיתי, גם אם העולם מסביב מחייך בראותו את ממדי האירוע. ואפילו כשהעולם, כמו ארץ ישראל של שנת 48' צהלה ובכתה בעת ובעונה אחת.

זכור לי, עד כמה קומם יומן תמים זה את חברי הקיבוץ, לא בשל הכתוב בו, אלא בגלל תאריכי כתיבתו. כי בימי הרת עולם, ביטוי שהיה אז אהוב על הציבור, בעצם הימים הנוראים של מלחמת העצמאות, לא נזכרו האירועים הפוליטיים או הלאומיים, המרוממים את הרוח או אלה המזעזעים, של מותם של אלה שהיו רק בשנתיים־שלוש בוגרים מבעל היומן, לא באקראי, כהערות שוליים. מה "היא" אמרה, מה עשתה, היה הרבה יותר חשוב מהכרזת העצמאות או הפצצות.

בימים אלה מוקרן באולמות הקולנוע סרט, המתאר את עולמו של נער בריטי בעצם ימי ה"בליץ" על לונדון. אבל חייו של הנער מאושרים למדי, הבעיות שלו אינן קשורות במלחמה האיומה, המתחוללת סביבו. אם אין שיעורים בבית־הספר, כי הבניין הופצץ, זה מצוין, לא חשוב בגלל מה. בתים הרוסים הם שטח מצוין לחיפוש "מציאות".

איך ייתכן בידוד כזה בין הפרט לעולם הסובב אותו? ואל נסתתר מאחורי הקביעה השקרית, שרק אצל ילדים או נערים, וכשל חוסר הבגרות שלהם, סכנה לאומית אינה מתערבת בתחושה. האושר או הסבל האישי, וייתכן, שמנגנון הבידוד הזה הוא תולדה של אינסטינקט החיים ויצר הקיום, ללא היכולת להפריד בין תיפקוד יומיומי, פרטי, לבין מעורבות כללית, ציבורית, לא היו יכולים קברניטי המדינה לפעול כלל. והכוונה מציינת לא רק נערים, אוהבים או ילדים תמימים, אלא גם מדינאים ומצביאים. הנה שתי דוגמאות לכך:

בעצם ימי הפצצות ה"בליץ", ממש כמו הילד בסרטו של ג'ון בורמן "התקווה והתהילה", הקפיד צ'רצ'יל לישון יום־יום בשעות הצהריים, ולעוזריו נתן הוראה חמורה להעיר אותו רק במקרה של פלישה גרמנית לאיים הבריטיים.

בערב היום הראשון של "מלחמת ששת הימים" עמד משוריין הפיקוד של אלוף חזית הצפון ליד שער הקיבוץ שלנו. אחד החברים הוותיקים התכוון להגיע לקיבוץ הסמוך, אבל הכביש היה חסום כולו בטנקים ושאר כלי־מלחמה. הוא עמד חסר אונים ליד משוריין־הפיקוד. לבסוף שאל את האלוף, אותו הכיר אישית, איך יוכל להגיע למטרתו. והאלוף, שהיה עסוק בשיחות בכמה רשתות אלחוט מבצעיות, התפנה אליו, אמר שלום, וענה בנחת שעכשיו לא יוכל להגיע למחוז חפצו, אך תוך ארבע שעות תזוז כל הכבודה הזאת, והכביש יהיה שוב פנוי.

הוא לא צעק עליו, "לך מפה", "אל תבלבל את המוח, אני מנהל מלחמה", או משהו כזה. היה לו השקט הנפשי, שאיפשר לו להפריד בין האירוע הפרטי לתפקידו הצבאי. אולי זה מה שאיפשר לו להיות גנרל... ללא היכולת להתעלם, כאילו, מהתרחשות האיומה מסביבתנו, אי אפשר היה להמשיך את החיים. אחרת, אחרי שמיעת מהדורת החדשות, בה מודיעים על הרוגים ועל החלטות המסכנות את שלום המדינה על־ידי ראש ממשלתה — אי־אפשר היה לקום וללכת לעבודה.

סבסטיאן רייס־אדוארדס — בסרט "תקווה ותהילה"

מי שבאמת מצוי בעיצומם של אירועים עולמיים, לא תמיד יודע מהו, באמת, הרגע המכריע. ב"מלחמה ושלום" של טולסטוי נקלע פייר למרכזו של הקרב המכריע בין נפוליון והצבאות של קוטוזוב ליד בורודינו. אבל כל מה שהוא רואה הם פרשים דוהרים בקבוצות, עשן מיתמר, רצים דוהרים, והוא שואל את מי שנקרה לו בדרכו, איפה, בעצם, הקרב?

יש להניח שהיסטוריוני תקופתנו (ו.א. אם האנושות לא תשמיד את עצמה בטעות או מתוך כוונות טובות, ויהיו עדיין היסטוריונים בנמצא) יראו את המאה העשרים כתקופה של מלחמה אחת מתמשכת, מלחמת עולם בת 70 שנה. אבל למרות זאת, חיי כל אחד מאיתנו תלויים יותר באיזה צינור שפקע בדוד המים החמים, באיבתו של מישהו במקום העבודה, המלחיץ אותנו, באושר שבנשיקה, במחמאה של מישהו, או בגסותו של הנהג שבמכונית שזה עתה חתכה אותנו על הכביש, הרבה יותר מבתשובתו של יצחק שמיר לג'ורג' שולץ, או סיכוייו של ג'ורג' בוש להיבחר לנשיא הבא של ארה"ב.

ואז אולי באמת איננו חייבים לחוש רגשי אשמה ומצפוננו לא צריך להציק לנו יותר על המידה, אם למרות האפוקליפסה בה אנו חיים, מרגיזות אותנו שגיאות־דפוס מטופשות, ומצבר שהתרוקן במכונית, בדיוק כשעלינו לנסוע למקום כלשהו, מכניס אותנו להיסטריה, למרות שכל אלה הם כאין וכאפס לעומת האסון האמיתי שסביבתנו.

אנשים נהרגים, ואנחנו מטגנים לנו חביתה ומכינים קפה. זה נורא, וכמעט בלתי מוסרי, אבל כנראה הכרחי להמשך הקיום. אם זו אדישות, זה שוויון־הנפש של הטבע. אבל אנחנו אנשים, ולא תרנגולות, המנקרות להן בשלווה, כשלוקחים את חברותיהן למשחטה. אולי באמת איננו שונים כל כך. ילדים גדלים באירלנד, במחנות הפליטים בעזה, באיראן, בניגוד גמור להיגיון.

ואולי, אילו באמת הגבנו על הכל בצורה אמיתית, היינו פשוט יוצאים מדעתנו. ההפרדה בין הפרטי לכללי היא אכזרית, אבל חיונית.

גיורא מנור ●

גלגולו של "גלגל ראשון"

שני חיילים ישראלים ממלאים כרסם במסעדה ערבית בכפר, מסרבים לשלם וכשבעל המסעדה מתלונן עליהם במימשל — הם כופתים ומשלשלים אותו לבאר עד צאת נשמתו. סרט ישראלי קצר שנעשה ב־1977 במסגרת אוניברסיטאית, החורם על־ידי ההנהלה ורק עתה לאחר אחת־עשרה שנים שוחרר סוף־סוף מהכספת

מאת יעל ישראל

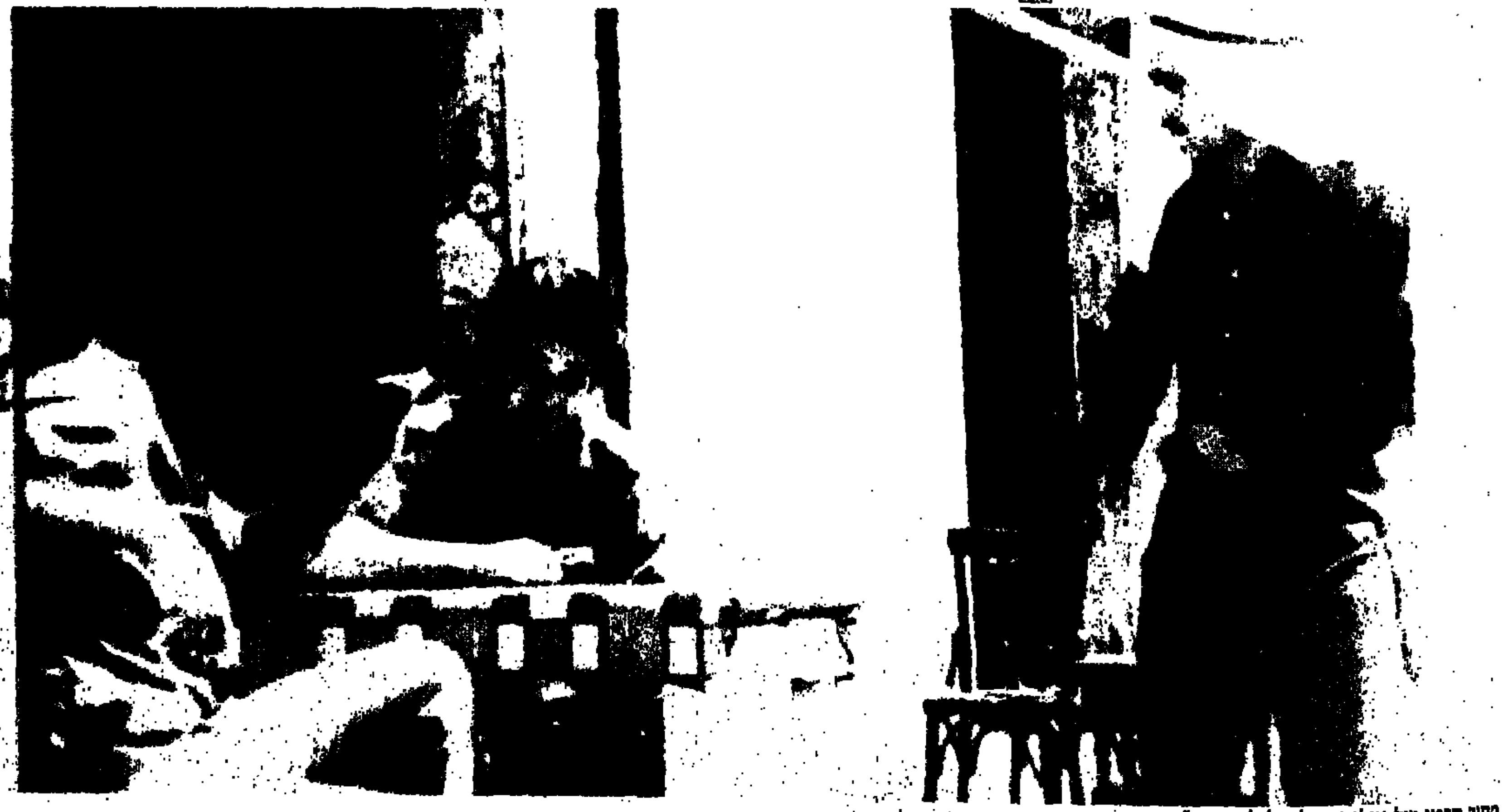

מתוך סרטו של אילן שאול "גלגל ראשון"

שני חיילי מילואים משועממים מסתובבים בכפר ערבי. בשביל להרוג את הזמן הם נכנסים למסעדה, למלא את הבטן באיזה חומוס טוב ושיפודי־שיפודי. בלי לעשות חשבון. הרי אין בכוונתם לשלם. אחרי הכל חובת התשלום לא חלה על טיראני הארץ ואדוניה. לאחר שישמעו את כרסם, הם חומקים מהמסעדה, שבעי רצון מעצמם עד מאוד. מתיישבים בצל, משוחחים קצת על המצב ועל ערבים ויהודים, ואילן, הקיבוצניק־לשעבר, נהנה להאזין לשיר הנוסטלגי "שיעור מולדת", המביא מניחוח ארץ ישראל הישנה והטובה: חלוצים, עקרונות נעלים, וכל זה.

"איזה שיר נהדר", הוא אומר לחברו מומו כותמכרות לגעגועים, "מזכיר לי את הימים בקיבוץ".

באותה עת בעל המסעדה הנזעם נוסע למימשל כדי להתלונן עליהם. בדרכו לשם הוא פוגש את שני עושקיו שמחים וטובי לב. כדי לסגור לו את הפה הם מחליטים לאיים עליו קצת, סתם ככה בשביל השעשוע והספורט. כופתים אותו בחבל, גוררים אותו לבאר, אוטמים לתחינותיו, משלשלים אותו לתוך הבאר, וככה קצת מטלטלים אותו. בסוף הוא נחבל בקרקעית ומת. "ברמת לי שהרגנו אותו" — אומר אילן, והם חומקים משם בשקט.

תיאור זה אינו לקוח מהכרוניקה העיתונאית היומית על הנעשה בשטחים, למרות שלא קשה למצוא לו מקבילות רבות. זוהי עלילתו של סרט סטודנטים קצר שנעשה בשנת 1977, והוחרם על־ידי הנהלת אוניברסיטת תל־אביב, אשר טענה שהסרט "משמיץ את מדינת ישראל ועשוי לשמש חומר תעמולה בידי אש"ף". רק עכשיו, מקץ עשר שנים, כשהשד יצא ממילא מהבקבוק במלוא תפארתו — שוחרר הסרט שעורר כל כך הרבה רעש תקשורתי מהכספת, ואפשר יהיה לצפות בו לראשונה היום, יום ו' בצהריים, בצוותא תל־אביב, בהקרנות חוזרות עם תושבי השטחים.

רק עכשיו נזכרו לשחרר את הסרט, כשהוושות הטלוויזיה המשמיעות והורות מלאות במראות מזעזעים ואיומים אלפי מונים ממה שצילמו אז שני יוצרי הסרט, אילן שאול ונחום מזכיה — כשהיו הרבה יותר תמימים. כל כך תמימים עד שחשבו שאולי אפשר לשנות את העולם, והנהלת האוניברסיטה הצדיקה להיות עיוורת כחמור זקן, ואף טרחה להעביר להם שיעור מולדת חשוב: מה שאתה לא רואה, מה שאתה לא יודע — לא קיים.

חרישים ואטומים, וזאת לנוכח שהעיתונות נרתמה בשמחה למלחמה בפרשה הולמאית. ב"על המשמר" בשנת 83' כתב נתן [illegible] "אם [illegible] בעיתונות, מותר גם לסרט זה לזכות בזה".

וכמה היה מרובד, בסך הכל בסרט קצר, אמרתי סרטון תרגילון קטן בבימוי, שנעשה במסגרת סדנת בימוי שנה ב' בחוג לקולנוע באוניברסיטת תל־אביב, בהדרכתו של הבימאי דוד פרלוב. תרגילון חסר חשיבות קולנועית, כמוהו נעשים בחוג לקולנוע עשרות לשנה. סרטון בן רבע שעה, מגובש ומוכן, אך לוקה ברוב המגבלות בהן נופלים תרגילי סטודנטים מסוג זה, אשר הצליח להקים עליו את חמת המימסד האקדמאי, ועורר שערוריה ווטא במימיה העכורים של האוניברסיטה. סרט שאלמלא קיבל תאוצה עקב האירועים הפוליטיים בשטחים לא היה מנופח לפרופורציות מעוותות, לא הגיוניות, וכנראה שהיה זוכה להישכח ולהעלות אבק באיזה מחסן, כגורלם של סרטי סטודנטים אחרים.

מאז התגלגל הסרט, "גלגל ראשון" שמו — בגלגולים שונים ומשונים של תכתובת, פניות, עתירות, תביעות, שאילתות והרבה "הלוך ושוב" — הוא הצליח להגיע לעמודים הראשיים ולמוספי כל עיתון אפשרי. בתור סרט שאף אחד לא ראה, "גלגל ראשון" הוא בוודאי הסרט הקצר שנכתב עליו הכי הרבה. אבסורד קטן שיכול לקרות רק במדינה היודעת שידיעה תובעת מעורבות, וזו תובעת ויתור על נוחות, עצלנות ודעות קדומות. במקרה של מימסד אקדמי נאור אותו קשה להאשים בבורות, סתם משום שלא הכי נוח לרדת ממגדל השן. ולפיכך הכי טוב לא לראות, לא לשמוע ולא לדבר.

המבוך הבירוקרטי אליו נקלעו אילן שאול (35), הבמאי, התסריטאי ואחד משחקני הסרט, וידידו נחום מזכיה (34), הצלם ושותף במימון, העביר אותם שנים של יאוש. שאול, אז עזב קיבוץ נאיבי בן 24, שהשקיע את כספי העזיבה מהקיבוץ (אפיקים) בחלום ערטילאי לעשות קולנוע — הפך את המאבק באוניברסיטה להשגת סרטו, לצורך חיים אובססיבי. הסחבת המכוונת שנמשכה שבע שנים מזכירה יותר מדי את מאבקו האילם של יוסף ק. בקירות

צה"ל הוא צבא כיבוש

מספר אילן שאול: "כששירתתי בעזה בשנת 70' ראיתי מראות מזעזעים. מאוחר יותר, כסטודנט לקולנוע, יכולתי להשקיף בפרספקטיבה רחבה יותר על דברים שקרו לי בחיים: הקיבוץ, המעבר החברתי, יחס העליונות של החייל הישראלי. הבנתי שצה"ל הוא צבא כיבוש במלוא מובן המלה, ששולט בעם הפלסטיני ומתייחס אליו כאל גזע נחות. כשעשיתי את הסרט ניסיתי לצאת ממעגל הקולנוע הסטודנטיאלי, שהיה מאופיין אז ב"שתיקות ומבטים". קיבלתי אישור לתסריט והתחלנו את הצילומים במאי 77', שבועיים לפני המהפך הפוליטי. ביום הראשון צילמנו בכפר טייבה שבמשולש. לא הבינו שם על מה הסרט. זה נראה להם כמו פלישה: חיילים, ציוד טכני, מדים של צה"ל. הם היו עוינים. רגמו אותנו באבנים. ביום הצילום השני עברנו לרחוב 60 ביפו".

מסיבות תקציביות ואישיות סיימו שאול ומזכיה את הפקת הסרט רק בשנת 80', במימון עצמי, שארית חסכונותיהם בסך כ־2000 דולר. את שירותי המעבדה ב"אולפנים המאוחדים" שילמו מכיסם. בתום הקרנת הסרט זעקה מנהלת האולפנים ראו, מרים גרוס: "כך התחיל גבלס, אש"ף ישלם הרבה בשביל הסרט שלכם". מנהל האולפנים ראו, איציק קול, שדעותיו הפוליטיות ברורות וידועות לכל, התערב שלא על פי סמכותו והזעיק את מנכ"ל האוניברסיטה דאז, עו"ד אמנון גולן שטען בזמנו בעיתונות: "לדעתי לא ראוי לאוניברסיטה שסרט כזה יופק בשמה".

אוניברסיטת תל־אביב החליטה לממש את זכויות היוצרים שלה על עותק הנגטיב, הסרט הוחרם בכוח ונגנז בכספת של היועץ המשפטי של האוניברסיטה. למשמע מחאותיהם של יוצרי הסרט מונתה ועדה פנימית בראשות פרופ' [illegible] שובל שהתבקשה לבדוק את הנהלים הכרוכים באישור סרטים. היא המליצה לשחרר את הסרט ולהעבירו לסטודנט אשר מימן את רוב־רובו של הסרט ואף הסכים למחוק את שם האוניברסיטה מגוף הסרט. ואולם בישיבת הוועד המנהל שהוזעזע מהסרט, איים היו"ר בנו גיתר בהתפטרות. בעיתון ידיעות אחרונות, בשנת 83', הוא אמר ש"זהו סרט מבזה של ילדים בבית ספר עממי". הסרט נגנז מחדש, ומאז איש לא היה מוכן לקחת אחריות על שחרורו, למרות מחאותיהם של אישים במימסד האקדמי, אשר הזדעזעו מהפגיעה בחופש האקדמי ובחופש הביטוי, וגם למרות שאילתא שהגישה חברת הכנסת אורה נמיר להוועדה המבנת בכנסת בשנת 83'.

שוטרי־חרש בחדרי העריכה

מאז התפוצצה פרשת מגנו, מלחמת לבנון באה והלכה, היתה פרשת עצירי המחתרת היהודית, "הזמן הצהוב" כבר נכתב, הקולנוע הישראלי יצר כמה וכמה סרטים לא פחות בוטים, מתריסים וחריפים מתרגיל של שאול. ביולי 87', לאחר שבע שנות מאבקים מתישים עם סוגות הרוח של האוניברסיטה, המתיימרת להיות מוסד עם חופש אקדמאי, נמאס לאילן שאול והוא פנה לעו"ד צבי לידסקי שמיהר להגיש מכתב חריף להנהלת האוניברסיטה. בתום השנה, כשהאירועים בשטחים החלו לעלות על טורים גבוהים, שוחרר הסרט ונמסר לשאול.

דוברי האוניברסיטה אמרו: "הזמנים השתנו ואחרי כך וכך שנים ההתייחסות לסרט היא פחות חמורה". שאול ומזכיה, מתוקי המציאות הישראלית המשונה קיבלו את המקדי הנביאים בשער, רק מפני שאחרים העדיפו לעצום עיניים, כמו אותו איכר שהראו לו ג'ירפה והוא רק הטמיר בקצרה "אין דבר כזה", חזר לחרוש את האדמה או לנגר ברהיטיו.

שאול ומזכיה גם למדו שיעור מאלף בתרבות ישראלית: שנות אסימות התעלמות, סרבים מעירנות ועקירה על עקרונות, ומי שרוצה לשמור על עורו ולעשות סרטים שלא יחרימו אותם — מוטב שיבחר בנושא נחמד ולא מרגיז. אקדמאים שרוצים להמשיך ולדור בנחת במגדל השן האקדמאי החמים והמוגן צריכים לנהוג כמו אותו איכר, כך בריזוק הצליח היטלר לעלות לשלטון.

שאול נזכר שבאותם ימים בשנת 80', כאשר הראה את הסרט למורים, אמר לו דוד פרלוב, יוצא ארגנטינה: "מבהיל אותי לחשוב מה היה קורה בארגנטינה עם חומר כזה, כאשר בחדרי העריכה ישנם לנו שוטרי חרש". ■

רוב הדיונים ביצירתו השירית של פאול צלאן נפתחים באמירתו המפורסמת של תיאודור אדורנו משנת 1949: „לכתוב שיר אחרי אושוויץ הרי זה מעשה ברברי". האם ביקש לומר במשפט זה כי אחרי הזוועות של המחנות הנאציים שוב אין מקום ליצירה הפיוטית בעולמנו? או שמא נתכוון לומר כי שום ספרות לא תהיה מסוגלת להתמודד או לתת ביטוי למה שהתרחש שם?

מכל מקום הוויכוח סביב אמירה זו נמשך שנים רבות, ובסופו של דבר ריכך אדורנו עצמו את משפטו, אם גם לא חזר בו לחלוטין, בין היתר משום שבינתיים נכתבה בגרמנית שירה גדולה שנושאה השואה, הלוא היא שירתו של פאול צלאן.

צלאן הגיע אל יעדו לא במהרה ולא בדרך הקלה. וגם לאחר שהגיע מצא את דרכו זרועה חתחתים, וחייו הפרטיים הפכו לגהינום בשל רדיפות משונאיו, שהוא חשד בקשריהם עם התנועה הניאו־נאצית. עד שבסופו של דבר בחר בהתאבדות כפתרון היחיד שנותר לו.

בצל החרדה

פאול אַנצֶ'ל (וזהו שמו האמיתי של המשורר, שהוסב ב־1948 לצֶלאָן, על דרך היפוך האותיות) נולד בשנת 1920 בצ'רנוביץ', בירת בוקובינה. חבל ארץ זה, שעל גבול גליציה ומולדביה, היה עד 1918 חלק בלתי נפרד מן האימפריה האוסטרו־הונגרית וסופח לרומניה בתקופה שבין שתי המלחמות, עד שנכבש בידי הצבא האדום בקיץ 1940.

בוקובינה היא ארץ יפהפייה, שנופה ההררי מזכיר את שווייץ, ותושביה בעלי תרבות גרמנית. הם דבקים בתרבות הזאת גם שנים רבות לאחר התפוררות הקיסרות האוסטרו־הונגרית, ותמיד נשאו עיניהם בגעגועים לווינה המעתירה, בירתה האגדתית של אותה קיסרות. צ'רנוביץ' שאפה לחקות את אחותה הגדולה בנוהל, בנוהג, באורחות־תרבות, אך עריה האחרות של בוקובינה, הממוקמות בין הרי הקרפטים, היו איים של נוי וגם של בדידות, ולא במקרה הולידו ספרות שיסודותיה היו חרדה ותידלון. מוטיב המוות היה מרכזי ביצירה הספרותית שנוצרה שם (בגרמנית, ברומנית, ביידיש) שנים רבות לפני שהמוות נהפך לישות יומיומית מאיימת בשנות המלחמה.

פאול צלאן נולד במשפחה יהודית שהיתה מפולגת בין שתי נטיות סותרות. אביו בא ממשפחה חרדית, ורצה שבנו יקבל חינוך מסורתי לכן שלח את פאול בילדותו לבית ספר יסודי עברי, „שפה עבריה". אמו נטתה לעולם התרבות החופשית, היא אילפה אותו דעת על ברכי הספרות הגרמנית הקלאסית, שהיא עצמה ספגה לתוך נפשה בעודה צעירה לימים. אין ספק ששפת־האם שלו, הלשון הטבעית שלו להבעת מאווייו ורגשותיו, היתה הגרמנית. שנה אחת (1938־1939) עשה בצרפת, כאשר נשלח לעיר טור, ללמוד שם רפואה באוניברסיטה. לאחר שפרצה המלחמה, חזר לצ'רנוביץ' ונרשם ללימודי רומניסטיקה באוניברסיטה המקומית. כאשר פלשו הגרמנים יחד עם הרומנים, בקיץ 1941, וכבשו חבל ארץ זה בחזרה מידי הסובייטים, נפגעו שם רוב היהודים, ביניהם גם משפחתו של המשורר. ישראל חלפן, שכתב את הביוגרפיה השלמה ביותר של פאול צלאן, מספר כי הוריו נשלחו למחנה מעבר ומצאו שם את מותם. תעשיין רומני אחד, מחסידי אומות העולם, הציע להם (כפי שסייע ליהודים רבים בצ'רנוביץ') להסתירם בבית־החרושת שלו. אמו של פאול סירבה. פאול עצמו, שהיה משוכנע כי בסופו של דבר יגיעו גם הוריו לשם, הלך אל מקום המסתור.

כשחזר משם הביתה, לא מצא עוד את הוריו. הם נתפסו על־ידי הגרמנים והוגלו. ב־1942 הוצאו להורג על־ידי אנשי הס.ס., יחד עם כל אלה שלא נמצאו עוד „כשירים לעבודה" במחצבת האבן. פאול נשלח על־ידי הרומנים למחנה עבודה ליד בוזאו (מולדביה), שם היו תנאי־חיים נוחים באופן יחסי. אחת לחודשיים איפשרו לו אפילו לצאת לביתו בצ'רנוביץ'. במחנה העבידו אותו בעיקר בחפירות. היה מתבודד גם שם, לא נטה להשתתף בשיחות חבריו, בסתר כתב כבר אז שירים, ובימי א', היום בו הותר לאסירי־המחנה לכתוב מכתבים, היה כותב לידידתו רות, שנותרה עדיין בצ'רנוביץ', ולקרוביו. בחודשים שעשה במחנה בבוזאו, עסק פאול בסלילת דרך לאחוזתו של אחד כראסקו, וזמן מה אף התגורר בביקתה שבאחוזה.

שנתיים ברומניה

ב־1944, לאחר שחרור בוקובינה על־ידי הצבא האדום, חזר פאול צלאן לצ'רנוביץ' וביקש להמשיך את לימודיו באוניברסיטה, הפעם במקצוע האנגליסטיקה. אך לא עברה שנה והוא החליט לנטוש את עיר הולדתו, שזיכרונות מרים קשרו אותו אליה, ולעבור לבוקרשט בירת רומניה. על שתי השנים שם (1945־1947) יש לנו תיעוד כמעט מלא, בזכותו של המשורר היהודי־רומני פטרה סולומון, שהיה ידידו הקרוב והשתייך לחוג הספרותי שהתהווה אז בבוקרשט. זו היתה העיר השנייה במפת הנדודים של פאול צלאן, אחרי צ'רנוביץ', ולפני וינה ופאריס.

כאשר ירד פאול צלאן לבוקרשט בסתיו 1945, והוא אז בן 25, החל תהליך שיקומה של רומניה אחרי ארבע שנות כיבוש גרמני ומלחמה עקובה מדם נגד הרוסים. הצעירים היו מלאי תקוות ותוכניות, ביקשו לבנות תרבות וספרות חדשה על ההריסות שהותירו אחריהן שנות המלחמה. היה זה „ירח הדבש" של הברית הרומנית־סובייטית. העיתונים הרבו לפרסם חומר על ברית־המועצות; סופרים סובייטים רבים באו לבקר בבוקרשט (ביניהם איליה ארנבורג, שבא פעמים אחדות), הוקמה הוצאת ספרים מיוחדת „הספר הרוסי", שמטרתה היתה לפרסם תרגומים מן הספרות הרוסית הישנה והחדשה, וקם שבועון „תקופה חדשה" שהיה ממוקד על טיפוח קירבה וידידות עם ברית־המועצות. פאול צלאן החל לעבוד בהוצאת „הספר הרוסי", ותודות לכשרונותיו הלשוניים המופלאים (הוא ידע גם רוסית וגם רומנית, אם כי אלה לא היו השפות הראשיות שלו), החל עורך כתבי־יד ואף מתרגם בכוחות עצמו. בין הספרים שתרגם יש להזכיר קובץ מסיפורי צ'כוב, „האכרים", ספרו של לרמונטוב „גיבור זמננו", ומחזהו של

שני ספרי השירה של פול צלאן יצאו בתרגומם העברי בהוצאת ספרית פועלים: „שושנת האין", 1989, תר' מ. וינקלר; „דבר־מה יהודי", 1987, תר' ב. אורגד.

פוגת המוות

פאול צלאן, משורר שעבר את השואה על בשרו, ניסה להשתקם, הוציא ספרי שירה ונחשב למשורר מצליח. בסוף ימיו, כתוצאה מהתנכלויות אישיות שם קץ לחייו

מאת א.ב. יפה

פול צלאן בווינה, 1947

קונסטנטין סימונוב „השאלה הרוסית". תרגומים אלה, שעליהם חתם בשם פאול אנצ'ל או א. פול, זכו להדים טובים מאוד בביקורת, ובעיקר צוין לשבח תרגומו ל„גיבור דורנו".

בשתי השנים שעשה בבוקרשט התיידד פאול צלאן עם כמה סופרים צעירים כותבי רומנית שבמקרה, או לא במקרה, היו כולם יהודים. לאותו חוג השתייכו, חוץ מפטרה סולומון שכבר הוזכר כאן, גם המשוררת נינה קסיאן, המבקר אובידיו קרוחמלניצ'יאנו (משה כהן), המספר ולאדימיר קולין והמשוררת מרגרטה דוריאן. צלאן היה גם מקורב מאוד למשורר יהודי איש בוקובינה, שכתב גרמנית, אלפרד מארגולספרבר, שכבר עבר גם הוא לבוקרשט. וייזכר גם אותו גרעין קטן של סוריאליסטים שניסו להחיות ברומניה את הזרם שייסד אנדרה ברטון בצרפת לפני המלחמה, אליו השתייכו פאול פאון (כיום תושב חיפה, רופא בבית החולים רמב"ם, שמו האזרחי ד"ר זכריה), גראסים לוקא וד. טרוסט.

פאול צלאן החל לכתוב באותו פרק זמן שירים ברומנית, ואם כי היתה זו אצלו שפה משנית, הוא הצליח לנצל את אפשרויותיה ולהביע בשירים אלה משהו מן המהות המוכרת לנו משיריו המאוחרים יותר בגרמנית. אצל חבריו מאותן שנים בבוקרשט נשמרו כתבי־יד של שמונה שירים, שמונה פואמות בפרוזה וארבעה סיפורים של קאפקא שצלאן תירגם לרומנית. בשירים מורגשת בעיקר השפעת הקלסיקה והמטפוריקה הסוריאליסטית. באמצעות הדמיון המבריא והשחרור מכבלי ההיגיון ביקש צלאן לפרוק מעליו את המועקה והחרדה שנותרו בנפשו אחרי השואה. המשחקים המילוליים הסוריאליסטיים קסמו לו בזכות מטען ההומור שבהם, יחד של חוסר דרך־ארץ אל ערכים מקודשים, אבל גם בגלל האפשרות לדלות ממעמקי התודעה חוויות נסתרות ומודחקות.

בד בבד עם הכתיבה ברומנית המשיך פאול צלאן לכתוב שירה בגרמנית; אחדים מן השירים האלה תורגמו כבר אז על־ידי ידידו פ. סולומון, והראשון בהם הוא גם שירו הנודע ביותר למשך שנים, „פוגת המוות", שהופיע לראשונה בשבועון הרומני „קונטמפוראנול" (בן הדור) ב־2 במאי 1947. נוסח זה אינו שונה בהרבה מן הנוסח המאוחר יותר של השיר, המוכר גם לנו בתרגומו של מ. וינקלר:

פוגת המוות

חֲלֵב שָׁחֹר שֶׁל שַׁחַר אָנוּ שׁוֹתִים בָּעֶרֶב
אָנוּ שׁוֹתִים בַּצָּהֳרַיִם וּבַבֹּקֶר אָנוּ שׁוֹתִים בַּלַּיְלָה
אָנוּ שׁוֹתִים וְשׁוֹתִים
אָנוּ חוֹפְרִים קֶבֶר בָּאֲוִיר שָׁם לֹא שׁוֹכְבִים בִּצְפִיפוּת
אִישׁ גָּר בְּבֵיתוֹ מְשַׂחֵק עִם נְחָשִׁים כּוֹתֵב
הוּא כּוֹתֵב בֵּין עַרְבַּיִם לְגֶרְמַנְיָה שְׂעָרֵךְ מְזָהָב מַרְגָּרִיטָה
הוּא כּוֹתֵב וְיוֹצֵא אֶת בֵּיתוֹ כּוֹכָבִים נוֹצְצִים הוּא קוֹרֵא
לִכְלָבָיו בִּשְׁרִיקָה
הוּא קוֹרֵא לִיהוּדָיו בִּשְׁרִיקָה חִפְרוּ קֶבֶר בְּתוֹךְ הָאֲדָמָה
הוּא פּוֹקֵד עָלֵינוּ נַגְּנוּ לְמָחוֹל עַכְשָׁו

חֲלֵב שָׁחֹר שֶׁל שַׁחַר אָנוּ שׁוֹתִים בַּלַּיְלָה
אָנוּ שׁוֹתִים בַּבֹּקֶר וּבַצָּהֳרַיִם אָנוּ שׁוֹתִים בָּעֶרֶב
אָנוּ שׁוֹתִים וְשׁוֹתִים
אִישׁ גָּר בְּבֵיתוֹ מְשַׂחֵק עִם נְחָשִׁים כּוֹתֵב
הוּא כּוֹתֵב בֵּין עַרְבַּיִם לְגֶרְמַנְיָה שְׂעָרֵךְ מְזָהָב מַרְגָּרִיטָה
שְׂעָרֵךְ מֵאֵפֶר שׁוּלַמִּית אָנוּ חוֹפְרִים קֶבֶר בָּאֲוִיר, שָׁם לֹא
שׁוֹכְבִים בִּצְפִיפוּת
הוּא קוֹרֵא הַעֲמִיקוּ לַחְפֹּר אַתֶּם וְאַתֶּם פִּתְחוּ בְּנִגּוּן
הוּא מוֹצִיא אֶת נִשְׁקוֹ מִתּוֹךְ הַחֲגוֹר מְנַפְנֵף בּוֹ עֵינָיו כְּחֻלּוֹת
הַעֲמִיקוּ לַחְפֹּר אַתֶּם וְאַתֶּם הַמְשִׁיכוּ נַגְּנוּ לְמָחוֹל

חֲלֵב שָׁחֹר שֶׁל שַׁחַר אָנוּ שׁוֹתִים בַּלַּיְלָה
אָנוּ שׁוֹתִים בַּצָּהֳרַיִם וּבַבֹּקֶר אָנוּ שׁוֹתִים בָּעֶרֶב
אָנוּ שׁוֹתִים וְשׁוֹתִים
אִישׁ גָּר בְּבֵיתוֹ שְׂעָרֵךְ מְזָהָב מַרְגָּרִיטָה
שְׂעָרֵךְ מֵאֵפֶר שׁוּלַמִּית הוּא מְשַׂחֵק עִם נְחָשִׁים

הוּא קוֹרֵא הַמְתִּיקוּ נַגֵּן אֶת הַמָּוֶת הַמָּוֶת הוּא רַב־אָמָּן מִגֶּרְמַנְיָה
הוּא קוֹרֵא הַאֲפִילוּ נַגֵּן בְּכִנּוֹר וַעֲלוּ כֶּעָשָׁן לָרָקִיעַ
אָז יִהְיֶה לָכֶם קֶבֶר בֶּעָנָן שָׁם לֹא שׁוֹכְבִים בִּצְפִיפוּת

חֲלֵב שָׁחֹר שֶׁל שַׁחַר אָנוּ שׁוֹתִים בַּלַּיְלָה
אָנוּ שׁוֹתִים בַּצָּהֳרַיִם הַמָּוֶת הוּא רַב־אָמָּן מִגֶּרְמַנְיָה
אָנוּ שׁוֹתִים בָּעֶרֶב וּבַבֹּקֶר אָנוּ שׁוֹתִים וְשׁוֹתִים
הַמָּוֶת הוּא רַב אָמָּן מִגֶּרְמַנְיָה עֵינוֹ כְּחֻלָּה
הוּא יוֹרֶה בְּכַדּוּר שֶׁל עוֹפֶרֶת הוּא מֵיטִיב לִקְלֹעַ
אִישׁ גָּר בְּבֵיתוֹ שְׂעָרֵךְ מְזָהָב מַרְגָּרִיטָה
מְשַׁסֶּה אֶת כְּלָבָיו בָּנוּ מַעֲנִיק לָנוּ קֶבֶר בָּאֲוִיר
מְשַׂחֵק עִם נְחָשִׁים וְחוֹלֵם הַמָּוֶת הוּא רַב־אָמָּן מִגֶּרְמַנְיָה

שְׂעָרֵךְ מְזָהָב מַרְגָּרִיטָה
שְׂעָרֵךְ מֵאֵפֶר שׁוּלַמִּית

בשירי השואה של פאול צלאן לא תמצא כל ביטוי ישיר למה שהתרחש, כל תיאור מדויק של הזוועות שחוו מבשרם היהודים במחנות. יש בהם לכל היותר איזכורים צוננים של עובדות (כגון: „למחרת היום החל הגירוש"), אך דרך ההבעה העיקרית שבהם היא מיטפורית. המשורר משתמש בדימויים חזקים ביותר כדי להמחיש את האימים („חלב שחור", „שערך מאפר שולמית", „המוות הוא רב־אמן מגרמניה"), אך הוא מחפש גם צורות עקיפות שונות כדי למסור את המסר שלו. השיר „צפצפה עלוותך בחושך תלבין" עשוי לפי דגם של שיר־עם רומני, בקצב האופייני לסוג זה של שיר, עם דימויים מקובלים בשירה העממית. אבל, תוכו רחוק מן הקלילות וההומור של שירה זו:

צַפְצָפָה, עַלְוָתֵךְ בַּחֹשֶׁךְ תַּלְבִּין.
שְׂעָרָהּ שֶׁל אִמִּי לֹא זָכָה לְהַשִּׂיב.

שֶׁן־הָאֲרִי, אוּקְרַאִינָה יְרֻקָּה כָּל כָּךְ.
אִמִּי בְּהִירַת־הַשֵּׂעָר אֶל בֵּיתָהּ לֹא תָשׁוּב.

עָנָן שֶׁל גֶּשֶׁם, הַאִם יֵעָצֵר עַל שְׂפַת הַבְּאֵר?
לְמַעַן כֻּלָּם בּוֹכָה אִמִּי הַשְּׁקֵטָה.

כּוֹכָב עָגֹל, אַתָּה כּוֹרֵךְ סֶרֶט מֻזְהָב.
מִכַּדּוּר שֶׁל עוֹפֶרֶת נִפְגַּע לִבָּהּ שֶׁל אִמִּי.

דֶּלֶת שֶׁל עֵץ, מִי עָקַר אוֹתָךְ מִבְּרִיחֵי הַפְּלָדָה?
אִמִּי רַכַּת־הַלֵּב לֹא תוּכַל עוֹד לָבוֹא.

תרגם מ. וינקלר

ואם הזכרנו את השפעת הסוריאליזם על שירתו, מן הדין להזכיר גם את ההשפעה הקובעת של יסודות יהודיים. צלאן לא היה „תלמיד חכם", אך הוא קלט בדרך אינטואיטיבית מיוחדת לו, ערכים וצורות־ביטוי, מטבעות־לשון ומוטיבים מעולם החסידות, מן הפיוטים והתפילות, ואנו מוצאים ברבים משיריו פסוקים ביידיש, (בשיר Benedita) „עס איסט אלעס אנדערש" נמצא את המלה „תקיעה" (בעברית), וכרי־דברים היסטוריים כגון „תאר לך: /חייל־מדבר ממצדה/לעצמו משנן מולדת,/לבלתי־מחיקה/כנגד/כל חוד בתיל" (עברית בן־ציון אורגד), ואילו בשיר „היי אשר תהיי/, תמיד" כתוב לאמור: (למטה במסגרת)

יהודי גולה

אלה רק דוגמאות מעטות. וודאי שלא פחות מכרעת היא השפעת השירה הרומנטית הגרמנית על צלאן, ובעיקר השפעתו של ריינר מאריה רילקה, אבל המהות היהודית היא הדומיננטית בכל שיריו. וצודק פ. סולומון בכתבו: „כל השבחים שקיבל, כל המחקרים המלומדים שהוקדשו לשירתו, לא הצליחו להעבירו על דעתו, להשכיח ממנו את תסביך הנטש שנשא בקרבו ואשר דחפו לקראת היעד הטראגי שמהותו יהודית." והוא נשאר כל חייו יהודי גולה.

בשלהי 1947 עזב צלאן את בירת רומניה ויצא לווינה, דרך בודפשט. היה באמתחתו כתב־יד של קובץ שירים בגרמנית, „חול מן הכדים", ומכתב המלצה של ספרבר אל אוטו באזיל, עורך כתב־העת „פלאן". אך לא בקלות נסללה שם דרכו אל הפרסום. הוא קשר בווינה קשרים עם כמה סופרים, אך מו"ל לספרו לא נמצא. ובסופו של דבר החליט להוציאו על חשבונו. הספר שכלל 45 שירים, מחזור אחר, יצא לאור לאחר שצלאן כבר עזב את וינה בדרכו לפאריס, באוגוסט 1948. כשפתח את דפי הספר חשכו עיניו. הוא היה מלא שגיאות־דפוס ושיבושים, וצלאן החליט לגנוז אותו. חלק מן השירים שנכללו בו הודפסו מחדש בספרו השני „פרג וזיכרון" שיצא לאור ב־1952.

בפאריס מצא צלאן אקלים נוח יותר לעצמו. אם כי המשיך לכתוב גרמנית ורק גרמנית, לא נתקל יום־יום באותם אנשים שהזכירו לו את אנשי הס.ס. והוורמאכט מימי השואה. כאן פגש את הגרפיקאית ג'יזל לאסטראנז', נשא אותה לאשה ונולד בנם אריק, ב־1955. צלאן החל להורות את השפה והספרות הגרמנית בסמינר היוקרתי להכשרת מורים „אקול נורמאל סופרייאר" וכיהן במשרה זו עד סוף ימיו. אהב את העיר והירבה לטייל ברובעים השונים של פאריס, הכיר את רחובותיה וסימטאותיה ואף התיידד עם כמה סופרים חשובים, ביניהם המשורר אנרי מישו. אך מצבו החומרי היה דחוק, והוא שקע בריכאון. ספרי השירה שלו „מסף אל סף" (1955), „סורגי לשון" (1959), „השושנה של אף אחד" (1963), „מפנה נשימה" (1967), „חוטי שמשות" (1968) היקנו לו מקום־כבוד בשירה הגרמנית בת־זמננו. בגרמניה יצאו לו מוניטין, הוא הוכר כמשורר גדול וכמה מטובי החוקרים והמבקרים כתבו על שירתו מסות ומחקרים (וביניהם וולטר ינס, בֶּדָה אָלֶמָאן, קארל קרולוב, זיגברט פראוור), אך כל אלה לא היקנו לו הרגשת ביטחון ושלווה נפשית. מצב בריאותו התדרדר והלך. הוא סבל מדפרסיה עמוקה ואושפז פעמים אחדות, למשך חודשים. בינתיים התפורר התא המשפחתי, ג'יזל התגרשה ממנו.

הפרשה האחרונה שניחתה על ראשו היתה מסע ההשמצה שהחלה לנהל נגדו אלמנת המשורר איוון גול (יצחק לאנג, משורר גרמני־צרפתי ממוצא יהודי (1891־1950) קליר גול, שמתוך מניעי נקמנות אישית בלתי־ברורה, טענה כי צלאן אשם בגניבה ספרותית, כי הוא פירסם, כביכול, בחתימת שמו שירים שמסר לו איוון גול. האשמה דמיונית, בלתי אמינה, ואכן נמצאו סופרים גרמנים ידועים שנחלצו לעזרתו (מארי־לואיז קאשניץ, אינגבורג בכמן, קלאוס דמוס). אך נמצאו גם גופים ציבוריים ואישים, בעיקר ניאו־נאצים, שמצאו כי זוהי הזדמנות נאותה להיפרע מן המשורר שהזכיר לעולם כולו מה שעוללו הגרמנים לעם היהודי, והם ניפחו את העניין, ירדו לחייו. ב־20 באפריל 1970, חודשים אחדים אחרי ביקורו היחיד בישראל, שם פאול צלאן קץ לחייו: הוא הטביע את עצמו במי הסינה.

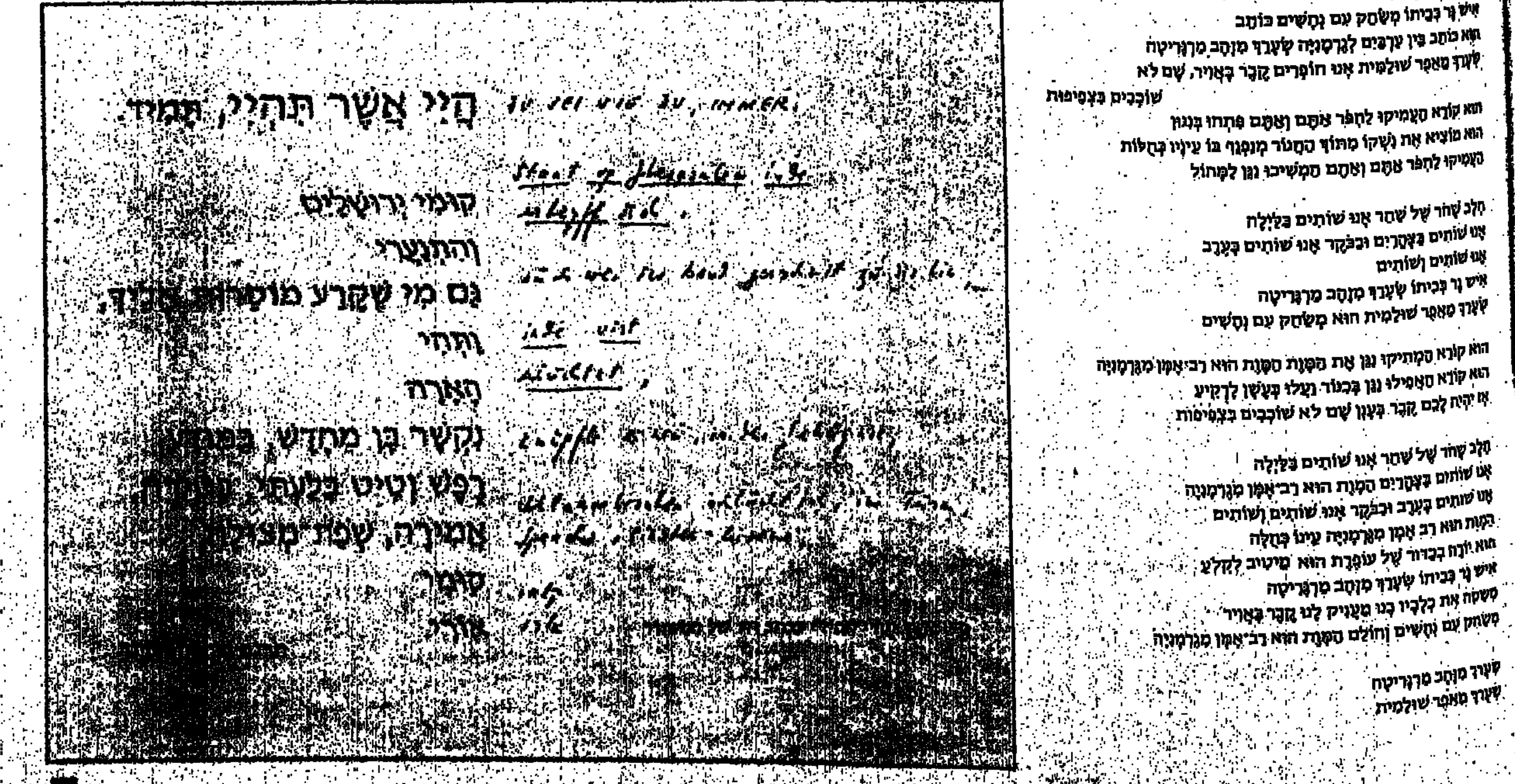

„היהודי הוא שקרן, שוביניסט, קפיטליסט ואינדיבידואליסט"

זוהי המלחמה השלישית, שבעיצומה אני יושב כאן, כשהארץ בוערת מאחורי. בשתי הפעמים הראשונות הייתי כאן בשליחות הסברה. הפעם אני בשליחות משלי, אדון לזמני ולבני שיחי. אין אני חייב להגן על ארצי בטלוויזיה, להיטגע מדברי הבלע והתוקפנות של יריבים ערבים, ומבורותם של מנחים אמריקנים, להשתתף באבלם ובחרדתם של יהודים, ולהיבהל מלאומנותם של הוורדים.

אדון אני לעצמי, ולכן אינני יכול להתחפר בעמדת מגן ברורה, שחייב הייתי להיאחז בה בעבר מול שקריו המגוהצים של נציג הליגה הערבית באו"ם קלוביס מקסוד, או מפני לחישת הארס של נציג אש"ף אחרי סברה ושאתילה: „הבעיה אינה בפלישת היהודים ללבנון — ישראל נולדה בדם, ותמות בדם". איש אינו רואה בי סמל או נציג, והבריות בארכיון הלאומי האמריקאי בוושינגטון חולפות באדישות על פני ועל פני הניירות שאני מחטט בהם. לוא רק ידעו מה יש בניירות הללו.

„הפרוטוקולים" והאופי היהודי

המדובר במסמכים של המודיעין האמריקני מתקופת המלחמה העולמית האחרונה, ששוחררו זה לא כבר לפרסום: „אירופה הכבושה. בעיית היהודים. פלסטיין". ארץ־ישראל בוערת שם — לעתים בלחישה ולעתים בלהבה מתלקחת. המדובר באותם חזיונות, באותן מילים, ובאותם עניינים שסבו אלינו לפני חודשיים. כאילו ניצתו מחדש מתוך התיקים המצהיבים הללו — עם שינויים שגרמם הזמן.

אחדים מן השינויים יש בהם כדי לדכא את רוחך הנכאה עוד יותר, ויחד עם זאת לעוררה במקצת: כמה מן התיקים נושאים תאריכים כמו 1919 ו־1920, כאשר פרצו המהומות הראשונות בא"י תחת שלטון הבריטים. המסמך הראשון הוא... „הפרוטוקולים של זקני ציון", שסמל המודיעין של צבא ארה"ב טבוע בכריכתו. אחד ממפקדי החייל כותב בהקדמה לגוף המסמך, כי „אין להניח" שהפרוטוקולים הללו הם „אכן תכנית יהודית להשתלט על העולם", ולהרוס את הסדרים הקיימים בו. אלא ש„יש כאן דמיון מפתיע לבין המתרחש כיום ברוסיה, תחת שלטונם של לנין וטרוצקי".

כיצד הגיעו הפרוטוקולים לתיק „פלסטיין" של המודיעין האמריקני ב־1920? בשל השילוב שבין „זקני ציון" לבין הציונות, ולבין מהומות אלימות בארץ. יתר על כן — יש מי שטורח להזהיר את הצבא האמריקני מפני מזימותיהם של היהודים בארה"ב גופא, ומפטם את אמ"ן שלו בפרטי־פרטים על כוחם ושליטתם של יהודים מכל המינים — ובראשם אנטי־ציונים ידועים — בארה"ב ובעולם כולו. אחת ההוכחות הניצחות של אנטישמים אלה היא גזילת פלסטינה מידי הנצרות — טרם מזכירים את הערבים — והחזרתה לידי „יהדות הממון הבינלאומית", הודות לשליטתה בלורד בלפור וביתר עושי דברה.

להלן צופן התיק בחובו „ניתוח לעומק" של היהודים „מבחינה גזעית, לאומית, היסטורית, פיזיולוגית, פסיכולוגית, ופילוסופית": „אין אומה יהודית, בהיעדר שפה ומוח לאומי משותף הכרוך בה ובשכמותה. יש מנטליות, ויש פילוסופיה יהודית, שנוצרו משך דורות של רדיפות מחד והסתגרות מרצון מאידך..."

„מבחינה התנהגותית, שכיחה מאוד אצל היהודים רפיפות של עצבים... דאגנות חמורה וחרדה פורצות אצלם התוצה במקרים של מה בכך — בכי היסטרי ויללות נוראות (אופייניים) במקרים של מוות". „יחד עם זאת הם אמנם קשי עורף — מקבלים תבוסות בחירוק שיניים, ובהחלטה נחושה להמשיך... בוערים בתחושה כי הם „העם הנבחר", אכן אין קץ לשאיפותיהם... הם שקועים בתאווה „לדעת מדוע", וסקרנותם אינה יודעת גבול — ביחס לאובייקטים מוחשיים וניתנים למישוש..."

„מבחינה פוליטית וכלכלית, היהודי הוא דווקא שקרן, שוביניסט, קפיטליסט, ואינדיבידואליסט... יחד עם זאת זעקו היהודים מימות עולם נגד המטריאליזם ונגד הכפירה בעיקר, ותמיד נפלו דווקא בשביים של שני אלה — כדי לקום מחדש ולהשמיע את הבשורה של אחוות המין האנושי כולו, שעה שהוסיפו לרחף מעליו כבניו הנבחרים של אלוהיהם המדברי".

כך נמשך לו אותו אוסף של דעות על העם היהודי עד שכלה התיק מוסר תקציב. שכן זמן מה אחר כך נתכנסה ארה"ב בתוך עצמה, ונשארה בבדלנותה עד להתקפת היפאנים על פירל־הרבור.

מעוללות הצנזורה

אולם הדעות הללו על היהודים לא שככו חיים עם התיק שנסתיים. 20 שנה אחר כך, כאשר החלו תיקי המודיעין האמריקני בעניין א"י להתעבות מחדש, כתבה גברת אמריקנית אחת מכתב פרטי למשפחתה בארה"ב על הנעשה בפלסטיין. מדובר במכתב אחד מרבים שנפתחו ע"י „הצנזורה האימפריאלית" הבריטית, ותוכנם הופץ לסוכנויות הממשלה והצבא מלונדון ועד בומביי, ואף נמסר דרך שיגרה למודיעין האמריקני.

בשיאה של השואה, כותבת הגברת מירושלים:

„אינני רואה שום תקווה ליהודים. אלא אם כן יתאחדו עם הערבים — מה שאינו אפשרי, מכיוון שהקיצוניים היהודים תובעים את כל הארץ. בכל שניסיונם מר יותר, אין היהודים לומדים ממנו. הם רותחים על בעלות־הברית משום שאינן מצילות את יהודי אירופה. הסברתי (להם כי היה עליהם) לומר לפחות, כי יש להציל את כל הנרדפים באירופה... אולם הם רוצים להציל רק את היהודים, ולהביא אותם לפלסטיין, מה שמכעיס את הערבים עד מוות ומסכן אותנו בכל העניין... כאילו (אנו תומכים) בציונות, כביכול... וזהו ארץ טראגית, כמעט מקוללת..."

ועוד מכתב פרטי שיורט בזמן מלחמת העולם השנייה בידי הצנזורה הבריטית, שכותב איש עסקים אמריקני בתום ביקורו בארץ הקודש, לחברו בארה"ב: „היהודים שונאים את הערבים באורח מודע... השנאה הערבית היא תאווה עמוקה, המבעבעת רוב הזמן מתחת לפני השטח ופורצת אל פניו מדי פעם... תקוותי היחידה, היא בציוויליזציה הטכנולוגית המודרנית, שאולי תחסל את השנאות הישנות... הדת תצטרך להיעלם, לפני שאיזור זה יחדל לבוסס בדם. מפליא עד היכן שלילתה של אמונה אחרת משלהם, היא עורק החיים של בני הדתות והאמונות השונות באיזור זה של העולם"...

אתה יושב באולם הקריאה של הארכיון הלאומי בוושינגטון, ומהרהר בג'יהאד האיסלמי ובמאיר כהנא, ב„גוש אמונים" ובאייתולה חומייני — ובחזון הטכנולוגי של בן־גוריון ובני דורו, שנותרה ממנו פצצה אטומית.

„שניהם בלתי אפשריים"

עתה מגלים התיקים את דעתו של האדון פינקרטון, הקונסול הכללי האמריקני בירושלים באותם הימים — בשיאה של השואה, וסמוך להכרעה על עתידה של ארץ־ישראל — על מנהיגי היישוב, דוד בן־גוריון ומשה שרתוק: „שניהם בלתי אפשריים. כל אחד על פי דרכו". מדוע? מכיוון ששניהם תבעו, איש איש בסגנונו האופייני, מדינה יהודית, שלא יקלה להתקבל על דעתם של הערבים, ועם זאת בוודאי שיכלה להזיק לאינטרסים של המערב.

אולם גם מן הערבים לא חשך הקונסול את שבט לשונו, בשיחה עם קצין מודיעין אמריקני שבא ללמוד את המצב בשטח: „זהו ביתם של היהודים ושל הערבים גם יחד", אמר פינקרטון בנעימה מזרחית אופיינית. „שני הצדדים הללו לנהוג בהיגיון והתנהגו באי־רציונליות טהורה, ייקח הרוח את שניהם — אם גם חייב לומר כי אני מתעב את הערבים פחות מאשר את היהודים הלאומנים."

„הבריטים שבו לאחרונה לדבר בחלוקת הארץ. אולם זהו חלום באספמיה (PIPE DREAM), הואיל והארץ קטנה כל כך. אינה ניתנת לחלוקה, ובני הגזעים השונים מעורבים בה ללא תקנה, ואף אין הם רוצים בכך..."

„לערבים אין מנהיגות, אין ארגון ואין יכולת של שיתוף פעולה מתוך אחריות... 20 שנה שיחקו בהם מנהיגיהם, עייפו אותם, לכלום ותסכלו אותם ללא מוצא"...

„אם ימרדו היהודים בבריטים, וימצאו עצמם למול קני מקלעיהם, ישימו במהרה את זנבותיהם בין רגליהם ויפוצו לבתיהם. הערבים יילכו אל ההרים, ויגרמו לצרה רצינית ונמשכת... אשר לארה"ב, עליה להישמר מלהתערב בארץ זו כמפני האש, ולהשאיר את המכשלה לבריטים, שהביאו אותה על עצמם מלכתחילה. באשר להשפעתם של הציונים באמריקה, אין ספק שמגזימים בה לאין שיעור, אך ייתכן כי אחד מתומכיהם המקורב לנשיא... יתפוס את רוזוולט בשעת חולשה וישכנע אותו. אם תיווסד מדינה יהודית, תתחולל תבערה מבוערת על פני השלום העולמי, שיקום אחרי מלחמה זו, ובכך נסייע במו ידינו לבצר את אותו סוג של לאומנות, שאנו עמלים כל כך לנצחו במלחמה הנוכחית".

ההשוואות בין המפעל הציוני בא"י לבין הפאשיזם הלאומני באירופה — בשיאה של השואה, כאשר קרבנותיו העיקריים היו היהודים — יש לה הד גם ב„אפוס בן ארבעה פרקים" שכתב בזמנו איש סוכנות הביון האמריקנית OSS בירושלים. „אוסף" זה קיבל ציונים רבים לשבח מראש המודיעין הבריטי בארץ, הבריגדיר קלייטון. מצא חן בעיניו של קלייטון סיומו של המחבר, כי תנועת העבודה הציונית היא „נציונל־סוציאליסטית", דהיינו, נאצית — „סוציאליסטית כלפי היהודים, ולאומנית קיצונית כלפי כל האחרים". ראש המודיעין הבריטי אף המליץ לפרסם את המסמך הזה ברבים, אלא שהצעתו נדחתה באדיבות על ידי ראש אגף המודיעין של OSS בוושינגטון, ויליאם שפרידן, בטענה שזהו נושא עדין ביותר, ש„אלפי אנשים כאן באמריקה עוסקים בו וחיים אותו".

הגנרל סטרונג ופרנקלין רוזוולט

ראש אגף המודיעין של צבא ארה"ב, שהיה זרוע עצמאית ושונה מ־OSS, הרשה לעצמו לנקוט לשון חופשית וצחה באותה העת. בתזכיר שכתב לראש המטה של הצבא, הגנרל מרשל, אומר ראש אמ"ן, הגנרל סטרונג: „אחרי הכל, יש 16 מיליון יהודים בעולם, ויותר מ־340 מיליון מוסלמים, החיים בגוש רצוף במפסי מצפון אפריקה ועד הודו, והם חיילים בעלי התפיסה העצמית המפותחת ביותר מבין עמי העולם".

כוחו של הנפט הערבי מופיע כאן כארגומנט משני ביחס לנזק האסטרטגי והפוליטי שיגרום סכסוך ללא תקנה בינם לבין המערב. הפחד מפני ההמון המוסלמי היה, משום כך, נר לרגליו של רוזוולט עצמו, כפי שאנו מוצאים במכתב שכתב לאחד ממנהיגי היהודים בארה"ב באותה עת: „מה תעשו מול אספסוף משולהב של דרווישים, שיצא נגדכם בכל חמת זעמו?"

בלשון אחרת, אני שומע אותו סיפור מפיו של אחד הוותיקים, סוכן לשעבר של OSS בא"י, שכלה ימיו לאחר כהונה הממושכת שלו במדינת וירג'יניה. הוא אריה מאוד, אינו נרתע לדבר במעשיו בפלסטינה (א"י) בימים ההם, אך עובר מיד למהומות בשטחים: „אינך מכיר את הערבים. הנקמה היא יסוד מוסד של תרבותם. הם ירדפו אתכם אלף שנה. הם קרובים לתנ"ך הרבה יותר מכם: 'עין תחת עין, ושן תחת שן'. אתם עמלק שלהם, והם רבים כחול אשר על שפת הים". אני מזכיר את הסכם השלום עם מצרים. — „שטויות", הוא אומר, „המצרים אינם ערבים. הם שונים ורק סיגלו לעצמם שכבה דקה של ערביות. הבעיה שלכם אינה מצרים, אלא כל הערבים האמיתיים".

אני אומר כי אכן זו היתה בעיית הקיום שלנו בשעתו — היום מדובר בתקופת האטום. שקט מן העבר האחר של קו הטלפון — „אבל גם לפקיסטן יש פצצה". אני שואל אם הפקיסטנים יותר ערבים מן המצרים, ומוסיף כי עשרות מיליוני ה„דרווישים" המשולהבים, כפי שכינה אותם רוזוולט בשעתו, לא יוכלו לקוות להשמיד את ישראל מבלי שיישמדו כולם עד האחרון בהם. וזהו עוד הבדל בין ימינו אנו לתקופת השואה. יש לנו סכסוך נמשך עם הפלסטינים, ואותו עלינו לפתור על־ידי פשרה טריטוריאלית, לכשיווכחו הפלסטינים כי מדינות ערב, אש"ף והעולם אינם באים לעזרתם. שוב יש לי תשובות, קלות מדי מן המוכן. האיש נאנח, ומאחל לי הצלחה.

הארכיאולוג כמרגל

אני מתקשה לכעוס על עצמי, ולוא מן הטעם כי עלעול נוסף בתיקי המודיעין האמריקני מימי המלחמה מגלה מקצת ממעלליו של סוכן OSS אחר בירושלים באותה העת. פרופ' נלסון גליק, סוכן מס. 205, כתב בשנת 1943 מכתב פרטי מביה"ס האמריקני לחקר המזרח־התיכון בירושלים, לאחד מראשי הקהילה היהודית הרפורמית בארה"ב. ככל האחרים, נפתח גם מכתב זה על ידי הצנזורה הבריטית, ותוכנו הופץ בעשרות עותקים לכל מיני מפקדות וגופים ממשרד המלחמה בלונדון ועד ל„מפקדת חיל האוויר המלכותי, המזרח־הקרוב". הבירוקרטיה האדירה של מעצמות גדולות במלחמת עולם עוד תעסיקנו באחת הרשימות הבאות. נלסון גליק עצמו היה ממנהיגי הקהילה הרפורמית, ומראשי בית־המדרש שלה לרבנים בסינסינטי, לפני שקיבל על עצמו את שליחות הריגול שלו במזה"ת במהלך מלחמת העולם. הוא גויס על ידי פרופ' אפרים־אביגדור שפייזר ממייסדי חקר המקרא המודרני בארה"ב, שהיה ראש הדסק המזרח־תיכוני של ה־OSS בתקופת המלחמה. גליק פעל בארץ במסווה של מחקר ארכיאולוגי, שבו עסק אמנם לפני ואחרי שירותו כאן כמרגל, ואף העמיד תלמידים הרבה, ובהם רחבעם זאבי, „גנדי".

בתקופת השירות כתב מירושלים בזריאף לחבריו הרפורמיים בארה"ב: „הסכנה החמורה ביותר הנשקפת לנו, היא מן הפגיעה בפיתוח הדת היהודית באמריקה — אם נתמסר כליל לעניין זה של הלחימה לזכויות היהודים בא"י... יש להימנע מלהזדהות עם הציונים הקיצוניים הללו ולשמור על עצמאותם של הרפורמים... כלפיהם... הפשיסטים הציונים מעוררים בי בחילה... (שכן) הפעולה להקמתה של מדינה יהודית היא מטורפת בחוסר התכלית שבה, כמו שה„ספר הלבן" הוא אינקוויזיטורי באותה מידה. צריך, אפוא, להתיר לעלייה יהודית, אשר תיצור שיווי משקל דמוגרפי בין יהודים לערבים בארץ, ואחר כך לכונן חבל יהודי בקונפדרציה ירדנית־סורית־פלשתינית, בחסותן של בריטניה ושל ארה"ב."

רעיונות כאלה, שהקונסול האמריקני בירושלים הזהיר את וושינגטון לבל תיגרר אחריהם, היו מקובלים על ד"ר י.ל. מגנס המנוח ועל אנשי „ברית־שלום" באותה עת. אחרים מהם, כמו ח.מ. קלווריסקי ואהרון כהן ז"ל, ניסו דבר ברוח זו אל מנהיגי הערבים בלא הצלחה יתרה. הדבר נודע, ובדיון הסתדרותי פנימי תבע ברל כצנלסון לערוך חקירה ודרישה בקשר למהלכי קלווריסקי וכהן, ומאיר יערי המנוח תמך בדרישה לערוך חקירה כזו. כיצד אנו יודעים זאת? המודיעין הבריטי והמודיעין האמריקני קיבלו דו"חות הנראים מדויקים על דיונים פנימיים שבמנגנוניים של מוסדות היישוב, מסוכנים שונים ורבים ובהם אנשי המודיעין הפועלני בא"י, המופיעים בתיקים הללו, שגם לעניינם עוד נשוב. צריך אולי להוסיף כאן, כי ד"ר מגנס מופיע באותם התיקים הקדומים של אמ"ן האמריקני, כמבכה לבדיקתם של „הפרוטוקולים של זקני ציון"...

כאן אני מגיח לרפים הללו שהצהיבו, יוצא אל הקור הנורא של וושינגטון, ונקלע לצעדת הניצחון של קבוצת הכדורגל האמריקני של הבירה — היא נבחרת „אדומי העור", זוכת בגביע הלאומי. „אדומי העור" הללו הם שחורים ברובם, למעט שחקן לבן אחד או שניים, וניצחונם הוא ניצחונו של הרוב השחור בבירת ארה"ב. יחד עם זאת מדובר בספורט לאומי, שאינו מפלה בין הגזעים ומשמש לכולם מקור של נחת וגאווה. אני נלכד מיד בתוככי ההמון, ומתקע בידי דגל של „אדומי העור", והתצורה, כובע מצחייה והאס, ורעשן בצבעי הנבחרת שאין אני רואה טעם לעצמי מלעשות בהם שימוש, לבל יבולע לי. מאחרי עומדת גברת לבנה, לא צעירה ומהודרת, הנראית כפקידה בכירה בפנטגון, ומריעה בכל כוח ריאותיה הארוזות בהתלהבות. כושית צעירה ושובבה מראה מגושמת ברגל כמשורטת. האילו שחקני הקבוצה המנצחת נדמים לה האלים התרגשות עצומה כל כך, עד שכולו משותף לקראתם כאחוות אנוש של אומה מאוחדת, ששכחה לרגע אחד של קסם את ההבדלים שאין לגשר עליהם, המפרידים ביניהם בתיקונם בין הגברת המהודרת לנערה השחורה.

כבואי הביתה מדבר על המסכים סיפור הקבורה בחיים של הנערים הערבים ליד ירושלים. בעל הבית רב יהודי מקומי, מקשיב בזוועתה, קם ומכבה את המכשיר. — „לא יכול לראות, ולא מסוגל לשמוע עוד", אומרת הרבנית במנוד ראש. „אינו עומד בזה".

לראשונה מאז הגעתי, אני מתעניין משמתמה בתעודת הסמיכה שלו לרבנות, התלויה על הקיר. החתום — „נלסון גליק, נשיא בית־המדרש, 1948".

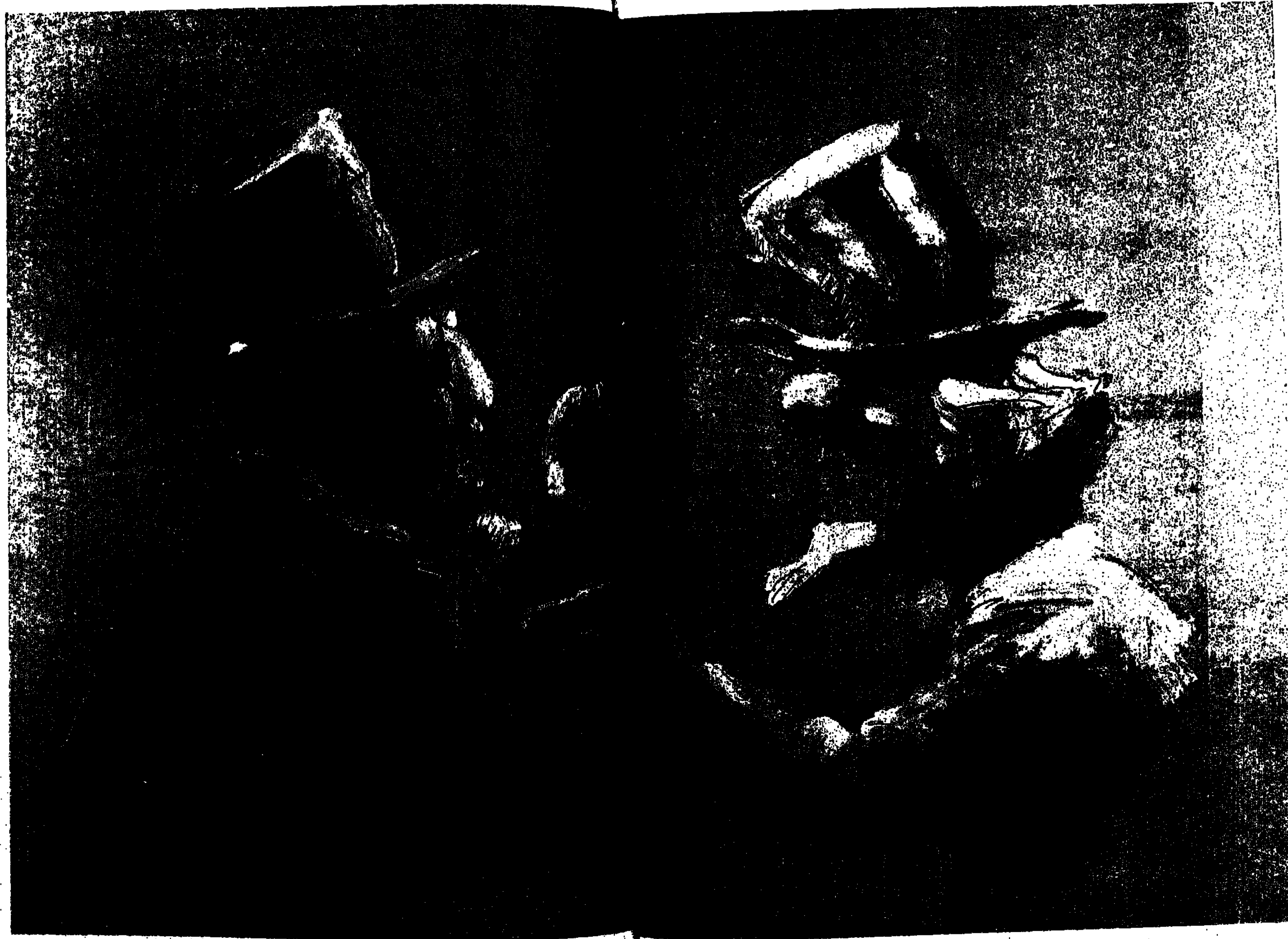

הארכיון הלאומי האמריקני שבוושינגטון הוא מכרה זהב להיסטוריונים. כתבנו נטל חופשה ויצא לנבור בניירת. הוא העלה משם את „הפרוטוקולים של זקני־ציון" נוסח ארה"ב ובהם ניתוח האופי היהודי ועוד מסמכים מעניינים. כתבה ראשונה

מאת שלמה אהרונסון

כל יום

17.3.88—11.3.88
מוסף רדיו וטלוויזיה

שישי טלוויזיה

11.3.88

(כ) כתוביות מיוחדות ללקויי שמיעה.
08.00 עד כאן, חדשות קול ישראל.
08.05 שעת כושר.
08.15 קשת וענן, והגדת לבנך (פסח) (כ).
08.40 מסך לספרות (יסודי) מי אני? (כ).
09.00 מוסיקה (ד' ו').
09.20 לשון ותקשורת (ג' ה') מיון 2 (כ).
09.45 רחוב סומסום, עניין של הרגשה.
10.15 חשבון ו', האלוף.
10.40 מדעי הטבע (יסודי) ציטה.
11.00 חברה ותרבות (יסודי).
11.30 אורחות (ו' ט') בג"ץ.
12.00 חברה ותרבות (על יסודי) יש עוד דרך.
12.30 מוסיקה, ע"י (העשרה).
13.15 האוניברסיטה הפתוחה: מוסיקה.
13.45 עד כאן, חדשות קול ישראל.
13.50 סידרה חדשה בת 6 פרקים, צלילים מופלאים, הסידרה דנה בהתפתחות הסימפוניה מראשיתה אצל היידן ומוצארט ועד ימינו.
14.40 ההגה לבית פורסייט, פרק 9.
15.30 מפגשי בראשית, פרשת ויקהל, פקודי.

טרנס סטאמפ וסאמאנתה אגר, גיבורי הסרט „האספן" (22.15)

16.00 ערב חדש, מוסף לשבת.
16.30 קיצור החדשות (ערבית).
16.32 תורה.
17.20 לקט שירים (ערבית).
17.30 סרט ערבי.
19.20 על המרקע (ערבית).
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 שבת שלום — תכנית לליל שבת, בהגשת אברהם בורג ואלעזר שטורם.
20.15 יומן.
21.15 סיבה למסיבה עם רבקה מיכאלי.
22.15 סרט קולנוע, האספן (ראה הפניה).
23.45 אלפרד היצ'קוק מגיש, שם הפרק: המטפס.
00.10 פסוקים לשבת וחדשות.

ערוץ 2
18.30 הטחנה על נהר פלוס (פרק שלישי).
19.00 מוסיקה קלאסית.
19.40 סדרת דרמה, אחרי הצלצול. בהפקת הטלוויזיה הישראלית. פרק ראשון: רעיה.
20.25 שיגעון של מסיבה, תכנית בידור עם להקת הכל עובר חביבי.
21.25 אוסף שירים של קלין אדמס, יהודית רביץ ופאקו דה לוסיה.

סרט קולנוע: „האספן". פרדי קלג הוא פקיד בנק קטן ואפור, אשר תחביבו הוא איסוף פרפרים. חייו משתנים כשהוא זוכה בסכום כסף גדול בלוטו. הוא רוצה את מירנדה, שאותה העריץ מרחוק זה זמן רב, וכולא אותה בביתו הכפרי. זו הדרך היחידה שבה הוא יכול להעלות על דעתו לשכנעה, שתכיר אותו טוב יותר. הסרט מבוסס על ספרו רב־המכר של ג'ון פאולס. שחקנים: טרנס סטאמפ וסאמאנתה אגר.
שעה 22.15

שבת טלוויזיה

12.3.88

16.00 סדרת דרמה ב־6 פרקים, קרקס. סיפורו של זוג שבבעלותו קרקס באיטליה. בין כותליו הוטמנו תמונות יקרות ערך שנגנבו.
16.25 קיצור החדשות (ערבית).
16.30 סרט צרפתי, פרפר על הכתף (ראה הפניה).
18.00 עולם הכוחות המוזרים של ארתור קלארק, שם הפרק: מסרים מהמתים.
18.30 שבועון טלוויזיה, תכנית העוסקת במגוון אירועים מן העולם (ערבית).
19.00 בידור חוץ לארץ, תכנית מיוחדת עם הזמרת קייט בוש, בהופעה חיה באנגליה במופע פעלולים אור־קוליים, ורקדנים מלווים את הזמרת בהופעתה.
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 משפחת קוסבי, שם הפרק: גברת ווסטלייק, תיאו מתכונן לגרוע ביותר, כאשר אביו מזמין את המורה שלו למתמטיקה לארוחת ערב.
20.25 שבוע טוב, התכנית מוקדשת לרמת הגולן במלאת 20 שנה להתישבות היהודית בגולן, משתתפים: ראש המועצה המקומית איתן ליס, הרב ישעיהו הרשקוביץ וחני עמיצור: על הישוב היהודי הקדום בגולן, בחלק האמנותי: הזמרת מילי רן חבורת הזמר הגולן, ותזמורת האביב, בנצוח מנשה לביבן המנגנת מחרוזות שירי גולן, מנחה: ליליה נגר.
21.00 מבט לחדשות.
21.35 ספורט: משחק השבת.
22.35 סרט טלוויזיה, מלון על שפת האגם (ראה הפניה).

לינו ונטורה, בתפקיד הראשי ב„פרפר על הכתף" (16.30)

23.50 פסוקו של מקום — מבט אל בין שן המקראית היא בית־שאן. חדשות.

ערוץ 2
18.30 „מחפשי המציאות", פרק שלישי: „החיפוש".
19.00 מרוס פנדלטון: קטעי מחול.
20.00 קונצרטיילה: פרנץ ליסט: פנטסיה על מנגינות עם הונגריות לפסנתר ולתזמורת.
20.30 „נגד הרוח": דרמת טלוויזיה.

סרט צרפתי: „פרפר על הכתף". אחד מסרטיו הידועים של השחקן הצרפתי הנודע, לינו ונטורה, שהלך לעולמו לפני חודשים מעטים. אזרח צרפתי נקלע, בעל כורחו, לפרשת ריגול בספרד, הקשורה באלימות פוליטית. הוא מוצא עצמו מאושפז בבית חולי נפש. בנסיונותיו להחלץ מן הרשת, הוא נקלע למצבים קשים.
שעה — 16.30

סרט טלוויזיה: „מלון על שפת האגם". סופרת לונדונית של ספרים רומנטיים נאשמת על־ידי חבריה בדבר חמור ונשלחת לבלות זמן מה במלון בשוויץ, השוכן לחוף אגם. אדית, הסופרת, מנצלת את ההזדמנות לכתוב רומן חדש. היא מתגעגעת לחבריה ובוחנת את שכניה למלון. מתוך השהייה במלון וההיכרות עם האנשים, היא מגיעה להיכרות טובה יותר עם עצמה. בתפקיד אדית — אנה מסי.
שעה — 22.35

ראשון טלוויזיה

13.3.88

(כ) כתוביות מיוחדות ללקויי שמיעה
08.00 עד כאן, חדשות קול ישראל.
08.05 שעת כושר.
08.15 תלמוד — שניים אוחזין, מי מפחד מארמיה (כ).
08.40 מסך לספרות (יסודי) (כ).
09.00 אנגלית ו'.
09.20 השעה שלנו, דירה להשכיר (כ).
10.00 שעת כושר.
10.10 אנגלית ו'.
10.30 פרפר נחמד, מברשות.
11.00 חשבון ה', כפל בשברים.
11.15 צרפתית, על יסודי.
11.30 גיאוגרפיה כללית (ה'ז').
12.00 ספרות (ו"ט) בוץ' והשמרטף.
12.25 אנגלית ט'.
13.00 אנגלית י'.
13.30 היסטוריה כללית: ביסמרק, בדם וברזל.
14.00 עד כאן, חדשות קול ישראל.
14.05 האוניברסיטה הפתוחה: 1. צומח וצמחים: מפרת לורע; 2. פסיכולוגיה בחינוך: אינטליגנציה (משכל); 3. עולם הכימיה: מבנה גבישי.
15.00 גברת פלפלת.
15.10 רחוב סומסום.
15.40 שעת כושר.
15.50 מאתיים שניות להרשמה לבחינות בגרות.
16.00 הקוסם מארץ עוץ, פרק 6.
16.20 כך היו חיינו, פרק 4.
16.40 40, עד כאן, מגזין יומי כולל מידע היסטורי, מ־40 שנות מדינת ישראל.
17.00 ערב חדש, מנחה: דן מרגלית.
17.30 סדרה שבועית חדשה „היה או לא היה..." והרפתקאות של אנשים

סמלה בלוד, בדמותה של קלאודיה בסידרה „שושלת" (21.50)

מיוחדים במקומות מעניינים בארץ. הפרק הראשון: „סאלה ויותם".
17.40 „בחורה לאי המטמון" הפרק השני: „מרד".
18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.32 „רוצה פתרון" (ערבית).
18.45 „חידושים והמצאות" (ערבית).
19.00 יומן השבוע (ערבית).
20.00 כותרות מבט.
20.02 „עד סוף" מגזין לפופ ולבידור.
21.00 מבט לחדשות.
21.35 „לקראת שידור".
21.50 „שושלת" (ראה הפניה).
22.40 „מצב הרוח" מגזין דו־שבועי לענייני תרבות ואמנות בתכנית משולבים מופעים, ראיונות ושיחות בתחומים אחרים. מנחה: ירון לונדון.
23.30 „קלי קלות" שם הפרק: „בכורת השטן".
23.55 פסוקו של יום וחדשות הלילה

ערוץ 2
18.30 „קימבה, האריה הלבן".
19.00 „אורחי החורף בבריכת הדגים": ציפורים המגיעות לארצנו מאירופה.
19.30 תצפית: 1. רובוטים בתעשייה; 2. שימוש ברובוטים בישראל; 3. תכנון וייצור.
20.00 „מסע אל האמנות המודרנית" פרק שישי „הבעה בת־זמננו".
21.00 להיטים לוהטים.
21.30 הגיטריסט פת מטני בהופעה חיה.
21.50 שירה מזרחית.

„שושלת", פרק 76: בלייק העשיר ביושרו של סימור, והחלטתה של סאמי לו להינשא לו מדאיגה אותו. אל קלאודיה ממשיכים להגיע זרי סיגליות מאלמוני המכנה עצמו „לנסלוט". מצפונו של אדם מייסרו, והוא מתוודה על עלבון באוזני בלייק, מצבה של קירבי מחייב ניתוח דחוף.
שעה — 21.50

שני טלוויזיה

14.3.88

(כ) כתוביות מיוחדות ללקויי שמיעה
08.00 עד כאן, חדשות קול ישראל.
08.05 שעת כושר.
08.15 אורחות (ו"ט) בג"ץ.
08.40 ראשית קריאה, בלי סודות, ציירה 4.
09.00 אנגלית ה'.
09.20 חשבון פשוט ר', אומרן ועיגול (כ).
10.10 אנגלית ז'.
10.30 רגע עם דודלי, (כ).
11.00 ערבית מדוברת (ו"ה).
11.15 אנגלית ו'.
11.30 ארץ מולדת, מעפילים ולוחמים (כ).
12.00 אנגלית ח'.
12.25 תלמוד, שניים אוחזין, (כ).
13.00 גיאוגרפיה כללית (ו"ט).
13.30 אנגלית (י"א־י"ב) hello Israel New Israelies.
13.45 צרפתית, העשרה.
14.00 עד כאן, חדשות קול ישראל.
14.05 מגע: רועש־שקט 4.
14.35 רכבת ההפתעות, סרטי הנפשה מרובבים.
15.00 קשר משפחתי.
15.40 שעת כושר.
15.50 מאתיים שניות לנחלת.
15.55 המוכתרים — 9 פרקים מתוך סדרה.
16.50 40, עד כאן, מגזין יומי כולל מידע היסטורי מ־40 שנות מדינת ישראל.
17.00 ערב חדש, מנחה: רפי רשף.
17.30 „זרבובים".
17.50 „הופה היי" חברות „הופה היי" נוסעת להופעה בקיבוץ אילות ומארחת את ילדי המועצה האזורית.

רזי מרסון, חוזר למרקע בסידרה „המוכתרים" (15.55)

18.25 „פסוקו של מקום".
18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.32 ספורט (ערבית).
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 כותרות מבט.
20.02 „הצפון והדרום" (ראה הפניה).
20.50 „נקודת חן", סידרת טיולים עם אורי דביר.
21.00 מבט לחדשות.
21.35 „מלך הכיתה" פרק 13.
22.00 „זה הזמן".
22.50 „רמינגטון סטיל" הפרק השני: „עצבי פלדה".
23.40 פסוקו של יום, חדשות הלילה ומוסף הספורט „חצי סינה".

ערוץ 2
18.30 „עפיפונים".
19.00 „מתת שמים" במופע מבויים, ובו קטעי משחק ושירה, משחזורים חייהן של דמויות נודעות אשר התגברו על ליקויי הלמידה שלהן והגיעו להצטיינות בתחומי המדע, התרבות והחברה.
20.00 „גרשום שלום על ש"י עגנון".
20.40 מוסיקת נשמה: אי קינג, מקסין נייטינגייל.
21.20 אוסף להיטים של להקת „יר־2".
21.40 קונצרט ווינרס־היל: הגיטריסט וויל אקרמן והסנתרן סקוט קוסו.

„הצפון והדרום", פרק 12: אורי מיין ובנדורו צ'ארלס מבריחים את גיבוי האזורד מבית כלאו. סירה שהוכנה מראש לוקחת אותו צפונה. מדלן מועלת למען עניית השוחרים של צ'ארלסטון. מלכודת נטמנת לגודרג, הוא נחשד באספקת נשק פגום לצבאי הברית. בחקירות מתברר שהמסמכים מזויפים ומתגלה קשר נגדו...
שעה — 22.02

שלישי טלוויזיה

15.3.88

(כ) כתוביות מיוחדות ללקויי שמיעה
08.00 עד כאן, חדשות קול ישראל.
08.05 שעת כושר.
08.15 חשבון פשוט ר', דיאגרמות וגרפים (כ).
08.40 ראשית קריאה, בלי סודות, חידיק 1.
09.00 אנגלית ח'.
09.20 חשבון, חזקות (בתרגום לערבית).
10.10 אנגלית ז'.
10.30 רחוב סומסום, הפירמידה.
11.00 צרפתית (על יסודי).
11.15 חשבון ה', המלט ואט.
11.30 גיאוגרפיה של א"י, פני הארץ, מעלות מעלות (כ).
12.00 גיאוגרפיה כללית (ו"ט) משפחת איכרים צרפתית.
12.25 ספרות (על יסודי) המלט: הממלכה המורעלת.
13.00 מוסיקה (על יסודי) העשרה: הקנון+קנון.
13.30 מדעי הטבע, קנגורו.
14.00 עד כאן, חדשות קול ישראל.
14.05 סרט קולנוע: „הנסיכה ושודד הים".
15.40 שעת כושר.
15.55 גם אני יכול, סרט לקראת יום ביצ'ן.
16.25 רובוטריקים.
16.50 40, עד כאן, מגזין יומי כולל מידע היסטורי מ־40 שנות מדינת ישראל.
17.00 ערב חדש, מנחה: אילנה דיין.
17.30 „זנב לחדשות" הפעם: „שעת סיפור".
18.00 „המרובעים" שם הפרק: מי אוהב את מיז מרשל אוהב את לורן ומחזר

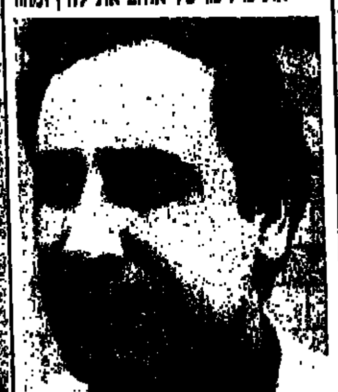

משה קצב, מתארח בתכנית „מסך אישי" (23.05)

אחריה והיא דוחה אותו. הוא ממציא מכשיר שמודד אהבה, כדי להוכיח לה את טעותה.
18.20 „קטנטן", סרט בהנפשה.
18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.32 „המוזיאון הגדול בעולם" (ראה הפניה).
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 כותרות מבט.
20.02 „1 יותר מדי" — סדרת שעשועים התכנית החמישית מנחה: חנן גולדבלט.
20.30 „כלבוטק" מגזין לצרכנות ולאיכות חיים.
21.00 מבט לחדשות.
21.40 מבט שני.
22.20 „שנה בחיים" פרק רביעי לינדלי רתוקה למיטה בשמירת היריון ומטרידה בכך את בעלה וגם את יתר בני המשפחה. היא יולדת בת. אם הרה, ובעלה מבקש שתעשה הפלה. הדבר גורם למשבר ביחסים.
23.05 „מסך אישי" אהוד מנור מארח הפעם את משה קצב, שר העבודה והרווחה.
23.40 „פסוקו של מקום": מבט אל דימונה. חדשות הלילה.

ערוץ 2
18.30 „קימבה, האריה הלבן".
19.00 „אור לגויים" רשמי ציירים בריטיים ששהו בסיור בארץ.
20.00 „מאמנת" דרמת טלוויזיה.
21.30 להיטים לוהטים.

„המוזיאון הגדול בעולם", סידרה תיעודית בת 13 פרקים המוקדשת את תולדות האמנות דרך המוצגים השונים במוזיאון ה„לובר". פרק א': „דמעות אילים, או [illegible]" — הארמונות במצרים העתיקה.
שעה — 18.32

רביעי טלוויזיה

16.3.88

(כ) כתוביות מיוחדות ללקויי שמיעה
08.00 עד כאן, חדשות קול ישראל.
08.05 שעת כושר.
08.15 גיאוגרפיה של א"י: (כ).
08.40 אנגלית ו'.
09.00 מדעי הטבע (יסודי) סעודה בגן.
09.30 אנגלית ז'.
10.10 מדעי הטבע (ה"ד) (כ).
10.30 פרפר נחמד, מברשות.
11.00 חשבון ו', האלוף.
11.15 אנגלית (י"־י"ב).
Hello Israel,
Looking at Jerusalem
11.30 מושגים ביהדות, מצה זו (כ).
12.00 אנגלית ח'.
12.25 אנגלית י'.
13.00 מדעי הטבע (על יסודי).
13.30 גיאוגרפיה כללית.
14.00 עד כאן, חדשות קול ישראל.
14.05 האוניברסיטה הפתוחה.
15.00 טוב טוב הגמד: הצלת הארנבים.
15.25 על הסיפור הקצר.
15.40 שעת כושר.
15.50 מאתיים שניות למבואות ים.
15.55 גברת פלפלת.
16.05 שביל באמצע שביל בצד, טיול חשבון מעלה העקרבים.
16.25 פיצוחים, שעשועון נושא פרסים.
16.50 40 עד כאן: מגזין יומי כולל מידע היסטורי, מ־40 שנות מדינת ישראל.
17.00 ערב חדש, מנחה: גדעון רייכר.
17.30 „סמניות באוויר" מגזין לנוער.
18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.31 „חקלאות היום" גידול הטבק. (ערבית).
18.40 „בקו הבריאות" על העליון, (ערבית).

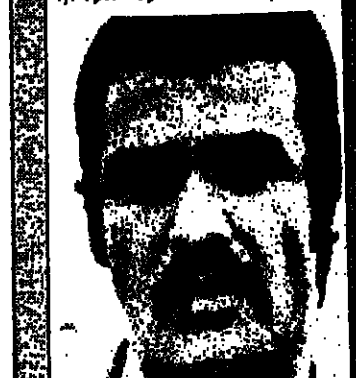

ברט ריינולדס, בתפקיד הבלש בסרט הקולנוע (22.05)

19.30 חדשות (ערבית).
20.00 כותרות מבט.
20.02 „מדור לדור", הפרופסור דב רפל משוחח עם בנו, העתונאי יואל רפל, על המורשת המשפחתית.
20.30 „הצפית" מדריך שימושי לאחרית הימים, סרט של הבי.בי.סי מתאר בפירוט מה היה קורה אילו היתה פצצת אטום מתפוצצת במרכזה של לונדון.
21.00 מבט לחדשות.
21.35 מוקד.
22.05 „הבלש" סרט קולנוע (ראה הפניה).
24.00 פסוקו של יום חדשות הלילה.

ערוץ 2
18.30 „החתול שמיל" מארח את דליה פרידלנד.
19.00 „מרטין ואיש הקסמים" — סרט הרפתקאות ומדע בדיוני.
20.30 „התשכן האנושי" (פרק רביעי).
21.00 שירים של קיקס, סוזן וגה ו[illegible].
21.30 „ורים", סדרת מתח עם הבלש כולמן.

סרט קולנוע „הבלש". השחקן ברט ריינולדס מופיע כאן בדמותו של בלש פרטי, [illegible]
שעה — 22.05

חמישי טלוויזיה

17.3.88

(כ) כתוביות מיוחדות ללקויי שמיעה
08.00 עד כאן, חדשות קול ישראל.
08.05 שעת כושר.
08.15 מושגים ביהדות, מצה זו (כ).
08.40 ראשית קריאה, בלי סודות.
09.00 ארץ מולדת, הנועזים (כ).
09.20 מדעי הטבע (ו"ט).
10.10 אנגלית ה'.
10.30 מה פתאום, פסח.
11.00 אנגלית ו'.
11.15 ערבית מדוברת (ו"ה)
11.30 אנגלית ח'.
12.00 מדעי הטבע (על יסודי) חיסון והשתלת איברים.
12.25 אנגלית ט'.
13.00 היסטוריה, מתולדות ישראל: חוקרי א"י במאה הי"ט.
13.30 מוסיקה, שירי אביב ופסח.
14.00 עד כאן, חדשות קול ישראל.
14.05 בלי סודות, ביניים שווא.
14.30 קשר משפחתי שידור חוזר.
15.10 רחוב סומסום.
15.40 שעת כושר.
15.50 מאתיים שניות לדפוס.
15.55 חיי הדובים הלבנים בקוטב מצפון לקנדה.
16.50 40, עד כאן, מגזין יומי כולל מידע היסטורי מ־40 שנות מדינת ישראל.
17.00 ערב חדש, מנחה: רפי רשף.
17.30 „הגומונים" שם הפרק: „הידעוני".
17.55 „דייוויד קופרפילד". הפרק השישי.
18.25 „הגיע זמן לשון".
18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.32 מגזין „למשפחה" (ערבית).
19.00 „מפגש" (ערבית).

צ'ארלס דיקנס, מחברו של הספר „דייויד קופרפילד" (17.55)

19.30 חדשות (ערבית).
20.00 כותרות מבט.
20.02 מבט ספורט.
20.55 „הגיע זמן לשון".
21.00 מבט לחדשות.
21.35 „בית דין לילי" שם הפרק: „הצוענייה".
22.00 „לשבור את השתיקה" — סרט המתאר את דממת ילדותם של נשים וגברים שהיו קרבנות להתעללויות מיניות בתוך משפחותיהם.
22.55 „מטלוק" שם הפרק „הפרחחים".
23.45 פסוקו של יום חדשות הלילה.

ערוץ 2
18.30 „קימבה, האריה הלבן".
19.00 „הים האדום" מפגש של שני דייגים, יהודי וערבי על חוף הים.
19.50 „בקרוב בערוץ 2".
20.00 „מסע אל האמנות המודרנית".
21.00 להיטים בשרשרת.
21.30 להיטים ברצף.

תכניות טלוויזיה ליום שישי 18.3.88

בשעה 21.15 „ממני", תכנית ראיונות עם מני פאר.

בשעה 22.15 סרט קולנוע „גילדה", זהו הסרט המפורסם ביותר בקריירה של ריטה הייוורת. [illegible]
שעה — 22.05

תחנות זרות טלוויזיה

המזרח התיכון טלוויזיה

יום שישי 11.3.88
13.30 מסע בעולם המצויר. 14.00 מועדון 700. 14.10 התעמלות. 15.00 ילדי החבובות ומצויירים. 15.10 סופרבוק ומצויירים. 16.00 שוכני הסלעים (לילדים). 16.10 סרט „התובע הכללי" עם ג'ון בריונר. 18.00 אלברט השמן ותכנית לילדים. 18.10 קשרי משפחה (קומי). 19.00 חדשות בערבית. 19.30 חדשות באנגלית. 20.00 פולינאי ופעולה. 21.00 סרט (ערבית). 22.30 מעשיות משפחות (ערבית).

יום שבת 12.3.88
13.30 המשפחה הביונית. 14.00 ימי העמק האבודים (מערבון). 14.30 וודי וודפקר (מצויירת). 15.00 עולם החיות. 16.00 כדורסל NBA. 18.00 אירועי ספורט בעולם. 19.00 כדורגל (אנגליה). 20.00 היאנקס. 21.00 סרט „משטרת הפרסים" עם גרי קופר. 23.00 מועדון 700. 23.30 חיים אחרים.

יום ראשון 13.3.88
13.30 חיים אחרים. 14.00 מועדון 700. 14.10 מעשיות משפחות (ערבית). 15.00 שעת סיפור (לילדים). 15.30 הבית המעופף (מצויירת). 16.00 שוכני הסלעים ותכנית לילדים. 16.30 סרט (ערבית). 18.00 משפחת וולטון (סדרה). 19.00 60 דקות (מגזין אקטואליה). 20.00 כופעים קלסיים. קלאודיה ארנו (סטנגרו). 21.00 סרט „הנבואות הבוערות" עם טאב הנטר. 22.30 מעשיות משפחות (ערבית). 23.00 כדורסל NBA.

יום שני 14.3.88
13.30 חיים אחרים. 14.00 מועדון 700. 14.30 התעמלות. 15.00 ילדי החבובות ומצויירים. 15.30 סופרבוק ומצויירים. 16.00 שוכני הסלעים ותכנית לילדים. 16.30 סרט „מאחורי הקלעים" עם קתרין הפבורן. 18.00 ימים כאושרים (סדרה קומית). 18.10 לורן ושירלי (סדרה קומית). 19.00 חדשות בערבית. 19.30 חדשות באנגלית. 20.00 מגנום ובלש. 21.00 סרט „אליבי" עם גרייס קלי. 23.00 מועדון 700. 23.30 חיים אחרים.

יום שלישי 15.3.88
13.30 חיים אחרים. 14.00 מועדון 700. 14.10 התעמלות. 15.00 ילדי החבובות ומצויירים. 15.30 הבית המעופף ומצויירים. 16.00 שוכני הסלעים ותכנית לילדים. 16.10 סרט „דיוד עדין נפש" עם ג'ינג'ר רוג'רס. 18.00 נסיעה בחלל ודמיוני. 19.00 חדשות בערבית. 19.30 חדשות באנגלית. 20.00 צוות לעניין ופעולה. 21.00 [illegible]. 22.00 זאב בעופף ופעולה. 23.00 מועדון 700. 23.30 חיים אחרים.

יום רביעי 16.3.88
13.30 חיים אחרים. 14.00 מועדון 700. 14.30 התעמלות. 15.00 ילדי החבובות ומצויירים. 15.30 סופר בוק ומצויירים. 16.00 שוכני הסלעים ותכנית לילדים. 16.10 סרט „מהבהבת לילה" עם קרול לומברד. 18.00 קרוסבי וקומי. 18.30 משפחת קמבל וסדרה. 19.00 חדשות בערבית. 19.30 חדשות באנגלית. 20.00 רצח במשיכת עולמים. 21.00 כלף הביתה וסדרה. 21.30 „נוידארט" וקומי. 22.00 המשימה ובלש. 23.00 מועדון 700. 23.30 חיים אחרים.

יום חמישי 17.3.88
13.30 חיים אחרים. 14.00 מועדון 700. 14.30 התעמלות. 15.00 ילדי החבובות ומצויירים. 15.10 הבית המעופף ומצויירים. 16.00 שוכני הסלעים ותכנית לילדים. 16.30 סרט „הפיראט שחור הזקן" עם רוברט ניוטון. 18.00 פאנקי ובסטר (סדרה). 18.30 עובדות החיים (קומי). 19.00 חדשות בערבית. 19.30 חדשות באנגלית. 20.00 כקירדו וגברת קינג ובלש. 21.00 הדרך לכמים ודרמה. 22.00 „הציד הרשע" יהודה עברית. 23.00 מועדון 700. 23.30 חיים אחרים.

הטלוויזיה הירדנית

יום שישי 11.3.88
[illegible] 14.50 סרט [illegible] 17.30 סרט עלילתי [illegible] 19.00 חדשות בצרפתית. 19.15 לקט שירים. 19.30 חדשות בעברית. [illegible] 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 פלקון קרסט. [illegible]

שבת 12.3.88
15.30 סרטים מצויירים [illegible] 19.30 חדשות בעברית. [illegible] 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 סרט עלילתי באורך מלא.

יום ראשון 13.3.88
15.30 סרטים מצויירים [illegible] 19.30 חדשות בעברית. [illegible] 22.00 חדשות באנגלית. [illegible]

יום שני 14.3.88
15.30 סרטים מצויירים [illegible] 19.30 חדשות בעברית. [illegible] 22.00 חדשות באנגלית. 22.20 סרט עלילתי באורך מלא.

יום שלישי 15.3.88
15.30 סרטים מצויירים [illegible] 19.30 חדשות בעברית. [illegible] 22.00 חדשות באנגלית. [illegible]

יום רביעי 16.3.88
15.30 סרטים מצויירים [illegible] 19.30 חדשות בעברית. [illegible] 23.00 חדשות באנגלית. [illegible]

יום חמישי 17.3.88
15.30 סרטים מצויירים [illegible] 19.30 חדשות בעברית. [illegible] 22.10 סרט עלילתי באורך מלא.

שישי רדיו

11.3.1988

קול המוסיקה
06.02 צלילי בוקר.
07.09 בהאזנה נינוחה. ברוכיני: הפתיחה אנקראון. רוסיני: מבוא ווריאציות לקלרנית ותז. ויוטי: קונצרט מס. 22 לכנור ותז. קסטלנואובו טדסקו: חמישייה אופ. 143 לגיטרה ומיתרים. מנדלסון: הסימפוניה האיטלקית מס' 4.
09.00 קונצרט בוקר. רביסי: הים. היידן: בריאת העולם — קטעים. מנורצקי: מצלולות הטבע. הולסט: כוכבי הלכת. [illegible]: בשמי מרום — קנטטה. ויואלדי: גלוריה, 589 ברשימת יצירותיו.
11.15 פינת השיר. משירי מרדכי גלרמן.
12.00 מן הסרטיה. הרביעייה הישראלית. ורדי: רביעייה לכלי קשת במי מינור. ראבל: רביעייה בפה מז'ור.
13.05 בהאזנה נינוחה. פרוקופייב: הסויטה הסגן קיז'ה. (א. פרבין/ התז. הסימפ. הלונדונית). צ'ייקובסקי: קונצ'רטו לכנור ברה־מז'ור. (י. ירון/התז. הסימפ. של מונטריאול/בניצוח דקר). מוצרט: הסימפוניה ה־41, המכונה יופיטר. (א. יוכום/התז. הסימפ. [illegible]). דיקא: לה פרי (ר. וינמן/ התז. הפילה. של רוטרדם).
15.00 לקראת שבת. מוצרט: דיברטימנטו ק. 138. יחזקאל בראון: קונצ'רטו לקרן ותזמורת.

[illegible] מתיני, תכנית עם „ענק [illegible]" (גל"צ 22.05)

רבח'ק: ריקודים פלגנים אופ. 72.
16.00 לבקשתכם: שוברט: הסונטה הפה. ברהמס: שישיה במ. 2 לכלי קשת. בטהובן: הפתיחה חנוכת הבית.
18.00 דור הזהב — אמנים גדולים בהקלטות הסטוריות. ליאון גוסנס: אבוב ותכנית ראשונה. מיצירות באך, מוצרט, שומאן, פיירנה, [illegible], סנגיי וקלי.
19.00 מוסיקה קאמרית. ברהמס: שלישיה [illegible] אופ. 101. בטהובן: רביעיית כלי קשת אופ. 127.
20.05 מזמורת הארץ.
20.27 פינת השיר.
20.30 קונצרט ליל השבת. ויים: פרלוד ופוגה ברה מז'ור. מוצרט: חמישייה לפסנתר וכלי נשיפה, ק. 452. דבוז'ק: קונצ'רטו לכנור ותז. ביזה: סימפוניה מס. 1. פאייה: לילות בגני ספרד. בוטשק: דיברטימנטו לכלי מיתר.
23.06 [illegible]

רשת א'
07.30 הרדיו קל.
08.06 [illegible]
10.06 [illegible]
11.06 היום השישי, מגזין למסורת ולפולקלור.
12.06 [illegible]
13.06 חדשות ותכניות באנגלית.
13.30 חדשות ותכניות בצרפתית.
14.06 בראש צעיר, מגזין לילדים.
15.06 קבלת שבת, פרשת ויקהל פקודי.

16.05 שירים בבית אבא.
17.10 שירים עבריים.
18.06 מוסף רדיו לספרות.
19.05 זכר לשבת.
19.30 סיפורים לעולים.
22.05 כי טוב הזמר: לקט שנתי מתכניות נינוחי חציר. וחלק ראשון.
23.05 להיטים מפולפלים, להיטי הזמר המזרחי של כל הזמנים.

רשת ב'
07.00 הבוקר הזה.
08.05 כל צבעי הקשת, עם יוסי גרבר.
12.10 שירים עבריים.
13.05 בחצי היום, חדשות וסמנונים.
14.06 לראות או לא לראות, יומן חדשות לתרבות ולאמנות.
15.06 בשמים לשבת, עם יהורם גאון.
16.05 עובר ושב, עם דוד מרגלית.
17.05 מאחורי הכותרות, מגזין לרדיו, לטלוויזיה ולעיתונות.
18.06 השבוע כולו, עם העיתונאי יוסף לפיד.
19.05 השיר השבועי.
20.05 הפינה הפיוטית, רומנסות, שירים ופיוטים במורשת יהדות ספרד.
22.05 הבה נצא במחול.
23.05 בין שישי לשבת, שיחה בשניים. בין יצחק לבני לבין הפסיכיאטרית ד"ר רוחמה מרטון.
00.10 שיר אינו רק נגינה, שירים עבריים בנושא אחד.

גלי צה"ל
06.05 פוקחים עין.
07.07 תוספת בוקר עיתוני סוף השבוע.
08.00 בוקר טוב ישראל.
09.05 בילוי נעים, עם מולי שפירא.
11.05 טולה של אבא, עם אלכס אנסקי.
12.05 סגולים.
14.05 עוד לא שבת, עם שלמה ארצי.
15.05 הדרך — לשיר ביחד עם אפי נצר ואמנים אחרים. בתכנית בתאריכים גם אפרים שביד ולהקת פיקוד הדרום בקטעים מתכניותיה הראשונות.
16.05 שיר בשקט בשקט.
16.55 אלף פנים, סיפור קצר עם דן שבית.
17.05 [illegible]
18.05 שעה תמימה, עם יצחק רועה.
19.05 בראש צבאי, [illegible]
20.05 לא על הלחם לבדו, [illegible] של מוסיקה ומשחק ורדיו.
22.05 מרחק [illegible] מתיני, עם ענק [illegible].
02.00 לא הדגים לישון.
05.00 צלילי בוקר.

שבת רדיו
12.3.1988

קול מוסיקה
07.11 שחרית לשבת — טלמן: שירי לכת הראויים לחצוצרה ואורגן; מיצירות וויליאם ברד ובני תקופתו לכלי קשת, ונשיפת עתיקים; ספוהר: שמינייה אופ. 32; ל. מוצרט: קונצ'רטו לחצוצרה ותזמורת; י.ב. באך: סונטה ברה מינור (גלילה ריכנר: פסנתר); א. גלברון: „עיטורים" לחליל ונבל; רספיגי: „הציפורים" — סוויטה לתז.
09.00 החידון המוסיקלי.
10.00 קונצרט השבת עם התזמורת הסימפונית ים רשה"ש, מנצח: סרג'ו קומיסונה/סולנית: נטשה טרסון: בן חיים: תהלים; רחמנינוב: רפסודיה על נושא של פגניני לפסנתר ותז.; רביעיית פסנתר בסול מינור, אופ. 25 בתזמור שנברג; קלמנטי: סונטה; שומאן: אטיודים סימפוניים.
11.57 פינת השיר — משירי מרדכי גלדמן.
12.00 במחיצת אמן, הכנר נתן מילשטיין.
13.05 קונצרט לצהרי השבת. מנדלסון: רביעייה מס. 3, לפסנתר וכלי קשת; ברטוק: סוויטה מתוך המנדרין המופלא; מוצרט: קונצ'רטו לפסנתר ותז. ק. 451; שומאן: סימפוניה מס. 4.
16.00 אינטרלודים.
16.00 גלוק מחדש האופרה, ושוב איפיגניה, תרגיה מס. 4.
17.00 פגוש את האמן הישראלי, קארול צ'ראסי: צ'מבלה: מיצירות: פיליפס, סומקינס, בול, ראמו, סולה אלברו, באך.

דודיק רוטנברג, משוחח על „קיבוץ אחר" (גל"צ 13.05)

18.00 רדיו דרמה, יעקובובסקי והקולונל מאת: פרנץ וורפל.
19.00 הקונצרט שלי עם מורי רדה.
21.05 מעל בית האופרה, דוניצטי: בת הגדוד (ש"ח).

רשת א'
09.05 עולם המדע.
09.30 דעת-קול, תיבת דואר.
10.05 מילים שמנסות לגעת: ספרות בעיתות, הספרות העדכנית בישראל 1948-1988: כיוונים משתתפים: אמיל חביבי, סמיח אליקאסם, פרופ' ששון סומך, מחמוד רג'אים ויוסי שילוח.
11.05 משנים: על השפעות תולעות, משתתפים: ד"ר עזרא והר, ד"ר ירון אורתי והד"ר מ. פיינגולד.
12.05 מישור תעודה: יומנים.
13.00 חדשות ותכנית באנגלית.
13.30 חדשות ותכנית בצרפתית.
14.06 בראש צעיר, פינות, שירים וברכות כבקשתכם בשידור חי.
15.05 שבת אחים: פגישה עם חבורת הזמר שרות שבעמק של המועצה האזורית.
16.00 רדידרמה: מות ליטנגרה, מאת יצחק אורפז בימוי: דור לרון. משתתפים: גרשון שגר, הדרידה תריפאי, יהודה פוקס, שושנה דואר, עליזה רוזן, עליזה יצחקי, לורה טהר, שי דנון ויהודה אפרוני.
17.10 סיפורידיה: עסקי הקברנות באמריקה, אין מתים — שני סיפורים מאת שלום עליכם, תרגום: גניה ברשלום. מגיש: רב גליקמן.
17.40 שירים עבריים.
18.06 מסביב לעולם בשעה קלה.
18.55 פינת השיר.
19.05 אנתולוגיה קטנה לשירה.
19.30 שידורים לעולים.
23.10 מלווה מלכה חזון פתיה. ארבעה דורות במשפחת פתיה על המקובל הרב פתיה זצ"ל, על בנו, איש מופת, הר' שאול פתיה ז"ל וכן על מפעל חזון פתיה, מפעל המעסיק עובדים חריגים ומוגבלים ועוזר בשיקומם.
23.05 דרכי אדם, עם רחל חלפי.

רשת ב'
07.11 זמר זמר לך.
08.05 מי ישן, אגדות, סיפורים ופינות הומור.
09.05 רוח קרים, סדרת תסכיתים על-פי ספרו של שלמה הלל, עיבוד לשידור: חנן פלה, מוסיקה: אלדד לידור, בימוי: ניסים קמחי ופרק שישי.
09.35 שירים עבריים.
09.55 עזריה אלון מספר על נוף הארץ.
10.05 יומן השבוע.
11.05 פרטי-פומבי, באור הזרקורים ובבית חיים קינן משוחח עם יעקב חודורוב.
12.05 השנה שהיתה, מסע אל שנת 1954, קולות, צלילים, כותרות וסיפורים עורך ומגיש: שמואל שי.
13.05 אוזן קשבת, עם ערגה פאר.
14.06 סקירת שבועונים מן העולם.
14.11 הבו זמר, שירים עבריים.
15.05 ספרים הם חברים: עם אייל מגר.
16.05 עם קטרינה ולנטה.
17.05 ארץ תמרת.
18.06 מפיק ורי.
18.30 ממגרש הספורט.
19.05 הקול קולנוע.
20.05 יומן השבוע (ש"ח).
21.05 כוכב הערב: עם כרמן מקרה.
22.05 ארץ אחת, יהודים וערבים בישראל 1987: שכנים. סיפורים של חברי קיבוץ ומתי-הכוכש ותושבי היישוב הערבי טירה.
23.05 השבוע שלי עם העתונאי יוסף לפיד (ש"ח).
00.10 הוי ארצי מולדתי.

גלי-צה"ל
08.05 מעל ומתחת לשמיכה.
09.05 מקהלה עליזה שירים וסיפורים.
10.05 טעם של פעם עם אורלי יניב.
11.05 במצב הנוכחי.
12.05 הדרן עם אהוד בנאי והפליטים ב„מסע".
13.05 שאלות אישיות יעקב אגמון משוחח עם דודיק רוטנברג ראש קבוצת השבים לקיבוץ בית-אורן.
14.05 הכל וורם.
16.05 סינמה שבת גירי אורשר.
17.05 ספרי רבותי ספרים — המגזין על ספרים, סופרים וקוראים.
18.05 שישבת תוכנית סוף שבוע של גלי צה"ל עם מבזקי חדשות, רוחוי ספורט, ערכוני תנועה ומוסיקה.
20.05 תו על תו — תקליטורים חדשים במוסיקה הקלאסית.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 שירים עבריים.
22.05 מסורת מסורה.
23.05 עושים מדינה עם דודו דיין.
00.05 ציפורי לילה מארח אבי קורן מארח את הסופר חיים באר המגיש את השירים האהובים עליו.
02.00 לא רוצים לישון.
05.00 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 2
09.05 משירי להקות צבאיות.
10.05 משירי יעקב שבתאי.
12.05 הדרן עם אהוד בנאי והפליטים בהקלטה פומבית.
13.05 להיט לתאבון להיטים עכשוויים.
14.05 יופי של שירים ממיטב הזמר העברי.
16.05 באים מאהבה שירי אהבה.

רשת ג'
07.05 צלילים למוכרת, שירי העבר.
08.05 גוונים, פזמונים ישראליים.
10.05 על בטח, להיטי כל הזמנים.
12.05 להיטים להיטים.
14.06 כוכבים.
15.05 אתם זוכרים את השירים
17.05 שירים בין-ערביים.
19.05 זמר שכוח, שירים עבריים.
20.05 פומנוזמן, עם רן עופרי.
22.05 טיול לילי, שירים עבריים.
23.05 רדיויפ עם נעם גל-אור.

ראשון רדיו
13.3.1988

קול המוסיקה
06.02 צלילי בוקר.
07.09 בהאונה נינוחה, מוצרט: סימפוניה קונצרטית ק. 297 ב' בסי במול מג'ור; מנדלסון: קונצ'רטו ברה מינור לכנור ותזמורת.
09.00 קונצרט בוקר: ראבל: קונצ'רטו בסול לפסנתר ותז.; דיליוס: מוסיקה מתוך המערכה הראשונה והשניה למחזה חסן; צ'ייקובסקי: רומאו ויוליה; דבוז'ק: אגדות אופ. 59, פסנתר 4 ידיים; בטהובן: סונטה מס. 9 לכנור ופסנתר קרויצר.
11.57 פינת השיר, משירי אריה סיוון.
12.00 אמנים באולפן, אילונה וינצר: פסנתר, אליהו שולמן: כנור; באך: פרלוד ופוגה בפה דיאז מינור; היידן: שביל החלב — כרך iv; ליסט: סונטה מס 104 של פטררקה לכנור ולפסנתר, אופוס 11; ויינר: סונטה בפה דיאז מינור.
13.05 בהאונה נינוחה: ראבל: קברו של קופרן (אקדמיית סנט מרטין/ נ. מרינר); גריג: מחולות סימפוניים (תזמורת סימפונית גוטנבורג/נ. יארבי); שומאן: קונצ'רטו בלה מינור, לצ'לו ולתזמורת (מ. מייסקי/הפילה. הוינאית/ל. ברנשטיין); צ'ייקובסקי: סימפוניה מס' 2, ברו (תז. סימפונית של בריה"מ/י. סבטלאנוב).
15.00 מוסיקה כאן ועכשיו, מיצירות מרק קופיטמן.
16.00 מוסיקה ליום ראשון: ויליאם ברד. מיסה לחמישה קולות והסקולארים של תאליס; הנדל: ריקסיט דומינוס (תזמורת באך משטוקהולם / אנסמבל הברוק

אריה סיוון, משורר השבוע ב„פינת השיר" (מ' 11.57)

מדרוטנינגהולם; שוברט: מיסה גרמנית, עם האפילוג אבינו שבשמיים (מקהלת רדיו בווריה); גרגוריו אלגרי: מיזרה (מקהלת קינגז קולג' מקיימבריג' / סטיבן קליבורי).
18.00 החידון המוסיקלי (ש"ח).
19.00 מוסיקה קלאסית קלה.
20.05 אינטרלוד.
20.27 פינת השיר.
20.30 הקונצרט הקאמרי השבועי, התז. הקאמרית ע"ש פרנץ ליסט (פסטיבל ישראל 1987); דבוז'ק: סרנדה לכלי קשת; ברטוק: ריקודים רומניים; מנדלסון: שמינייה אופ. 20.
22.30 מן המקורות, הנבל האדיר.
23.00 מחוזי יצירות: י.ב. באך: יצירות סולו + מוסיקה קאמרית; היידן: סימפוניות.

רשת א'
07.30 רדירקל.
08.05 חוגה עם בני הגול.
09.05 סלרדיו, שירות מידע.
10.05 שיריקוד, מתלות ושירים.
11.05 פניני בוקר, מגישו גדעון הוד.
12.05 מעורב ים-תיכוני.
13.00 חדשות ותוכניות באנגלית.
13.30 חדשות ותוכניות בצרפתית.
14.06 בראש צעיר מגזין יומי לילדים.
15.30 האוניברסיטה המתוחה. צרפתית למתקדמים (שעור מס' 54).
16.05 רדיו-עשרת, מגזין נוער.
17.10 צבעי הקשת מביאה לשידור: בתיה כהן. „ממזרח ממערב וגם משלנו".
18.06 מנחת ערב.
19.05 סיכום המשנה היומית.
19.30 שידורים לעולים.
22.05 תמה ועץ, תכנית על הקשר בין הורים לילדיהם.

רשת ב'
07.00 הבוקר הזה.
08.05 עושים עניין.
09.05 ביקור בית, עם רבקה מיכאלי.
10.05 כל צבעי הרשת עם יואב גינאי.
12.10 אלף-אלף ב-בית, עם אהוד מנור.
13.05 בחצי היום, חדשות ופזמונים.
14.06 לראות או לא לראות, יומן חדשות לתרבות ולאמנות.
14.30 בת צחוק, הווי והומור.
15.05 שירים ושעורים.
15.55 קראתי ספר, קוראים ממליצים.
16.05 יומן כלכלה.
16.30 על מספרים ואנשים, מגזין המשק והחברה.
17.05 רגעי קסם.
18.06 בעין בוחנת, שאלות וסוגיות במחלוקת.
18.45 היום בספורט.
19.00 היום הזה.
19.35 עם ישראל, מוסף לעניינים יהודיים בעולם.
20.05 אומר בשבחין.
22.05 בינינו לבין עצמנו, שיחות עם מאזינים.
00.15 להאחז בחלום, שירים לסיומו של יום.

גלי צה"ל
06.05 אוניברסיטה משודרת, מושגי יסוד בכלכלה, הממשלה ותקציבה. מרצה: ד"ר יקיר פלסנר.
06.30 פוקחים עין.
07.07 שבע אפס שבע, עם אלכס אנסקי.
08.00 בוקר טוב ישראל.
09.05 אילה בוקר, עם אורלי יניב.
10.05 עשר, שירים עבריים.
10.55 לא סמים, פינה יומית.
11.05 נכון לעכשיו עם רפי רשף.
13.05 דו רה יומי, עם דובי לנץ.
13.55 40 לאחור, סיפור היום בתש"ח עם דורו דיין.
14.05 פגישה יומית, עם יצחק בן-נר.
15.05 שירים לחג עם ארז טל.
16.05 ארבע אחר הצהריים.
16.54 באופן מילולי, פינתו של אבשלום קור.
17.00 ערב טוב ישראל.
18.05 שעה קלה על כלכלה.
18.45 חמש עשרה קטנות.
19.00 מבזק ידיעות.
19.05 רדיו ספורט מגאזין ספורט.
19.57 הודעות לחיילים.
20.05 בעיקר מוסיקה. המכללה המוסיקלית המשודרת של גלי צה"ל. יואב קוטנר מגיש הרצאה בנושא קול ההתחלות-דרך לגיבוש הצליל של [illegible] הפופ.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 אוניברסיטה משודרת. מושגי יסוד בכלכלה, הממשלה ותקציבה. מרצה: ד"ר יקיר פלסנר.
22.05 על הדבש ועל העוקץ.
22.55 לא סמים, פינה יומית.
23.05 עשרים וארבע, היום שהיה.
23.55 שיחת חצות עם פרופ' רות בר ישראל, סגנית דיקן הפקולטה למשפטים באונ'.
00.05 ציפורי לילה משוחחות, עם רונן טופז.
02.00 לא רוצים לישון.
05.00 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 2
19.05 רדיו רדיו עם יואב קוטנר.
20.05 צר"8 תוכנית יומית לחיילים.
21.57 הודעות לחיילים.
22.05 הפסקת עשר עם מיכל ניב.
23.05 הכל וורם ג'או עם דובי לנץ.

רשת ג'
06.04 בחורה לאושר להיטים ותיקים.
07.07 שיר בבוקר בבוקר.
09.05 גימלים, עם מיכל שמואלי.
10.05 דברים טובים.
11.05 שבעים מי יודע.
12.05 אהבה יומיומית עם יוסי סיאס.
13.05 רק בימי חול עם מנחם פרי.
14.06 לי ולך שיר וברכה.
15.05 חדש, חדיש ומחודש.
16.05 הצגה יומית עם יקיר אביב.
18.06 מצעד הפזמונים הלועזיים.
21.05 אדום עתיק עם מיכל שמואלי.
23.05 הלילה הוא שירים.

במשך כל החודש מרץ תשודר פינה יומית בגלי צה"ל בשעה 10.55, ובשידור חוזר ב־22.55. הפינה תעסוק בנושא מזוויות רבות ככל האפשר ובעזרת מומחים, אנשי מקצוע וכן אלו אשר נפגעו מסמים. התחומים בהם יעסקו: יהודיים, חינוכיים, בריאותיים, משטרתיים, דתיים, פרסומיים ושיפוטיים. משתתפים: פרופ' קלמן מן, אליקים רובינשטיין, יהודית קרם ועוד.

שני רדיו
14.3.1988

קול המוסיקה
06.02 „צלילי בוקר".
07.09 „בהאונה נינוחה" ז'ן פרי רבל: „היסודות" מוסיקה לבאלט; הומל: קונצ'רטו לחצוצרה ולתזמורת; מוצרט: רביעיית פסנתר בסול מינור; דבוז'ק: סימפוניה מס' 3.
09.00 „קונצרט בוקר" אלן הובאנס: רפסודיה ארמנית מס' 3; הצ'טוריאן: קונצ'רטו ברה מינור לכינור ותז.; קודאי: וריאציות על שיר העם ההונגרי „הטווס"; ברהמס: חמישיית קלרניות; מאהלר: סימפוניה מס' 5.
11.57 „פינת השיר" משירי אריה סיוון.
12.00 „מן הסרטייה" ויוואלדי: סונטה בסול מג'ור, לשני חלילים וצ'לו (אורי שוהם, בצלאל אבירם, אלחנן ברגמן). היידן: שלישייה בדו מג'ור, לפסנתר כינור וצ'לו (שלישיית היידן מווינה); קלמנטי: סונטה בפה מינור (דניאל הקסטר — פסנתר); ראבל: הסוויטה „אמא אווזה" (ברכה עדן ואלכסנדר תמיר — פסנתר ב-4 ידיים); ברהמס: בלדה מתוך אופוס 118 (כרמן אור — פסנתר).
13.05 „בהאונה נינוחה" מנדלסון: הפתיחה „מערת פינגל" (תז. פילהרמוניה החדשה /מ. עצמון); ובר: קונצ'רטו מס' 2 במי במול מג'ור לפסנתר ולתזמורת אופוס 32 (תז. דרזדן/פ. רוזל/ה. בלומשטט); מוצרט: שלישייה במי במול מג'ור לקלרנית, ויולה ופסנתר ק. 498 (פ. שמידל/ י. שטאר/ ה. מרימורק); שופן: סונטה בסול מינור לצ'לו ולפסנתר אופוס 65 (א. נבארה/ ז'.מ. דארה); סטרווינסקי: סוויטה

ברוך קורצווייל, התכתבות בין סופרים ומשוררים (א' 16.05)

מתוך „פולצ'ינלה" (תזמ. הפילה. הישראלית/ ל. ברנשטיין); פרגולזי: טריוסונטה מס' 1 בסול מג'ור (י. וולפגנג/ ג. אראקי/ ג. רייט/ מ. גוטארד שניידר).
15.00 „הסברה מוסיקלית" הרביעיות הראשונות של בטהובן תכנית שניה: אופ. 18 מס' 2 (ש.ח.)
16.00 „מאולמי הקונצרטים בעולם" המקהלה והתזמורת של האקדמיה של [illegible]: פרנסיסקו ואלס: מיסה סקלה ארטיקה; פדרו אנטוניו סולר: סלבה רג'ינה; מהלר: 3 פרקים מתוך סימפוניה מס' 1.
18.00 „רגש על הביצוע".
19.00 „בין חברים" מיצירות: גולדמרק, נידרמיר, רייכארדט, גלבוע, שמיט.
20.05 „אינטרלוד".
20.27 „פינת השיר".
20.30 „מאולמי הקונצרטים בעולם" גלוק: קטעים מתוך הסינגשפיל: גלוק אקו ונרקיס (סולנים ולהקת קונצ'רטו קלן/ רנה יעקבס).
23.00 „מחוזי יצירות" י.ב.באך: מוסיקה סולו וקאמרית; היידן: סימפוניות.

רשת א'
07.30 „רדירקל".
08.05 „חגה" עם בני הגול.
09.05 „סלרדיו" שירות מידע.
10.05 „שיריקוד" מתלות ושירים.
11.05 „פניני בוקר" עם גדעון הוד.
12.05 „מעורב ים-תיכוני".
13.00 חדשות ותוכניות באנגלית.
13.30 חדשות ותוכניות בצרפתית.
14.06 „בראש צעיר" מגזין יומי לילדים.
15.30 „האוניברסיטה המתוחה" „הכנענים: איזו היסטוריה שייכת לנו"/ פרופ' עוזי אורנן.
16.05 „מבעד לחומה" חליפת מכתבים בין פרופ' ברוך קורצווייל לסופר ש"י עגנון ולמשורר אורי צבי גרינברג (ש.ח.).
17.10 „צבעי הקשת" „שירי עמים".
18.06 „מינחת ערב".
19.05 סיכום המשנה היומית.
19.30 שידורים לעולים.
22.05 „לכל אדם כוכב" עם האסטרולוג אילן פקר.

רשת ב'
07.00 „הבוקר הזה".
08.05 „עושים עניין".
09.05 „ביקור בית" עם רבקה מיכאלי.
10.05 „כל צבעי הרשת" עם עמיקם רוטמן.
12.10 „אלף-אלף" ב„בית" עם אהוד מנור.
13.05 „בחצי היום" חדשות ופזמונים.
14.06 „לראות או לא לראות" יומן חדשות לתרבות ולאמנות.
14.30 „בת צחוק" הווי והומור.
15.05 „שירים ושיעורים".
15.55 „קראתי ספר" קוראים ממליצים.
16.05 „יומן כלכלה".
16.30 „על מספרים ואנשים". מגזין המשק והחברה.
17.05 „רגעי קסם".
18.06 „שעה חופשית" מגזין שבועי לענייני חינוך.
18.45 היום בספורט.
19.35 „דין ודברים" מגזין לענייני חוק ומשפט.
20.05 „סולם הזמירות" מצעד הפזמונים המסורתיים.
22.05 „ספר ראשר" חידונים מגוונים בהשתתפות המאזינים עם שמוליק רוזן.
00.15 „ג'או ועוד" עם לאה ליאור.

גלי צה"ל
06.05 אוניברסיטה משודרת. ניטשה — עיונים בתרבות המערב השיבה הנצחית וקו הצהריים. מרצה: ד"ר רחל שיחור.
06.30 „פוקחים עין".
07.07 שבע אפס שבע עם אלכס אנסקי.
08.00 בוקר טוב ישראל.
09.05 „אילה בוקר" עם אורלי יניב.
10.05 „עשר" שירים עבריים.
10.55 „לא סמים" פינה יומית.
11.05 „נכון לעכשיו" עם רפי רשף.
13.05 „דו רה יומי" עם דובי לנץ.
13.55 „40 לאחור" סיפור היום בתש"ח עם דורו דיין.
14.05 „פגישה יומית" עם אורלי יניב.
15.05 „שירים לחג" עם ארז טל.
16.05 ארבע אחרי הצהרים
16.54 „באופן מילולי" פינתו של אבשלום קור.
17.00 „ערב טוב ישראל".
18.05 „כולם רוצים להיות כה" עם חיילים בסיירת שריון.
18.45 משהו עולמי: מגזין גלי-צה"ל לענייני חוץ.
19.05 „שירים מכאן" שירים עבריים.
19.57 הודעות לחיילים.
20.05 „בעיקר מוסיקה" המכללה המוסיקלית המשודרת של גלי צה"ל. עודד אסף מגיש הרצאה בנושא: ההשפעות המזרחיות על הזמר והפזמון בארץ.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 אוניברסיטה משודרת ניטשה — עיונים בתרבות המערב השיבה הנצחית וקו הצהריים. מרצה: ד"ר רחל שיחור.
22.05 „על הדבש ועל העוקץ".
22.55 „לא סמים" פינה יומית.
23.05 „עשרים וארבע/ היום שהיה".
23.55 „שיחת חצות" עם עזרא ולוסי מזכיר קיבוץ ראש הנקרה.
00.05 ציפורי לילה עם יותם ראובני.
02.00 לא רוצים לישון.
05.00 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 2
19.05 „רדיו רדיו" עם יואב קוטנר.
20.05 „צער וחצי" תוכנית הספורט של גלי-צה"ל הכוללת ריווחים ישירים ממשחקי הליגה בכדורסל ופרשנים באולפן.
21.57 הודעות לחיילים.
23.05 „הכל וורם ג'או" עם דובי לנץ.

רשת ג'
06.04 בחורה לאושר להיטים ותיקים.
07.07 שיר בבוקר בבוקר.
09.05 גימלים עם מיכל שמואלי.
10.05 דברים טובים.
11.05 שבעים מי יודע.
12.05 אהבה יומיומית, עם יוסי סיאס.
13.05 רק בימי חול, עם מנחם פרי.
14.06 לי ולך, שיר וברכה.
15.05 חדש, חדיש ומחודש.
16.05 הצגה יומית, עם יקיר אביב.
18.06 „הוין חדי" מצעד פזמוני הזמר עם קובי ברקאי.
20.05 סימני דרך שירים עבריים.
21.05 קצת אחרת, פופ מתקדם.
23.05 הלילה הוא שירים.

שלישי רדיו
15.3.1988

קול המוסיקה
06.02 „צלילי בוקר".
07.09 „בהאונה נינוחה". פרטוריוס: „מחולות טרפסיכורה"; ויוואלדי: קונצ'רטו „האביב" לכינור, תזמורת כלי-קשת וקונטינואו; מוצרט: קונצ'רטו בסול מג'ור, לחליל ולתזמורת ק. 313; פרוקופייב: סימפוניה מס' 1 ברה מג'ור „הקלאסית"; בריטן: שירי עם (קאתי ברבריאן/ תזמ' סימפ' של הבי-בי-סי/ אנסמבל גזליארד/ לוצ'אנו בריו); ווהן-ויליאמס: סוויטה אנגלית עממית; רספיגי: ארג'נטו וריאציות, לצ'לו ולתזמורת.
09.00 „קונצרט בוקר" מנדלסון: הפתיחה „רואי בלאס"; היידן: סימפוניה מס' 44, במי מינור; ברהמס: וריאציות על נושא של היידן; אריאגה: סימפוניה ברה מג'ור; ברהמס: קונצ'רטו כפול, ברה מינור, לכינור צ'לו ותזמורת; פורה: המוסיקה למחזה „מסכות"; מאינריה: חמישה מחולות.
11.57 „פינת השיר" משירי אריה סיוון.
12.00 „מן הסרטייה".
13.05 „בהאונה נינוחה" בטהובן: סימפוניה מס' 1; שלישייה מס' 7 אופ. 97 „הארכידוכס"; קונצ'רטו ברה מג'ור לכינור ותז.; שיר רועים.
15.00 „מוסיקה צעירה".
16.00 „מאולמי הקונצרטים שלנו" התזמורת הקאמרית של ירושלים/ יאיר וילגוביץ'/ גלעד מישורי: אלבינוני: סונטה לכלי קשת; מוצרט: קונצ'רטו לפסנתר ותזמורת ק. 271; צבי אבני: „תפילה"; גריג: סוויטת „הולברג".

הנריק שרינג, הכנר שנשמע ב„קונצרט בוקר" (מ' 09.00)

17.30 „קולות הירדן": שירים וקטעים (דיטריך פישר דיסקאו) הלירר קוורטט/ אדריאנה זגורה.
18.00 „מדף התקליטיה".
19.00 „פניני אופרה" לקט מתוך האופרות: „הנערה מן המערב" פוצ'יני, „פיק דאם" — צ'ייקובסקי, „פרנצ'סקה דה רימיני" — זאנדוני.
20.05 „אינטרלוד".
20.27 „פינת השיר".
20.30 „קונצרט מהקלטות התזמורת הסימפונית רים רשה"ש מנצח: הנריס אליס ריקסון/סולן: גלעד מישורי; רוסיני: הפתיחה „הספר מסביליה"; הנדל: סוויטה מתוך „מוסיקה על פני המים" שטראוס: הפתיחה „העטלף"; רימסקי קורסקוב: קפריצ'יו ספרדי; ס. פראנק: וריאציות סימפוניות לפסנתר ותז.; ביזה: סוויטה מס' 1 מתוך „כרמן"; אופנבך: „עליצות פריזאית" סוויטה.
22.30 ג'ז קלאסי.
23.00 „מחוזי יצירות" י. ב. באך: יצירות סולו וקאמריות; היידן: סימפוניות.

רשת א'
07.30 „רדירקל".
08.05 „חגה" עם בני הגול.
09.05 „סלרדיו" שירות מידע.
10.05 „שיריקוד" מתלות ושירים.
11.05 „פניני בוקר" עם גדעון הוד.
12.05 „מעורב ים-תיכוני".
13.00 חדשות באנגלית.
13.30 חדשות בצרפתית.
14.06 „בראש צעיר".
15.30 „האוניברסיטה המתוחה" מבוא למוסיקה ולדרכי האזנה בהדרכת נעם שריף „על האפקי והאנכי במוסיקה" הרמוניה וקונטרפונקט.
16.05 „מועדון שעון החול" מעולמו של האדם המבוגר.
17.10 „צבעי הקשת" „שירים ממזרח אירופה".
18.06 „מינחת ערב".
19.05 סיכום המשנה היומית.
19.30 שידורים לעולים.
22.05 „שנינו יחד וכל אחד לחוד" עורך ומנחה: יובב כץ: „עד פתוח" שיחה עם מאזינים על נושאים לפי בחירתם עם הפסיכולוגים אמנון בן-צבי וגבי גולן.

רשת ב'
07.00 „הבוקר הזה".
08.05 „עושים עניין".
09.05 „ביקור בית" עם רבקה מיכאלי.
10.05 „כל צבעי הרשת".
12.10 „אלף-אלף" ב„בית" עם אהוד מנור.
13.05 „בחצי היום" חדשות ופזמונים.
14.06 „לראות או לא לראות" יומן חדשות לתרבות ולאמנות.
14.30 „בת צחוק" הווי והומור.
15.05 „שירים ושיעורים".
15.55 „קראתי ספר" קוראים ממליצים.
16.05 „יומן כלכלה".
16.30 „על מספרים ואנשים" מגזין המשק והחברה.
17.05 „רגעי קסם".
18.06 „אצבע על הדופק" שבועון בענייני בריאות ורפואה.
18.45 היום בספורט.
19.00 „היום הזה".
19.35 „עולם חדש" מגזין ורשותי לענייני האדם וסביבתו.
20.05 פרקי חזנות „בבקשתך".
22.05 „שוטטות" עם דני אלדר.
00.15 „להיאחז בחלום".

גלי-צה"ל
06.05 אוניברסיטה משודרת מבוא לתולדות המתמטיקה וניתוח השיטה המספרית. מרצה: פרופ' שבתאי אונגורו.
06.30 „פוקחים עין".
07.07 שבע אפס שבע.
08.00 בוקר טוב ישראל.
09.05 „אילה בוקר" עם אורלי יניב.
10.05 „עשר" שירים עבריים.
10.55 „לא סמים" פינה יומית.
11.05 „נכון לעכשיו" עם רפי רשף.
13.05 „דו רה יומי" עם דובי לנץ.
13.55 „40 לאחור" סיפור היום בתש"ח.
14.05 „פגישה יומית" עם יצחק בן-נר.
15.05 „שירים לחג" עם ארז טל.
16.05 „ארבע אחר הצהריים".
16.54 „באופן מילולי" פינתו של אבשלום קור.
17.00 „ערב טוב ישראל".
18.05 שעה קלה על כלכלה
18.45 „חמש עשרה קטנות".
19.05 „כולם רוצים להיות כה" עם חיילים בסיירת שריון (ש.ח.)
19.50 פינה חמה ללב".
19.57 הודעות לחיילים.
20.05 „בעיקר מוסיקה" המכללה המוסיקלית המשודרת של גלי צה"ל פרופ' יצחק סדאי מגיש הרצאה בנושא „יסודות ההכרה של המוסיקה".
21.00 מבט לחדשות.
21.30 אוניברסיטה משודרת מבוא לתולדות המתמטיקה וניתוח השיטה המספרית. מרצה: פרופ' שבתאי אונגורו.
22.05 „על הדבש ועל העוקץ".
22.55 „לא סמים" פינה יומית.
23.05 „עשרים וארבע — היום שהיה".
23.55 „שיחת חצות" עם עליזה מסיוריק מרצה לעבודה סוציאלית.
00.05 ציפורי לילה עם אביהו מדינה.
02.00 לא רוצים לישון.
05.00 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 2
19.05 „רדיו רדיו" עם יואב קוטנר.
20.05 „צר"8" עם אברי גלעד.
21.57 הודעות לחיילים.
22.05 „הפסקת עשר" עם מיכל ניב.
23.05 „הכל וורם ג'או" עם דובי לנץ.

רשת ג'
06.04 בחורה לאושר, להיטים ותיקים.
07.07 שיר בבוקר בבוקר.
09.05 גימלים עם מיכל שמואלי.
10.05 דברים טובים.
11.05 שבעים מי יודע.
12.05 אהבה יומיומית עם יוסי סיאס.
13.05 רק בימי חול עם מנחם פרי.
14.06 לי ולך שיר וברכה.
15.05 חדש, חדיש ומחודש.
16.05 הצגה יומית עם יקיר אביב.
18.06 מקום בצמרת, מצעד הפזמונים הישראליים.
21.05 אדום עתיק עם דן עופרי.
23.05 „פניני ג'או" עם לאה ליאור.

רביעי רדיו
16.3.1988

קול המוסיקה
06.02 צלילי בוקר.
07.09 בהאונה נינוחה — מוצרט: קונצ'רטו לפסנתר ותזמורת, דומג'ור; בטהובן: רביעיית כלי קשת אופ. 18 מס. 6; ברהמס: סימפוניה מס. 2.
09.00 קונצרט בוקר — מוצרט: סרנדה מס. 7, ק. 250; שופן: קונצ'רטו מס. 1 לפסנתר ותז.; מאהלר: סימפוניה מס. 8.
11.57 פינת השיר — משירי אריה סיוון
12.00 אמנים באולפן — רענן אילון – חליל, יעקב שילה – פסנתר: שומאן: קטעי פנטסיה, אופוס 73 ר. אילון: אילתור; זוליבה: שירת לינוס; וורליש: ררשיח לחליל ולפסנתר (1984) האס: סויטה (1939) אנסקו: קנטאבילה ר פרסטו.
13.05 בהאונה נינוחה — בירליוז: הפתיחה „המלך ליר"; שוסון: פואמה אופ. 25 לכנור ופסנתר; ראבל: „שחרזדה"; קופרן: סוויטה מס. 11; דביסי: „מנחת פאון"; אריק סאטי: „מעללי מרקורי"; מיוֹ: „השור על הגג".
15.00 מוסיקה ויזה — מוסיקה הולנדית בת זמננו (תכנית שניה).
16.00 מוקלטות התזמורת הסימפונית ים רשה"ש — רספיגי: סוויטה מס. 3 של אריות ומחולות; באך: מגניפיקט; פ. בן חיים: קונצ'רטו לכנור ותזמורת; דבוז'ק: סימפוניה מס. 8; ג'ורג' רוקברג: 12 בגטלות לפסנתר.
18.00 שעה עם... — מורין פורסטר: קונטראלט כליבר מאת שוברט.

משה בקר, „ציפורי לילה" עם השחקן (גל"צ 00.05)

19.00 מוסיקה אהבה עליכם — צ'ייקובסקי: קונצ'רטו לכנור ותזמורת; יקותיאל שזה מוסיקה לכליקשת עם תוף - כר מס. 1.
20.05 אינטרלוד.
20.27 פינת השיר.
20.30 מאולמי הקונצרטים שלנו — התזמורת הפילהרמונית הישראלית/זובין מהטה שלמה מינץ — כנור/[illegible] סופרן/ג'יין ברידזסופרן/פמלה והאמבוש-סופרן קים וילר · בס; מוצרט: סימפ; רוסק תהלים; בטהובן: קונצ'רטו לכנור.
23.30 מג'ז הלאה.
23.00 מחוזי יצירות — י.ב.באך: יצירות סולו וקאמריות; היידן: סימפוניות.

רשת א'
07.30 רדירקל.
08.05 חוגה עם בני הגול.
09.05 סלרדיו שירות מידע.
10.05 שיריקוד מתלות ושירים.
11.05 פניני בוקר עם גדעון הוד.
12.05 מעורב ים-תיכוני.
13.00 חדשות באנגלית.
13.30 חדשות בצרפתית.
14.06 בראש צעיר מגזין יומי לילדים.
15.30 האוניברסיטה המתוחה: „תמורות בארה"ב: התפתחות היסטוריה של זכויות בארה"ב" ד"ר רוברט רוסקי.
16.05 על השפעת תלפות — משתתפים: פרופ' יהודה עזרא זוהר, ד"ר ירון אורתי והד"ר מ. פיינגולד.
17.10 צבעי הקשת שירי עמים.
18.06 מינחת ערב.
19.05 סיכום המשנה היומית.
19.30 שידורים לעולים.
22.05 [illegible] תכנית [illegible] בשידור חי. עורכת ומנחה: [illegible].

רשת ב'
07.00 הבוקר הזה.
08.05 עושים עניין.
09.05 ביקור בית עם רבקה מיכאלי.
10.05 כל צבעי הרשת מגוון יומי עם יואב גינאי.
12.10 אלף-אלף בבית עם אהוד מנור.
13.05 בחצי היום חדשות ופזמונים.
14.06 לראות או לא לראות יומן חדשות לתרבות ולאמנות.
14.30 בת צחוק הווי והומור.
15.05 שירים ושעורים.
15.55 קראתי ספר קוראים ממליצים.
16.05 יומן כלכלה.
16.30 על מספרים ואנשים מגזין המשק והחברה.
17.05 רגעי קסם.
18.06 יש שאלות.
18.45 היום בספורט.
19.00 היום הזה.
19.35 מוסף לענייני צבא ובטחון.
20.05 צמוקים ושקדים. שירים על מקומות ועיירות.
21.15 שירים עבריים.
21.25 העברת משחק בכדורסל בין מכבי תל-אביב לבין ארטס שידור ישיר מצרפת.
23.30 שירים עבריים.

גלי צה"ל
06.05 אוניברסיטה משודרת. תולדות מלחמת העצמאות יומה בנגב ובגליל. מרצה: ד"ר מאיר פעיל.
06.30 פוקחים עין.
07.07 שבע אפס שבע עם אלכס אנסקי.
08.00 בוקר טוב ישראל.
09.05 אילה בוקר עם אורלי יניב.
10.05 עשר שירים עבריים.
10.55 לא סמים פינה יומית.
11.05 נכון לעכשיו עם רפי רשף.
13.05 דו רה יומי עם דובי לנץ.
13.55 40 לאחור סיפור היום בתש"ח עם דורו דיין.
14.05 פגישה יומית עם אדלי יניב.
15.05 שירים לחג עם ארז טל.
16.05 ארבע אחר הצהריים.
16.54 באופן מילולי פינתו של אבשלום קור.
17.00 ערב טוב ישראל.
18.05 יעד משודר במגזין גלי צה"ל לענייני צבא ובטחון.
18.45 מעבר לגבול במגזין גל"צ לענייני ערבים.
19.05 שירים מכאן שירים עבריים.
19.57 הודעות לחיילים.
20.05 בעיקר מוסיקה המכללה המוסיקלית המשודרת של גלי צה"ל. תמנה בראור מגישה הרצאה בנושא „הקול כנ'אר".
21.00 מבט לחדשות.
21.30 אוניברסיטה משודרת תולדות מלחמת העצמאות יומה בנגב ובגליל. מרצה ד"ר מאיר פעיל.
22.05 על הדבש ועל העוקץ.
22.55 לא סמים פינה יומית.
23.05 עשרים וארבע, היום שהיה.
23.55 שיחת חצות עם רינה גורן עיתונאית ומרצה לתקשורת.
00.05 ציפורי לילה עם משה בקר.
02.00 לא רוצים לישון.
05.00 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 2
19.05 רדיו רדיו עם יואב קוטנר.
20.05 מצעד הפזמונים הלועזיים הממוחשב.
21.57 הודעות לחיילים.
22.05 הפסקת עשר עם מיכל ניב.
23.05 הכל וורם ג'או עם דובי לנץ.

רשת ג'
06.04 בחורה לאושר להיטים ותיקים.
07.07 שיר בבוקר בבוקר.
09.05 גימלים עם מיכל שמואלי.
10.05 דברים טובים.
11.05 שבעים מי יודע.
12.05 אהבה יומיומית עם יוסי סיאס.
13.05 רק בימי חול עם מנחם פרי.
14.06 לי ולך שיר וברכה.
15.05 חדש, חדיש ומחודש.
16.05 הצגה יומית עם יקיר אביב.
18.06 [illegible]
20.05 [illegible]
21.05 צליל מכוון.
23.05 הלילה הוא שירים.

חמישי רדיו
17.3.1988

קול המוסיקה
06.02 צלילי בוקר.
07.09 בהאונה נינוחה — גלינקה: סימפוניה על נושאים רוסיים; צ'ייקובסקי: וריאציות רוקוקו; ארנסקי: לילות מצרים; רימסקי קורסקוב: שחרזדה.
09.00 קונצרט בוקר — מוצרט: סימפוניה מס. 36 קונצ'רטו לפסנתר ותז. ק. 450; ברהמס: 2 פרלודים כורליים אופ. 122; לאלו: סימפוניה ספרדית; אלגר: פלסטף; וולטון: משתה בלשצר.
11.57 פינת השיר — משירי אריה סיון.
12.00 מן הסרטיה — היידן: רביעיה בסי במול מג'ור, אופוס 103, לכליקשת רביעיה ישראלית חדשה; בטהובן: סונטה מס' 3 בלה מג'ור, אופוס 69 לצ'לו ולפסנתר ופול טורטלייה; הינדמית: סונטה לקרן ופסנתר ואייפור ג'יימס/רות גבוה.
13.05 בהאונה נינוחה — הנדל: קונצ'רטו גרוסו בסה מג'ור, אופ. 6 מס. 9; מוצרט: סרנדה מס. 10 ל-13 כלי נשיפה ק. 361; רודריגו: „פנטסיה לבן אצולה" לגיטרה ותז.; ובר: סימפוניה מס. 1.
15.00 מפגשים מוסיקליים — ראיונות, סקירות, דיווחים.
16.00 אתנחתא — נטשה טרטון; פסנתר: באך: טוקטה בפה דיאז מינור, ר.ו.ב. 910; שוסטקוביץ': סונטה מס. 2 אופוס 61 (1942); שופן: 3 מאזורקות, אופוס 50; אלקאן: „הילולות אזופ", אופוס 39/12.

דימטרי קורסקוב, „שחרזדה" ב„האונה נינוחה" (מ' 07.09)

17.30 קשת של צלילים — וויליאם לואס יצירות לכלי מיתר וקונטינואו (להקת כלית/גוסטאב לאונהרדט).
18.00 אנתולוגיה בצליל · מוסיקה כלית בצרפת של תקופת הבארוק המוקדם.
19.00 מוסיקה קלאסית קלה.
20.05 אינטרלוד.
20.27 פינת השיר.
20.30 אופרה — ורדי: „יום של מלכות".
23.00 דור הזהב — אמנים גדולים בהקלטות היסטוריות: לאון גוסנס — אבוב (תכנית ראשונה); מיצירות: באך, מוצרט, שומאן, פירנה, טמפלטון, [illegible] ושיח.

רשת א'
07.30 רדירקל.
08.05 חוגה עם בני הגול.
09.05 סלרדיו שירות מידע.
10.05 שיריקוד מתלות ושירים.
11.05 פניני בוקר עם גדעון הוד.
12.05 מעורב ים-תיכוני.
13.00 חדשות ותכניות באנגלית.
13.30 חדשות ותכניות בצרפתית.
14.06 בראש צעיר מגזין יומי לילדים.
15.30 האוניברסיטה המתוחה: „צרפתית למתקדמים". שעור מס' 54 (ש"ח).
16.05 ארץ לא נודעת.
17.10 צבעי הקשת — „שירי עמים".
18.06 מינחת ערב.
19.05 סיכום המשנה היומית.
19.30 שידורים לעולים.
22.05 יש לי חלום עורך ומנחה יובב כץ עם הפסיכולוגית גליה [illegible], האיש והאגדה ד"ר סטפן לוי.

רשת ב'
07.00 הבוקר הזה.
08.05 עושים עניין.
09.05 ביקור בית עם רבקה מיכאלי.
10.05 כל צבעי הרשת עם עמיקם רוטמן.
12.10 אלף-אלף בבית עם אהוד מנור.
13.05 בחצי היום חדשות ופזמונים.
14.06 לראות או לא לראות — יומן חדשות לתרבות ולאמנות.
14.30 בת צחוק הווי והומור.
15.05 שירים ושעורים.
15.55 קראתי ספר קוראים ממליצים.
16.05 יומן כלכלה.
16.30 על מספרים ואנשים מגזין המשק והחברה.
17.05 רגעי קסם.
18.06 זרקור יצחק גולן.
18.45 היום בספורט.
19.00 היום הזה.
19.35 שירים עבריים.
20.05 שורשים שבועון לענייני פולקלור ועדות.
22.05 הלילה החמישי עם אלעזר ספורם.
00.15 להאחז בחלום שירים לסיומו של יום.

גלי-צה"ל
06.05 אוניברסיטה משודרת מלכותו של הורדוס — הורדוס — גדול הבונים. מרצה: פרופ' מנחם שטרן.
06.30 פוקחים עין.
07.07 שבע אפס שבע עם אלכס אנסקי.
08.00 בוקר טוב ישראל.
09.05 אילה בוקר עם אורלי יניב.
10.05 „עשר" שירים עבריים.
10.55 לא סמים — פינה יומית.
11.05 נכון לעכשיו עם יוסי עבארי.
13.05 דו רה יומי.
13.55 40 לאחור סיפור יום בתש"ח עם דורו דיין.
14.05 פגישה יומית עם יצחק בן-נר.
15.05 שירים לחג עם ארז טל.
16.05 ארבע אחר הצהריים.
16.54 באופן מילולי פינתו של אבשלום קור.
17.00 ערב טוב ישראל.
18.05 שעה קלה על כלכלה.
18.45 חמש עשרה קטנות.
19.05 יעד משודר מגאזין גלי צה"ל לענייני צבא ובטחון (ש"ח).
19.57 הודעות לחיילים.
20.05 בעיקר מוסיקה — המכללה המוסיקלית המשודרת של גלי צה"ל. פרופ' אבנר אליך מגיש הרצאה בנושא: „הורודים על כלורידה".
20.55 פינה חמה ללב".
21.00 מבט לחדשות.
21.30 אוניברסיטה משודרת מלכותו של הורדוס הורדוס — גדול הבונים. מרצה פרופ' מנחם שטרן.
22.05 על הדבש ועל העוקץ.
22.55 לא סמים — פינה יומית.
23.05 עשרים וארבע, היום שהיה.
23.55 שיחת חצות עם אריה אודי משורר.
00.05 ציפורי לילה עם רמי קינן.
02.00 לא רוצים לישון.
05.00 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 2
19.05 רדיו רדיו — עם יואב קוטנר.
20.05 צר 8 עם אברי גלעד.
21.57 הודעות לחיילים.
22.05 הפסקת עשר עם מיכל ניב.
23.05 קול הג'או הזה עם רני קרשל.

רשת ג'
06.04 בחורה לאושר להיטים ותיקים.
07.07 שיר בבוקר בבוקר.
09.05 גימלים עם מיכל שמואלי.
10.05 דברים טובים.
11.05 שבעים מי יודע.
12.05 אהבה יומיומית עם יוסי סיאס.
13.05 רק בימי חול עם מנחם פרי.
14.06 לי ולך שיר וברכה.
15.05 חדש, חדיש ומחודש.
16.05 הצגה יומית עם יקיר אביב.
18.06 קליבר שבועי.
20.05 [illegible]
21.05 מצעד רוק.
23.05 הלילה הוא שירים.

שחמט

בעיות וסיומים

בעיות השבוע

ב־5482 שינויי מטים בין ההתעיה והפתרון. צור עבד קשה על־מות למנוע פתרונות צדדיים, ואני מקווה שהוא הצליח (5483).

5482. דורין אולטיאן DORIAN OLTEAN
רומניה ROMANIA
מקורית ORIGINAL

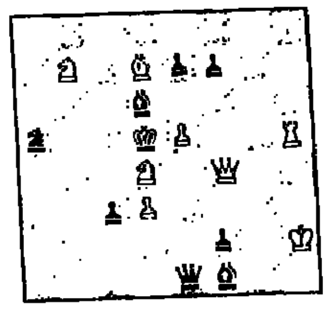

8+9 מט בשני מסעים

5483. ישראל צור
חיפה
מקורית

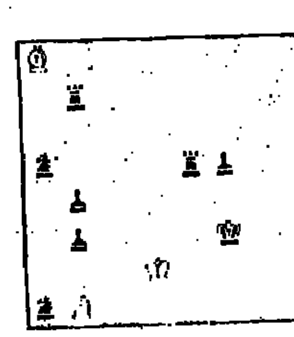

3+8 מט־עזר בארבע מסעים

פתרונים אל העורך, רח' רמת־הגולן 43, ירושלים 97703.

הקרבות וכפיתות

הסיום הבא יגרום הנאה לכל חובב שחמט. לאחר מאבק ממושך מגיע לבן לפט.
א. לבנדובסקי
פרובלמיסט 1982/83
פרס ראשון – שני

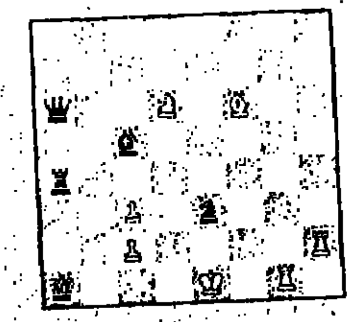

7+5 לבן נוסע וכופה תיקו

הפתרון הוא: 1. מא4+, מא2. 2.מה2:פ.23 3.צא1+ פ:א1. 4.מד3+ 5.צ:ג2+ מ:ב1. 6.מה4 צאו+ 7.ר:ג3 מ:ח6. 8.צ:ב2+ מג1. 9.צ:ג2+ מ:ד1. 10.צ:ד2+ מה1. 11.צד1+ מ:ד1. פט. [illegible]

מתוך 12 הכלים בעמדת המוצא 11 נעים במהלך הפתרון, רק הרץ השחור נח ושאר במקומו.

תזכורת

אליפות ישראל הרביעית בפתרון בעיות וסיומי שחמט תתקיים ביום ראשון 13.3.88 במועדון השחמט של אוניברסיטת תל־אביב ברמת־אביב (המועדון נמצא במקלט בניין הפקולטה למשפטים). התחרות תנוהל ע"י אורי אבנר ותחל בשעה 17.00 בדיוק.

פתרונים

5471 (גבדוני וסקוטי)
[illegible]
5472 (טקאץ')
[illegible]
5473 (לנדר)
[illegible]

יוסי רטר

קרבות ותחרויות

נצחון לחיים דרור

אליפות ההתיישבות העובדת, שנערכה בגבעת־חביבה הסתיימה בניצחונו של חיים דרור מקרית־ענבים, שהחזיק בתואר אלוף ההתיישבות גם בעבר. דרור צבר 5.5 נקודות בשבעה משחקים בהקדימו את עידו ספקטור, סרג'יו וקסלר, יורם בן־זאב, עדי שטיין ועידו אורן – 5 נקודות כל אחד. 32 שחמטאים השתתפו באליפות שנוהלה על יד נתן יונגרייס. אליפות הבזק הסתיימה בניצחונו המפתיע של אלכסנדר כרמל מעין־החורש, שהקדים את חיים דרור ואת עדי שטיין.

נצחון מפתיע לאלטרמן

האמן ולאדימיר אלטרמן הפתיע בזכותו בתחרות שנערכה בבית מועצת פועלי הוד־השרון בהשתתפות 82 שחמטאים, בהם שלושה רבי־אמנים. אלטרמן צבר 5 נקודות בחמשה משחקים בהקדימו את רבי־האמנים יעקב מוריי ויהודה גרינפלד, שסיימו ביניהם בתיקו בסבוב האחרון – 4.5 נקודות כל אחד, רב־האמן ולאדימיר ליברזון, וכן יצחק בן־מנחם, אורי סלוצקין, ארתור קוגן בן ה־14, עמיחי שני, ינון בוים, יובל הלווינג וגדעון ליס – 4 נקודות כ"א. ליברזון נחל הפסד מפתיע לנער רוני ליפשיץ. אלטרמן נהנה מכך שלא התמודד עם אף אחד מרבי האמנים. ניהל אבנר ברי. בטקס הסיום הוענק למנצח פרס ע"ש החיל משה ויזברג ז"ל, שנפל במלחמת יום־הכיפורים.

באר שבע בראש

במפגש דחוי בליגה הלאומית הביסה באר־שבע את אס"א טכניון בחיפה – 1:4. הדרוג לאחר הסבוב החמישי הוא: באר־שבע 18, טכניון והוד־השרון/פתח־תקוה – 15 כל קבוצה, הפועל תל־אביב – 14.5, אס"א אוניברסיטה – 14, ראשון־לציון – 12, רחובות – 10.5, הרצליה – 10, ביכורי־העתים ת"א ה„רובינשטיין" * 8 נקודות כל אחד.

קרב מרתק בבאר־שבע

הדרוג הסופי בתחרות הבינלאומית בבאר־שבע הוא: אלון גרינפלד 10, יוזף פינטר וויקטור קורצ'נוי 9.5 נקודות כל אחד, גדי רכליס 9, ג'ון מסטל 8, רוון לב 5, ישראל שרנצל 3, לאון לדרמן 2. אלון גרינפלד ניצח פעמיים את רב האמן היהודי מסטל מאנגליה. להלן ניצחונו הראשון שהושג לאחר משחק מרתק.

פתיחה איטלקית

לבן: מסטל שחור: א. גרינפלד
באר־שבע 1988

1.ה4 ה5; 2.פ־ו3 פ־ג6; 3.ר־ג4 ר־ג5; 4.ג3 פ־ו6; 5.ב4 ר־ב6; 6.ד3 ד6; 7.0־0 0־0; 8.א4 א5; 9.ב5 פ־ה7; 10.ר־ג3 (המשחק: מסטל־פינטר, שנערך ב־1982 בלאס פאלמאס, נמשך 10.פב־ד2, פ־ז6; 11.ר־א2, ר־ו4; 12.ח3, ר־ח5; 13.מ־ה2, פ־צ4; 14.מ־ח2, ו5; 15.פ־ו1, ו4; 16.ז3, ז:ח3; 17.ג:ו3, ולאחר קרב שקול ומרתק שגה פינטר והפסיד) 10... פ־ז6; 11.פב־ד2, ג6; 12.ב:ג6, ב:ג6; 13.ד4, ר־ז4; 14.מ־ג2, פ־ח4; (מקריב רגלי) 15.ד:ה5, ד:ה5; 16.פ:ה5, ר־ח2; 17.פ־ד3, (לא 17.צ־ה1 בשל ר־ו2+ 18.מ:ו2, מ־ה6+ וזוכה) 17... מ־ח5; (לא 17... ה:ו1 בשל 18.ר־ו4, ומאיים 19.פ:ז7), 18.צ־ח1, (לא יועיל 18.פ־ה7, צ־ו7; 19.פ:ה5, מ־ה5 20.ה:ו7+ מ־ז8; 21.ה3, פ־ח3+ 22.מ־ח1, מ:ה5; או 22.מ־ז2, ה:ו2+ ובכל מקרה מצב השחור טוב יותר) 18... ר:ג3; 19.פ:ג3, מ־ד2; 20.פ־ח6, מ:ד3; 21.פ־צ4, מ־ה5; 22.ר:ה4, (לא 22.ר:ה3 בשל 22... פ:ה3) 23.ר־ו4, פ־ה2++ 24.מ־ח1, פ:ו4; ולא יועיל 25.צ־ו1 בשל 25... מ־ה2; לכן יש לרץ השחור זמן לסגת) 22... פ־ו4; 23.ר־ה3, צא־ד8 24.מ־ג1? (שגיאה, אך לא טוב גם 24.פ:ב6 בשל 25... צ־ד2; 26.מ־ה2, פ־ה3+ 27.מ־ז2, מ־ד2, 28.מ:ה3, מ־ו2; ולשחור סיכויי נצחון. על 24.פ־ה3, בא 24... פ־ד3; 25.צ־ה2)

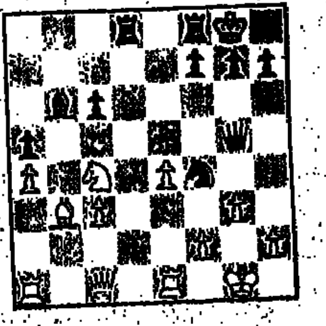

24... ה:ו2+ 25.מ־ח1, ה:ו1 (מסע זה היה בא גם לאחר 25.מ־ו1) 26.צ־ו1, מ־ח7; 27.מ־ח2, צ־ד3; 28.צ:ג3, לאחר 28.צ:ה4, מ־ה4+ לשחור יתרון גדול, לעומת זאת עתה מפסיד הלבן מייד) 28... צ:ג3 29.צ־ו1, מ־ו2; 30.מ־ו1, מ־ו4; וחלבן נכנע.

*במשחק מהשבוע שעבר המפסיד הוא ז'יף היבור ולא טימן, המצוין כיום בכושר שיא.

אבי אמיר

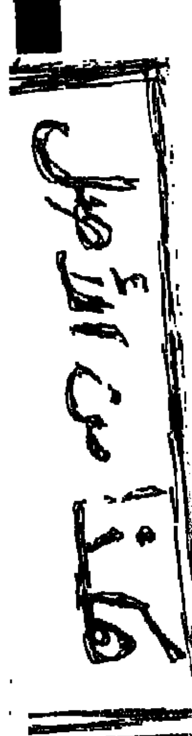

תשבצים

תשבץ 226

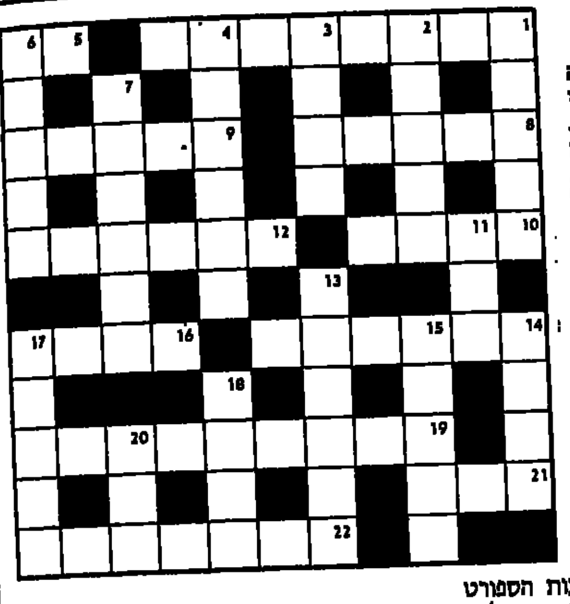

אפקי: 1. כוי לגורם המשיכה של השחקנים למקצועם (שתי מלים). 5. מזיק לבגדים. 8. טיפוח צמחים או בעלי חיים (ר"מ). 9. תאנים מיובשות. 10. חסרים לו הפיגמנטים של הצבע. 12. רומזים ומושכים מפתים. 14. משאבים, רכוש, ממון וכלי עזר. 16. היועץ המשפטי לממשלה. 19. מצב ירוד מאוד. 21. רוע, השמצה, סילוף (בד"כ בצרוף: דברי...) 22. בטוי לתבונה טובה או מקרה מוצלח שלא נרכשו אלא נתקבלו כשי מן הטבע או מאלוהים (שתי מלים).

אנכי: 1. מין תרק. 2. חלק מכללי השפה. 3. רובע עניים בניו־יורק. 4. מסמן לאניות מקום נמל או צוק סלע. 6. קרבנות עולות. 7. אחת מתנועות הספורט בארץ. 11. מעצור. 13. עיר באיזור ירושלים. 14. מנומס, מתנהג כג'נטלמן. 15. הוראה לזמן מסוים (שאינה קבע) ובהשאלה ענין 'חיוני ודחוף'. 17. נשארים במקום אחד למשך זמן מה. 18. מידה. 20. מניע בעקבות הברק.

אגוזן 226

אפקי: 1. כל עם חי, אז ימרד את החיים לשלטונות (5,3). 5. בערך לא כל כך קשה (2). 8. (יחד עם 9 אפקי) עונש בלתי מוגבל כנגד עבירה בכדורגל (5,5). 9. ראה 8 אפקי. 10. מרוב שמיניות באויר הוא עלול להישרף (4). 12. באמצע החדש לא ירד גשם מי יודע מה בין העיניים (6). 14. שפטו מעומק נשמתם כל אחד חוץ מאיתנו (6). 16. משמש ולחץ אותו מאחור והוא מגיב בצליל מן הצד השני (4). 19. יש לו כרס ומתנים לא קטנים וגם רכוש וכסף לא מעטים (6,3). 21. לבהמה יש סימן לבחירה (3). 22. מתי יענש מי שמבלבל ביניהם לבין יצור (7).

אנכי: 1. כמוהו, יש די בעם, מה שנחוץ לנו זה פועלים נוספים (5). 2. נותן יד בידי (5). 3. במזוה הידוע (4). 4. חס ושלום שהן הולכות על ארבע, הרי הן עופות (6). 6. פעולה שאולי באחרית הימים תיעשה גם בבתי הספר (5) (כ"מ). 7. מראים את המציאות באמצעות עוות מסוים (6). 11. בצרפת היא אינה נראית בשעות היום (3). 13. קרוב לשפה עתיקה בצרפת נמצאת שפה הודית חשובה (6). 14. כך בדיוק הוא כותב אחוז אחד (4). 15. מתקבל בתמורה לערבוב (5). 17. לא ברור מה הוא אומר ומצד שני זה אותו הדבר (5). 18. מין מחוש מזויין (4). 20. מונע שינה כשהוא (כנס לעיניים (3).

אגוזן 225

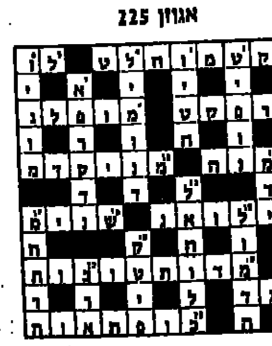

תשבץ 225

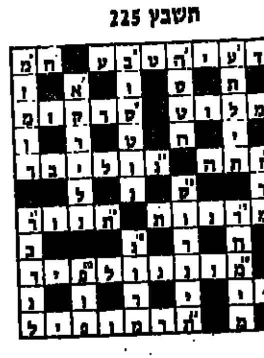

אמיר בן אור ©

ברידג'

רבע גמר אליפות הארץ

לפני כשבוע הסתיימו שלבי רבע־גמר אליפות הארץ. רוב השחקנים הבכירים סיימו במקומות הראשונים ויחלו את שלבי חצי־הגמר בשבת הקרובה (יחד עם אליפות הארץ לנשים).

את היד הבאה שיחק אליקום שאופל (שיחד עם בן־זוגו אורנשטיין, החיפאי זכה השנה באליפות קונגרס הברידג'):

צפון:
♠ A 10 x
♥ Q x x
♦ 10 x x
♣ K 7 6 4

דרום:
♠ x x x
♥ A 10 x
♦ A K J
♣ Q 10 9 x

מחלק: מזרח
פגיעים: צפון דרום
ההכרזה:

מזרח	דרום	מערב	צפון
1 קלאב	1 בלי שליט	2 הארט	3 בלי שליט
...			

מערב הוביל ב־2 הארט (קטן מצבע טוב). שאופל בדק את מצב הלקיחות שבידו, 1 בספייד 2 בהארט 2 בדיאמונד, ו־2 בקלאב, סה"כ 7 לקיחות, כשברור שכדי לזכות לקיחות נוספות עליו לשחק מהדומם (צפון) דרך מזרח (שפתח את ההכרזה). לכן החליט לשחק את המלכה הארט (למרות שמשחק בטוח של 2 לקיחות הוא משחק הארט קטן מהדומם) וזכה בלקיחה. הוא המשיך בקלאב ומוך לעבר ה־9 שזכתה בלקיחה ומערב השליך הארט. שאופל המשיך בקלאב לעבר המלך, מזרח זכה באלוף (מערב השליך דיאמונד נמוך), וחזר במלך ספייד, וכשהלקיחה נדחתה, המשיך במלכה (מערב אותת עם קלף גבוה ונמוך – מספר קלפים זוגי בסידרה זו). שאופל זכה עם האלוף בדומם, ושיחק קלאב, כשהוא מבצע עקיפה על הנסיך וזוכה בקלאב נוסף. המצב עתה כזה:

צפון:
♠ 10
♥ x x
♦ 10 x x
♣ ---

מערב:
♠ x x
♥ K x
♦ x x
♣ ---

מזרח:
♠ J
♥ ---
♦ Q xxxx
♣ J

דרום:
♠ x
♥ A 10
♦ A J K
♣ ---

שאופל עצר למחשבה. מזרח פתח את ההכרזה ובידו נתגלה הכח הבא: אלוף ונסיך קלאב, מלך ומלכה ספייד. מכיוון שהמלך והנסיך הארט בידי מערב, כמעט ברור שהמלכה דיאמונד בידי מזרח, השאלה הגדולה היא היכן הנסיך ספייד. אם הוא בידי מזרח החוזה מבוצע.

שאופל שיחק את האלוף הארט. מזרח השליך דיאמונד, והמשיך בספייד. מזרח נאלץ לזכות בנסיך (אם הוא משליך את הנסיך, ה־10 בדומם מוגבהת), המשיך בנסיך קלאב, ונאלץ לשחק דיאמונד. שאופל הניח את הנסיך, שזכה בלקיחה, והחוזה בוצע כשהמתנגדים זוכים בשתי לקיחות בספייד ושתי לקיחות בקלאב.

ארנונה שפאן

מתפרות הקולנוע

חופשה בכפר

סרט נוסף בסדרת סרטי הילדות וההתבגרות שנחתו עלינו בשנים האחרונות מהמזרח. מצטרף ל„מסע העסקים של אבא", „חיי ככלב", „אני, והמהפכה", „המורדת" ואחרים. בולם אירופאיים, מעודנים, תרבותיים ושקטים.

„חופשה בכפר" מספר על חופשת קיץ אחת וחידה בחייו של לואי בן ה־9. אמו בהריון, וזה נפרדה מבעל חסר אחריות, שולחת אותו לשלושה שבועות בכפר לבלות אצל חברתה הזונה. בין החברה לבעלה השתיין ניטשת מלחמת חורמה ולואי הקטן משמש כלי נשק נגדם. בעת שכל אחד מהם מנסה להעבירו לצידו, קושר לואי לגבר ומרכך את לב האשה. במקביל הוא עובר סדרת חינוך מהיר אצל ילדת שכנים פעלתנית ושובבה, המגלה לו את סודות החיים ולוקחת אותו למסע פרחחי בחוצי הכפר הקרתני.

סרט שלישי של הבמאי הצרפתי ז'אן לואי אנו (הראשון שלו היה „בשנה הבאה יהיה הכל בסדר" עם איזבל אדז'ני) שכתב את התסריט על סמך זיכרונות ילדותו. הסרט עשוי ביד רגישה, ובאותו עידון צרפתי מפורסם, מצליח להפיק רעננות מהחומר המוכר. יש בו סינתזה בין סרטי ההתבגרות לסרטי הנטוראליזם הכפרי. משחק טוב של בני הזוג הכפריים והנוקשים אותם מגלמים אנאשון, עד כה נודעה כקומיקאית מוכשרת, ווישאר בוריגר הזכור מ„רכבת תחתית" ו„דיווה". הסרט הצליח מאוד בצרפת ומועמד כיום לשישה פרסי סיזאר. „לב", תל אביב.

הזעקה לחופש

במעט טוב

הבמאי הבריטי ריצ'ארד אטנבורו אוהב אפוסים גדולים ונושאים חשובים. הוא עשה את „גשר אחד יותר מדי", הפיק את „שורת המקהלה" היומרני והמשעמם, וזכה לכבוד על סרטו הפומפוזי „גנדי". הפעם התנפל בלהט על חומר שאי אפשר לומר עליו רעות. ההתלכדות העולמית, אד־הוק, נגד האפרטהייד, מציב אותו כסרט מוסרי, חשוב, אקוטי. מה כבר יכול להיות רע בסרט על כיבוש ודה־הומניזציה שמשטר מעז לעשות באזרחיו. סרטו מבוסס על ספרו של העיתונאי הדרום־אפריקני דולנד וודס, ועל אירועים פוליטיים שהתרחשו בשנת 77.

וודס הוא עיתונאי לבן ליברל שמתחיל לפעול למען השחורים לאחר מפגש עם המנהיג הכריזמטי סטיבן ביקו, מפגש שהפך לידידות אמיצה. ביקו מת בכלא, גירסה רישמית טוענה שהתאבד, וודס ידע שמדובר ברצח, ועל מנת לפרסם את ספרו ובו גילויים מזעזעים על השלטון האפריקנרי, נאלץ לברוח לגלות בבריטניה.

אם כן, נושא חשוב. השוואות מקומיות יתקבלו ברצון רב. ובכל זאת קשה להימלט מההרגשה על עיוות קטן ומסריח. למה תמיד הגיבור הראשי בסרטים מסוג זה חייב להיות לבן, נאור ואצילי, המשפיע מטובו על הילידים ובלעדיו – אנא הם באים?

כמו כל הפקה של אטנבורו, גם הפעם מדובר בסרט שאפתני, בימוי שמרני ולא מעודן. השחקן האמריקני קווין קליין („בחירותה של סופי", „סילבראדו") מופיע בראש צוות של שחקנים בריטים מוכרים, רובם מהמסך הקטן, ביניהם פנלופה וילטון, טימותי וסט, ג'ון טאו וגליאו גלווי. „שחף" ו„אורלי" בת"א.

אמנון מסקין ב„חופשה בכפר"

תל אביב לוס אנג'לס

דודו טופז כתב לעצמו תסריט. בסרטו הוא מגלם בדרן כושל, רווק בן 40, שלפתע היתה לו עדנה. עם היכנסו לעשור החמישי לחייו הוא מתפרסם פתאום הודות לעידודה של נערה כזה. יש לו עניינים גדולות ובעקבות סיבוב הופעות אצל גולת היורדים באמריקה הוא מתפתה להישאר בלוס אנג'לס וחולם על קריירה הוליוודית. את אמריקה המושחתת על כל הנפלות שלי־ומושות היושבים בה, מסמלת יורדת עשירה, בלה ומגעילה, שהופכת את גיבורנו לג'יגולו מתוסכל, כעוד שבת־השבע־עשרה החמה וזקורת חישבן בחייו של הגיבור היא ישראל השזופה, האמיצה ושטופת השמש.

טופז, שותף בכיר במימון ביחד עם האלמנים המאוחדים, נתן את שרביט הבימוי בידיו של שמואל אימברמן. עוד משתתפים: אביטל אריאלי היא הנערה חברה, ברכה נאמן היא הקלפטה חבלה, ז'אק כהן הוא אמרגן טורח, אמנון מסקין מנהל תחנת הטלוויזיה, ומר העבר גבי שושן הוא יורד. „פאר", ת"א.

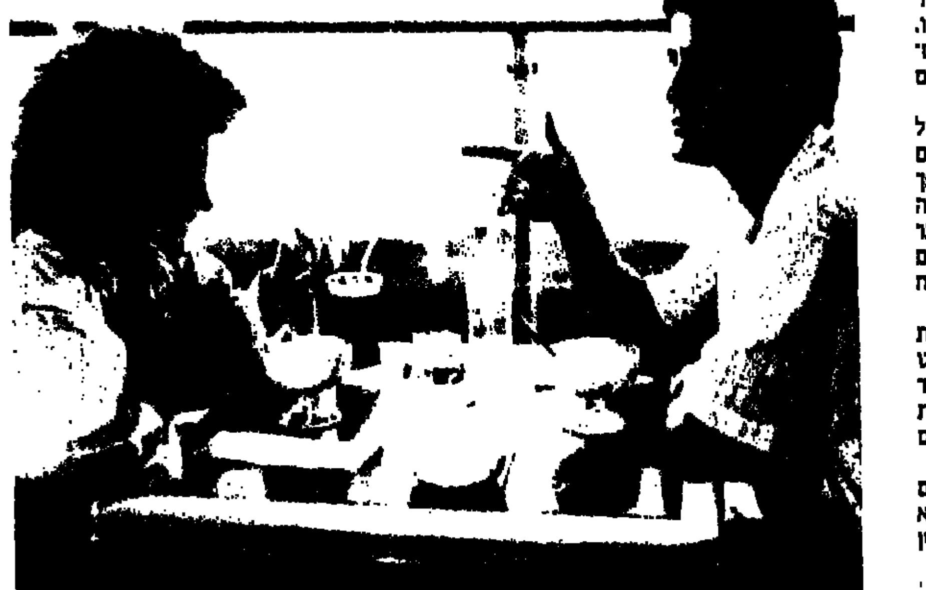

דודו טופז ואביטל אריאלי בסרט „ת"א – לוס־אנג'לס"

ויתנייל ואני

במעט טוב

91 יום לפני 1970. מארווד וויתנייל, שני שחקנים מובטלים שקצו באווירת הסרך הלונדוני, יוצאים למסע במחוזותיה הכפריים של אנגליה, לאותם אפרים קירוים האמורים להיות שיא המרגוע והציוריות. במציאות הם נתקלים בפניהם החמוצות של איכרים נרגנים ובמזג אוויר גשום וסגרירי שגורם להם לקלל את הרגע בו החליטו לעלות לרגל לדוד העשיר מונטי, כדי לקבל ממנו את מפתח הקוטג' הכפרי שלו. אגב, את יתרת סוף השבוע האמלל יעשה מארווד העדין בניסיונות להיחלץ מלפיתתו של דוד מונטי ההומו המטורף שמגדל בעציצים צנוניות וגזרים במקום פרחים. סרט ראשון לתסריטאי הבריטי ברוס רובינסון, מי שכתב את התסריט ל„דמעות של שתיקה".

רובינסון, שכתב את התסריט המבוסס על ימי נעוריו, הצליח לשרבט גלריה של טיפוסים צבעוניים ולעצב עידן שעבר מהעולם. שורשרת האירועים המטורללים שעוברים על צמד השחקנים בכפר מנודה של טיפי של הסרט, לא רק נוצצה ומצליחה להעניק [illegible] בסרט חן מסוים ובשבילו צריך לבוא מצוידים באורך רוח.

השחקנים ריצ'ארד א. גראנט ופול מק'גאן עושים בסרט זה את הופעת הבכורה שלהם בקולנוע. ריצ'ארד גריפית מצוין בתפקיד הדוד מונטי, וכך גם שחקני המשנה: מייקל אלפיק (מהסדרה „שניים למטה, שלוש למעלה") הוא צייד פסיכופט, וראלף בראון מצחיק בתור היפי מסומם קבוע. „סיון", ת"א.

איכות

הקיסר האחרון – גת, ת"א
ז'אן דה פלורט – דיזינגוף, ת"א
[illegible] – לב, ת"א
[illegible] – לב, ת"א
[illegible] – דיזינגוף, ת"א
[illegible] – לב, ת"א
[illegible] – לב, ת"א
[illegible] – חן, ת"א
קן הקוקיה – תמוז, ת"א
שעון של לילה – החוויה הישראלית, ת"א
שובו של מרטין גר – לב, ת"א

חשוד

במעט טוב

סרט נוסף המעמיד בסימן שאלה את מכונת הצדק האמריקנית „הדמוקרטית" שסובלת מבירוקרטיה, קונפורמיזם ופשיזם סמוי – העלולים לשלוח אנשים לכיסא החשמלי על לא עוול בכפם.

הסרט, בבימויו של פיטר ייטס („המלביש", „תרגילים בהתבגרות", „בוליט", „אלני") – הוא מותחן אפל, מזכיר את „ללא מוצא", וכמותו מתרחש בבירת התככים וושינגטון, אף שלמעשה הוא הרבה פחות טוב ומענג ממנו. שר („המכשפות מאיסטוויק") מגלמת את דמותה של סנגורית מסורה שאינה נותנת לשאפתנותה לפגוע בערכי הצדק שלה. היא נשלחת להגן על יוצא וייטנאם פגוע ראש ומכורכר שהפך לנווד ומואשם ברצח מזכירה קטנה מהפנטגון (מגלם אותו ליאם ניסן מ„המאבק לחיים").

בין המושבעים במשפטו יושב גם איש שדולה חלקלק (דניס קווייד מ„יום במלכודת") המגלה עדויות מזהימות, חושף אינטריגות ומגיע עד המלוות הגבוהים בצמרת הפוליטית והמשפטית של בית הנבחרים. שר וקוויד הולכים נגד החוק האוסר על מושבעים להתחבר עם משפטנים, הם מתאהבים וחוקרים יחד בפרשה המסכנת את חייהם.

הרוח הנושבת מ„חשוד", כמו מסרטים רבים שנעשים כיום באמריקה, היא רוח זמנית, פופוליסטית, פטריוטית ושמרנית, המחזקת את אושיות האורח הקטן, הנפגע מתככי הפוליטיקה הגבוהה. ממש כמו בסרטים מימי השפל הכלכלי של שנות ה־30. הלו, פראנק קאפרה, היי פרסטון סטורג'ס. „דקל", ת"א.

שגעון בחלל

במעט טוב

מל ברוקס, מבוגר בכמה שנים טובות מאז „המפיקים" או „פרנקשטיין הצעיר" – חוזר למסך אחרי היעדרות ארוכה, עם פארודיה חדשה. הפעם נמצאים על הכוונת שלו סרטי מדע בדיוני וסרטי חלל דביליים שמציפים את הקולנוע האמריקני. בעידן הרובוטוריקים מצווה לעשות סרט כזה. מומלץ לחובבי סרטי מד"ב, ועוד יותר לשונאיו המושבעים. הזדמנות לגמור את החשבון עם הז'אנר שהצמיח כל כך הרבה מפלצות דביליות.

ברוקס משתמש בכל הקלישאות של הז'אנר לצורך הגיגס שלו. הוא גם מאזכר אין ספור סרטי מד"ב: „חייזר", „מלחמת הכוכבים", „אינדיאנה ג'ונס", „מפגשים מהסוג השלישי" [illegible] המבטא היהודי־ברוקליני.

אותו בצוות מספר קומיקאים מוכשרים: ריק מוראניס („חנות קטנה ומטריפה") בתפקיד גנרל נמוך קומה בעל תסביכי נחיתות וגדלות, ג'ון קנדי בתפקיד חצי כלב וחצי אדם, ביל פולמן הוא הקאובוי „כוכב בודד", ודפני זוניגה היא הנסיכה המפונקת וספה שסוחבת איתה לכל מקום את מייבש השיער העתיקי שלה. אורלי, ת"א.

תרגילים בחיזור

מספיק

מורה ניו־יורקי צעיר והדמן מתאמן בחיזור ומריץ ואוסף מספרי טלפונים מחתיכות ברחוב, עד שהוא מתאהב ברציונות באדמונית עם צרות בבית. מולי ריינגולד שהיתה „יפה בוורוד", והקומיקאי המתחיל רוברט דאוני, מנהלים החל מאותו מפגש גורלי, את אביב אהבתם על קו ניו־יורק אטלנטיק־סיטי. מסתבר שאביה השיכור של הנערה הוא מהמר כפייתי, והחבר נחלץ כדי לעזור להם לשלם חוב שמן לחבורת גנגסטרים ושכי נשך.

עם הצעירים משתתפים גם שני שחקנים בעלי עבר מכובד: דניס הופר שהיה כבר אב שיכור ב„ראסטי ג'יימס" הוא האב החוטא, הרווי קייטל, הגנגסטר הקבוע של סקורסזי („נהג מונית", „רחובות זועמים") חוזר להיות גנגסטר אטום גם בסרט זה. ניו־יורק של וודי אלן. הבמאי הוא ג'יימס טובאק („אהבה וכסף", „חשיפה") אשר ניסה להימלט מהקונבנציות של הקומדיה הרומנטית ההוליוודית בעזרת עלילות משנה וקצב מסחרר בסגנון סקורסזי – אך בסופו של דבר, הוציא מתחת ידיו לא יותר מקומדיה רומנטית צפויה ומעוררת פיהוקים. „רב חן", ת"א.

מיוחד

הבמאי הצרפתי לואי מאל יהיה אורח הכסן הצרפתי בתל אביב. הוא יגיע לארץ בסוף החודש ביחד עם רעייתו, השחקנית האמריקנית קנדיס ברגן, כדי לכבד בנוכחותו את הקרנת סרטו החדש „להתראות ילדים". הסרט מספר על ידידות הנרקמת בין ילד נוצרי לילד יהודי בבית ספר קתולי, בעיצומו של הכיבוש הנאצי בצרפת. הסרט, המבוסס על זיכרון ילדות של מאל, זכה להצלחה רבה בצרפת והוא מועמד לפרס האוסקר הזר. לכבוד סרטו החדש נערכת החודש בסינמטקים רטרוספקטיבה רחבת ממדים לסרטיו של מאל, הבמאי הצרפתי היחיד שהצליח גם בקריירה אמריקנית. מבט על מכלול יצירתו של מאל מוצא שרוב סרטיו הם סרטי התבגרות: „ילדה יפה", על התבגרות זונה קטנה בניו אורליאנס המושחתת של תחילת המאה [illegible]

יעל ישראל